

**T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI**

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE SOSYAL BİLGİLER
LABORATUVARLARININ KULLANILMASININ ÖĞRETMEN
GÖRÜŞLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ**

Ali KUŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KAHRAMANMARAŞ
ARALIK - 2022**

**T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI**

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE SOSYAL BİLGİLER
LABORATUVARLARININ KULLANILMASININ ÖĞRETMEN
GÖRÜŞLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ**

**DANIŞMAN : Dr. Öğr. Üyesi Esmâ KURU
JÜRİ : Doç. Dr. İhsan ÜNLÜ
JÜRİ : Doç. Dr. Ramazan YİRCİ**

Ali KUŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KAHRAMANMARAŞ
ARALIK – 2022**

KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE SOSYAL BİLGİLER
LABORATUVARLARININ KULLANILMASININ ÖĞRETMEN
GÖRÜŞLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ**

Ali KUŞ

Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Esmâ KURU
Yıl : 2022, Sayfa: X+86
Jüri : Dr. Öğr. Üyesi Esmâ KURU (Başkan)
: Doç. Dr. İhsan ÜNLÜ (Üye)
: Doç. Dr. Ramazan YİRCİ (Üye)

Sosyal bilgiler öğretiminde laboratuvarların kullanılmasının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesinin amaçlandığı bu çalışma, nitel araştırma desenlerinden durum çalışması modelinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu, 2021-2022 eğitim öğretim yılı Şanlıurfa merkez ilçeleri kamu okullarında görev yapan 13'ü kadın 17'si erkek 30 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmada amaçlı örneklem yöntemlerinden kolay ulaşılabilir durum örnekleme tercih edilmiştir. Araştırma verileri yarı yapılandırılmış görüşme soruları ile elde edilmiş ve verilerin tamamı içerik analizine tabi tutularak çözümlenmiştir. Elde edilen bulgular ışığında; sosyal bilgiler öğretmenleri sosyal bilgiler laboratuvarlarını, kalıcı ve somut öğrenmelerin gerçekleşebileceği verimli ders çalışma ortamları olarak tanımlarken, laboratuvarların oturma düzeninin, tasarımının, teknolojiye ve kazanımlara uygunluğunun önemli olduğuna değinmişlerdir. Laboratuvarları materyal çeşitliliği sunması ve kullanımı açısından normal sınıf düzeninden farklı gören öğretmenler, okulların fiziki yapısının sosyal bilgiler laboratuvarı oluşturmak için uygun olmadığını ifade etmişlerdir. Öğretmenler imkan verilmesi halinde, içerisinde derse özgü her çeşit materyallerin olduğu, oturma düzeni ve öğrenci ihtiyaçlarının en üst düzeyde gözetildiği bir sosyal bilgiler laboratuvarı oluşturabileceklerini ifade ederken, okullarda böyle bir laboratuvarın olması halinde gerek öğretmenlerin gerekse öğrencilerin kendilerine ait ortamda ders işlemlerinin motivasyonu ve başarıyı da arttıracak fikri öne çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, Sosyal Bilgiler Laboratuvarı,

**DEPARTMENT OF SOCIAL SCIENCES
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM UNIVERSITY**

ABSTRACT

MASTER THESIS

**THE EVALUATION OF THE USE OF SOCIAL STUDIES
LABORATORIES IN SOCIAL STUDIES TEACHING ACCORDING TO
TEACHER'S OPINIONS**

Ali KUŞ

Supervisor : Asst. Prof. Dr. Esma KURU

Year : 2022 , Pages: X+86

Jury : Asst. Prof. Dr. Esma KURU (Chairperson)
: Assoc. Prof. Dr. İhsan ÜNLÜ (Member)
: Assoc. Prof. Dr. Ramazan YİRCİ (Member)

This study, which aims at analyzing the use of social studies laboratories in social studies education according to the views of teachers, was carried out as a case study model which is one of the qualitative research designs. The sample group of the study consists of 30 social studies teachers, 13 of whom are female and 17 of whom are male, who worked in state schools located in Şanlıurfa's central districts in the 2021-2022 academic year. In the research, easily accessible case sampling, one of the purposeful sampling methods, was preferred. The data of the study were obtained through the semi-structured interview questions and all of the data were analyzed by being subjected to content analysis. In the light of the obtained data, while the social studies teachers defined social studies laboratories as productive study environments where permanent and concrete learning can take place, they also expressed the importance of laboratories' sitting arrangement, design and suitability for technology and learning outcomes. Teachers, who see laboratories as different from normal classroom settings in terms of providing material diversity and usage, expressed that the physical structures of schools are not suitable for creating social studies laboratories. While the teachers stated that they can create social studies laboratories with all kinds of

materials needed for the lessons, where the sitting arrangement and the needs of the students are greatly given importance to if given the chance, the idea that having such laboratories in schools will increase motivation and success since they will allow both teachers and students to have their lessons in an environment that specifically belongs to them.

Keywords: Social Studies, Social Studies Teacher, Social Studies Curriculum, Social Studies Laboratory.

ÖN SÖZ

Sosyal bilgiler öğretiminde sosyal bilgiler laboratuvarlarının kullanılmasının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesini amaçlayan bu çalışma, altı bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde araştırmanın problem durumuna, amacına, önemine, varsayımlarına, sınırlılıklarına ve tanımlarına yer verilmiştir. İkinci bölümde araştırılan konu ile ilgili yurt dışı ve yurt içi araştırmalar yer almıştır. Üçüncü bölümde araştırılan konunun daha iyi ifade edilebilmesi için kuramsal çerçeve üzerinde durulmuştur. Dördüncü bölümde; araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve analiz edilmesi sürecine yer verilmiştir. Beşinci bölümde çalışmaya katılan öğretmenlerden elde edilen bulgular tablolar halinde sunulmuştur. Altıncı bölümde ise bulgulardan yola çıkarak ulaşılan sonuçlar, alanyazında yer alan çalışmalarla desteklenerek sunulmuştur.

Lisansüstü eğitimim sürecinde üzerimde emeği ve desteği çok olan sayın Dr. Öğr. Üyesi Sevda Gülşah YILDIRIM, sayın Doç. Dr. İlhan İLTER ve sayın Prof. Dr. Ahmet NALÇACI hocama emekleri için teşekkürlerimi sunarım. Çalışmamın her aşamasında bilgisi ve desteğini esirgemeyen danışmanın saygıdeğer sayın Dr. Öğr. Üyesi Esmâ KURU hocama da sonsuz saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

Ali KUŞ
Kahramanmaraş, 2022

İÇİNDEKİLER

ÖZET	1
ABSTRACT	11
ÖN SÖZ	IV
İÇİNDEKİLER	V
KISALTMALAR LİSTESİ	VIII
TABLolar	IX
EKLER LİSTESİ	X
1. GİRİŞ	1
1.1.Problem Durumu	1
1.2.Problem Cümlesi	4
1.2.1.Alt Problemler	4
1.3.Araştırmanın Amacı	5
1.4.Araştırmanın Önemi	5
1.5.Araştırmada Varsayımlar	6
1.6.Araştırmada Sınırlılıklar	6
1.7.Tanımlar	6
2. KONUS İLE İLGİLİ ÖNCEKİ YAPILAN ÇALIŞMALAR	7
2.1.Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar	7
2.2.Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar	12
3. KURAMSAL ÇERÇEVE	16
3.1.Sosyal Bilgilerin Tanımı	16
3.2.Sosyal Bilgilerin Amacı ve Önemi	17
3.3.Dünyada Sosyal Bilgiler	19
3.4.Türkiye’de Sosyal Bilgiler	20
3.5.Sosyal Bilgilerin Diğer Disiplinler ile İlişkisi	22
3.5.1.Tarih	22
3.5.2.Coğrafya	22
3.5.3.Psikoloji	22
3.5.4.Sosyoloji	23
3.5.5.Antropoloji	23
3.5.6.Siyaset bilimi	23
3.5.7.Ekonomi	24
3.6.Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yaklaşımlar	24
3.6.1.Vatandaşlık Aktarımı Olarak Sosyal Bilgiler	25
3.6.2.Sosyal Bilim Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi	25
3.6.3.Yansıtıcı Araştırma Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi	26
3.7. 2005 Yılı Sosyal Bilgiler Öğretimi Programı	26
3.7.1. 2005 Programının Vizyonu:	27
3.7.2. 2005 Programının Yapısı:	27
3.7.2.1.Beceriler	27
3.7.2.1.(1).Genel Beceriler	27
3.7.2.1.(2).Sosyal Bilgiler Dersi Becerileri	28
3.7.2.2.Kavramlar	28
3.7.2.3.Değerler	29
3.7.2.4.Öğrenme Alanları	31
3.8. 2018 Yılı Sosyal Bilgiler Öğretimi Programı	32
3.8.1. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Beceriler	33

3.8.2. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerler	34
3.8.3. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Öğrenme Alanları.....	35
3.9. Branş Dersliği Uygulaması.....	35
3.9.1. Branş Derslik Sisteminin Faydaları.....	37
3.9.1.1. Branş Derslik Sisteminin Okula Sağladığı Faydalar	37
3.9.1.2. Branş Derslik Sisteminin Öğretmene Sağladığı Faydalar.....	38
3.9.1.3. Branş Derslik Sisteminin Öğrenciye Sağladığı Faydalar.....	38
3.9.2. Klasik Sınıf Düzeni İle Branş Derslik Düzeninin Karşılaştırılması.....	39
3.9.3. Branş Derslik Sisteminde Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar	40
3.10. Sosyal Bilgiler Laboratuvarı.....	40
3.11. Sosyal Bilgiler Laboratuvarlarında Bulunması Gereken Materyaller	42
3.11.1. Basılı Materyaller	43
3.11.2. İki Boyutlu Materyaller	43
3.11.3. Üç Boyutlu Materyaller	43
3.11.4. Grafik ve Şekiller	44
3.11.5. Elektronik Materyaller.....	44
3.11.6. Görsel Materyaller.....	44
3.12. Materyal Kullanımının Dersin İşlenişi Açısından Yararları.....	44
3.13. Materyal Kullanımının Öğretmen Açısından Yararları.....	45
3.14. Materyal Kullanımının Öğrenci Açısından Yararları.....	45
3.15. Materyal Kullanımında Dikkat Edilmesi Gereken Durumlar	46
3.16. Sosyal Bilgiler Laboratuvarlarının Kullanılmasının Sağladığı Kazanımlar	46
4. YÖNTEM	48
4.1. Araştırmanın Modeli	48
4.2. Çalışma Grubu	48
4.3. Veri Toplama Aracı ve Verilerin Toplanması	49
4.4. Verilerin Analizi.....	50
4.4.1. Verilerin Kodlanması:	50
4.4.2. Temaların Bulunması:	50
4.4.3. Verilerin Kodlara ve Temalara Göre Düzenlenmesi ve Tanımlanması:	50
4.4.4. Bulguların Yorumlanması:	50
4.5. Geçerlilik ve Güvenirlilik	51
5. BULGULAR.....	53
5.1. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Laboratuvarlarına İlişkin Görüşlerine Yönelik Bulgular	53
5.2. Sosyal Bilgiler Laboratuvarlarının Sahip Olması Gereken Özelliklerine Yönelik Bulgular.....	56
5.3. Sosyal Bilgiler Laboratuvarlarının Sınıf Düzeninden Ayrılan Özelliklerine Yönelik Bulgular.....	58
5.4. Sosyal Bilgiler Laboratuvarlarının Oluşturulmasında Dikkat Edilmesi Gereken Hususlara Yönelik Bulgular.....	60
5.5. Okulların Yapısının Sosyal Bilgiler Laboratuvarlarına Uygunluğuna Yönelik Bulgular.....	63
5.6. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Laboratuvarlarının Öneme İlişkin Düşüncelerine Yönelik Bulgular.....	65
5.7. Sosyal Bilgiler Laboratuvarlarının Öğretmen Tutum ve Başarısına Etkisine Yönelik Bulgular	67

5.8.Sosyal Bilgiler Laboratuvarlarının Öğrenci Tutum ve Başarısına Etkisine Yönelik Bulgular.....	69
5.9.Sosyal Bilgiler Laboratuvarları İle İlgili Olarak Milli Eğitim Bakanlığı ve Okul İdaresinin Görevlerine İlişkin Bulgular.....	70
6. SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER.....	73
6.1.Sonuç ve Tartışma.....	73
6.1.1.Birinci Alt Probleme İlişkin Sonuç ve Tartışma.....	73
6.1.2.İkinci Alt Probleme İlişkin Sonuç ve Tartışma.....	74
6.1.3.Üçüncü Alt Probleme İlişkin Sonuç ve Tartışma.....	74
6.1.4.Dördüncü Alt Probleme İlişkin Sonuç ve Tartışma	75
6.1.5.Beşinci Alt Probleme İlişkin Sonuç ve Tartışma	75
6.1.6.Altıncı Alt Probleme İlişkin Sonuç ve Tartışma	76
6.1.7.Yedinci Alt Probleme İlişkin Sonuç ve Tartışma	76
6.1.8.Sekizinci Alt Probleme İlişkin Sonuç ve Tartışma	77
6.1.9.Dokuzuncu Alt Probleme İlişkin Sonuç ve Tartışma.....	77
6.2.Öneriler	78
6.2.1.Araştırmaya Yönelik Genel Öneriler	78
KAYNAKÇA.....	79
ÖZ GEÇMİŞ	
EKLER	

KISALTMALAR LİSTESİ

MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
NCSS	: Ulusal Sosyal Bilgiler Konseyi (National Council Social Studies)
FATİH	: Fırsatları Arttırma ve Teknolojiyi İyileştirme Hareketi
SPSS	: Statistical Package For The Social Sciences
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
TDK	: Türk Dil Kurumu
TTKB	: Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı
YÖK	: Yükseköğretim Kurulu
ÖTMT	: Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı
TEOG	: Temel Eğitimden Ortaöğretime Geçiş Sınavı

TABLolar LİSTESİ

<u>Tablolar</u>	<u>Sayfa</u>
Tablo 3.1.Sosyal Bilgiler Öğretiminde Üç Geleneksel Yaklaşım.....	24
Tablo 3.2.Doğrudan Verilecek Değerlerin Öğrenme Alanlarına ve Sınıflara Dağılımı (4. ve 5. sınıflar).....	30
Tablo 3.3.Doğrudan Verilecek Değerlerin Öğrenme Alanlarına ve Sınıflara Dağılımı (6.ve 7. sınıflar).....	31
Tablo 3.4.MEB İlköğretim Sosyal Bilgiler Programı (4-5-6 ve 7.sınıf).....	31
Tablo 3.5.Klasik Sınıf Düzeni ile Branş Derslik Düzeninin Karşılaştırılması.....	39
Tablo 4.1.Katılımcıların Demografik Özellikleri.....	48
Tablo 5.1.Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Laboratuvarlarına İlişkin Görüşleri.....	53
Tablo 5.2.Sosyal Bilgiler Laboratuvarlarının Sahip Olması Gereken Özelliklere Yönelik Öğretmen Görüşleri	56
Tablo 5.3.Sosyal Bilgiler Laboratuvarlarını Sınıf Düzeninden Ayıran Özelliklerine Yönelik Öğretmen Görüşleri.....	58
Tablo 5.4.Sosyal Bilgiler Laboratuvarlarının Oluşturulmasında Dikkat Edilmesi Gereken Hususlara Yönelik Öğretmen Görüşleri.....	60
Tablo 5.5.Okulların Yapısının Sosyal Bilgiler Laboratuvarına Uygunluğu Yönünde Öğretmen Görüşleri.....	63
Tablo 5.6.Sosyal Bilgiler Laboratuvarlarının Önemine İlişkin Öğretmen Görüşleri	65
Tablo 5.7.Sosyal Bilgiler Laboratuvarlarının Öğretmen Tutum ve Başarısına Etkisine Yönelik Görüşler.....	67
Tablo 5.8.Sosyal Bilgiler Laboratuvarlarının Öğrenci Tutum ve Başarısına Etkisine Yönelik Görüşler	69
Tablo 5.9.Sosyal Bilgiler Laboratuvarları İle İlgili Olarak Milli Eğitim Bakanlığı'nın ve Okul İdaresinin Görevlerine Yönelik Öğretmen Görüşleri.....	70

EKLER LİSTESİ

- Ek-1** : Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu
- Ek-2** : Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Öğretmen/Branş Dersliği Uygulaması
17.08.2006 Tarihli Resmi Yazısı.
- Ek-3** : Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Öğretmen/Branş Dersliği Uygulaması
15.02.2008 Tarihli Resmi Yazısı.
- Ek-4** : Ortaöğretim Genel Müdürlüğü Öğretmen/Branş Dersliği Uygulaması
23.02.2015 Tarihli Resmi Yazısı.

1. GİRİŞ

Çalışmanın giriş başlığı kısmında; problem durumu, problem cümlesi, alt problemler, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, araştırmanın varsayımları, sınırlılıkları ve ilgili tanımlara yer verilmiştir.

1.1.Problem Durumu

Eğitim, bireyin dünyaya gözlerini açması ile başlayıp son nefesine kadar devam eden bir süreçtir. Ailede temelleri atılan okulda ise belirli bir program çerçevesinde ilerleyen eğitimin; değişen dünyamıza ve çağımıza uygun hale getirilmesi, geleceğimizin güvencesi olan üretken, problem çözebilen, donanımlı bireyler yetiştirilmesi için sürekli geliştirilmesi ve güncellenmesi kaçınılmaz bir zorunluluktur.

Dünyada yaşanan hızlı değişim toplumları ekonomik, kültürel, siyasi vb. her alanda etkilemekte, meydana gelen bu gelişim ve değişimde de eğitimin önemli bir rolünün olduğu bilinmektedir. İnsan için bu kadar önemli olan eğitim, insanın davranışlarını, bilgilerini, tutumlarını, amaçlarını ve ahlaki değerlerini de değiştirmektedir (Demirel ve Kaya, 2012). Bir ülkenin gelişmesi ve ilerlemesi için o ülkede yaşayan insanların nitelikli eğitim almaları ve kazandıkları bilgi ve deneyimleri toplumun yararına kullanmaları gerekmektedir (Dinçer, 2003; Çakmak, 2008).

İnsan topluluğu zaman içinde ilkel toplumdan tarım toplumuna, tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş göstermiştir. Toplumlarda meydana gelen her türlü bu değişim eğitim yapısını etkilediği gibi okulların işlevini ve öğrenci yapılarını da değiştirmiştir. Başlangıçta yalnızca okuma-yazma ve aritmetik öğretmekte sorumlu olan okulların işlevi zamanla değişmiştir. Değişen toplumsal yapı öğrencileri değiştirmekle kalmamış; onlara sunulacak eğitimin özelliklerini de değiştirmiştir. Artık öğrenci, öğrenmeyi öğrenen konumunda, dinamik, etkin, bilgiye ulaşan, yorumlayan ve geliştiren, iş birliği yapan, eleştirel düşünen, yaratıcı özelliklere sahip bireylere dönüşmüştür (Gültekin, 2020). Böylece 21.yüzyıl bilgi toplumları, ülkesindeki ve dünyadaki gelişmeleri yakından takip edebilen, yaşadığı toplumu iyi tanıyan ve toplumun sorunlarına çözüm önerileri getirebilen, karşılaştığı yeni durumlara karşı yaratıcı fikirler sunabilen, gelişmiş zihinsel becerilere sahip bireyler yetiştirmeyi hedeflemektedirler (Mutluer, 2013).

Günümüz öğrencileri istedikleri bilgiye hızlı bir şekilde ulaşabilmekte ve edindiği bilgiyi farklı şekillerde kullanabilmektedir. Durum böyle olunca öğretmen merkezli, bilginin kaynağının öğretmen ve ders kitaplarının olduğu dönem çoktan geride kalmıştır. Kitaplarda hazır olan bilgiyi düz anlatım yoluyla öğrenciye sunmak, onların ufkunu, hayal dünyasını sınırlamamıza ve sadece dersten geçmek, okulu bitirmek için çalışmalarına sebep olmaktadır. Oysaki öğrencilere bilgiyi direk sunmak

yerine onları; araştırmaya, problem çözmeye ve öğrendiği bilgiyi kullanmaya yönlendirmemiz gerekmektedir. Öğrendiğini uygulayabilme, farklı kaynaklarda araştırma yaparak bilgiye ulaşabilme, edindiğin bilgiyi yaşamında kullanabilme ancak iyi yetiştirilmiş öğretmenler ve iyi donatılmış sınıflar sayesinde gerçekleşebilmektedir. Bireysel farklılıkları göz önüne alarak, öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarına göre düzenlenmiş bir sınıf ortamı başarının da gelmesine imkan verecektir. Öğrencilerin öğrendiklerini özümsemeleri, yeteneklerini en üst seviyeye çıkarmaları için daha çok duyu organına hitap eden fiziksel ve zihinsel becerilerini en iyi şekilde kullanabilecekleri öğrenme ortamları oluşturmak kaçınılmaz bir ihtiyaçtır (Terzioğlu, 2005; Fidan, 2008). Yapılan araştırmalara göre insanoğlu okuduklarının %10'unu duyduklarının %20'sini gördüklerinin %30'unu hem görüp hem de duyduklarının %50'sini söylediklerinin %70'ini söyleyip ve yaptıklarının %90'ını hatırladıkları dikkate alındığında yaparak yaşayarak öğrenmenin önemi daha da öne çıkmaktadır (Arslan ve Ergin, 2010).

Öğrencilere öğrendikleri bilgileri uygulama fırsatı sunabilecek ve öğrenilen bilginin kalıcılığını artıracak en etkili uygulama ise branş laboratuvarlarının oluşturulması ile mümkündür. Dersin kendine özgü iyi donatılmış sınıflarının olması öğrencilerin ilgi ve isteklerini arttıracak gibi işlenen konuya göre de araç gereç kullanılmasına imkan verecek öğrenilen bilginin kalıcılığını arttıracaktır.

Milli Eğitim Bakanlığı, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın yayınladığı 17/08/2006 tarih ve 8738 sayılı genelgesi ile branş derslik sistemi (TTKB, 2006). *“Okul öncesi öğretim kurumları ile birleştirilmiş sınıflı öğretim yapan ilköğretim okulları hariç olmak üzere örgün eğitim yapan bütün okullarda fiziki kapasite ve öğretim imkânları dâhilinde Öğretmen /Branş dersliği uygulamasına (matematik, fizik, kimya, biyoloji, felsefe, fen ve teknoloji, edebiyat, yabancı dil, sosyal bilgiler, coğrafya tarih vb.) geçilmesi gerektiği”* vurgulamıştır.

Sosyal bilgiler dersinin öneminin anlaşılması, verilmek istenen kazanımların en etkili şekilde öğrenciler tarafından özümsemesi, milli ve manevi değerlerine bağlı, toplumsal sorunlara duyarlı, yaşadığı topluma faydalı, etkin ve etkili öğrenciler yetiştirmek için daha çok duyuya hitap eden sosyal bilgiler laboratuvarlarının giderek yaygınlaştırılması gerekmektedir.

Gelişen teknoloji ile birlikte bildiğimiz sınıf ortamları yerini yavaş yavaş yeni öğrenme ortamlarına bırakmıştır. Daha önce tebeşir ve kara tahta ile sınırlı bırakılan eğitimde zamanla beyaz tahtalar ve akıllı tahtalar yerini almıştır (Tarman ve Baytak, 2011). Teknolojiyle birlikte kullanılan araç ve materyaller, dersin daha akıcı hale gelmesini, öğrencilerin derse odaklanmasını ve katılmasını sağlayarak öğrencilere kalıcı bilgiler edinmelerinde önemli bir rol oynamaktadır (Kuloğlu, 2019). 2000'li yıllardan sonra dijital teknolojilerdeki gelişmelere paralel olarak, farklı duyu organlarına hitap

edebilen bilgisayar, kamera, fotoğraf makinesi, tarayıcı, ses kayıt cihazı, projeksiyon, akıllı tahta, flash bellek, cep telefonu gibi teknolojik araçlar tercih edilmeye başlanmıştır (Özel, 2014). Günümüzde ise eğitim alanında birkaç yıla kadar lüks olarak kabul edilen cep telefonları ve dizüstü bilgisayarları şu anda öğrenciler tarafından yaygın olarak kullanılan ve lüks olmaktan çıkıp gündelik hayatın bir parçasına dönüşen teknolojik aletler durumuna gelmiştir. Dünyayı saran pandemi salgını sebebi ile yüz yüze eğitime ara verilmesi ve eğitimin online platformlara taşınması teknolojinin eğitim açısından vazgeçilmez ve önemli olduğunu bir kez daha göstermiştir. Ülkemizde FATİH (Fırsatları Arttırma ve Teknolojiyi İyileştirme Hareketi) projesi ve EBA (Eğitimde Bilişim Ağı) uygulamaları ile sınıf içine giren teknoloji öğretimi destekleyici ve zenginleştirici niteliktedir. Ülkemizin bazı yerleşim yerlerinde teknolojik altyapının yetersizliği öğrencilerin bu fırsatlardan yararlanmasına engel olsa da öğretimde materyal kullanımının soyut kavramları, somutlaştırıp daha akılda kalıcı öğrenmeler sağladığı için oldukça önemli olduğu unutulmamalıdır. Sosyal bilgiler dersinde teknoloji kullanımı, öğretimi ve öğrenimi bütünleştirdiği, dersi daha anlamlı hale getirdiği, hedeflere ulaşmada öğrenci aktifliğini arttırdığı için oldukça önemlidir. Sosyal bilgiler dersi, öğrencinin bilgiyi aktif biçimde almasını öngördüğü için düz anlatım metodu yerini; çeşitli materyallerin desteklediği, öğrencinin süreç içerisinde aktif olarak katıldığı öğrenme yöntemlerine bırakmıştır. Bu noktada da görsel ve işitsel materyallerin, sosyal bilgiler öğretiminde çok önemli bir yere sahip olduğunu söylenilebilir.

Derste teknolojik araçların kullanılması, öğrencilere okuyarak, dinleyerek, gözleyerek ve uygulayarak öğrenme şansı verebilmenin yanında öğrencilerin derse karşı motivasyonunun artmasının ve bilginin kalıcılığının sağlanması açısından da önemlidir. Sosyal bilgiler dersinde çağın gerektirdiği şartlara sahip bilgiye ulaşabilen, bilgiyi işleyen, kullanabilen, dijital ve medya okuryazarlığı becerilerine sahip bireyler yetiştirmek önemlidir. Düz anlatım metodu ile öğrencinin pasif öğretmenin aktif olduğu, öğrenciye bilgiyi direk sunan onun araştırmasına, yaparak yaşayarak öğrenmesine fırsat vermeyen yöntemler çağın gerisinde kalmıştır. Eğitimin teknoloji ile entegrasyonu öğretmenin ve öğrencinin bu teknolojiden en iyi şekilde yararlanmasını gerektirmektedir. Bilginin bu denli teknoloji ile iç içe olması sosyal bilgiler öğretmenlerine de büyük sorumluluk yüklemektedir. Sınıf hâkimiyetini sağlama, farklı zekâ alanlarına hitap etme, soyut kavramları somutlaştırma ve yaparak-yaşayarak öğrenmeyi kolaylaştırmada sosyal bilgiler laboratuvarları öğretmenlere büyük kolaylıklar sağlamaktadır. Alan yazın incelendiğinde branş derslik sistemi üzerine öğretmen görüşleri alınarak yeteri kadar araştırma yapılmadığı görülmektedir. Bu çalışmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda elde edilen bulgular

ışığında branş derslik siteminin artı ve eksi yönleri tespit edilip yapılacak araştırmalara kaynak olması açısından yararlı olacağı beklenmektedir.

1.2.Problem Cümlesi

Araştırmanın problem cümlesi, “Sosyal bilgiler öğretiminde laboratuvar uygulaması ile ilgili sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri nelerdir?” şeklinde belirlenmiş ve bu doğrultuda aşağıdaki alt problemlere cevaplar aranmıştır.

1.2.1.Alt Problemler

- 1- Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler laboratuvarlarına ilişkin görüşleri nelerdir?
- 2- Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler laboratuvarlarının sahip olması gereken özelliklerine ilişkin görüşleri nelerdir?
- 3- Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre sosyal bilgiler laboratuvarlarının sınıf düzeninden ayrılan özelliklerine ilişkin görüşleri nelerdir?
- 4- Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre sosyal bilgiler laboratuvarlarının oluşturulmasında dikkat edilmesi gereken hususlara ilişkin görüşleri nelerdir?
- 5- Sosyal bilgiler öğretmenlerinin okulların yapısının sosyal bilgiler laboratuvarlarına uygunluğuna ilişkin görüşleri nelerdir?
- 6- Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler laboratuvarlarının önemine ilişkin düşünceleri nelerdir?
- 7- Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler laboratuvarlarının öğretmen tutum ve başarısına etkisine yönelik görüşleri nelerdir?
- 8- Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler laboratuvarlarının öğrenci tutum ve başarısına etkisine yönelik görüşleri nelerdir?
- 9- Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler laboratuvarları ile ilgili olarak; Milli Eğitim Bakanlığı ve okul idaresinin görevlerine ilişkin görüşleri nelerdir?

1.3.Araştırmanın Amacı

Öğretim ortamı olarak laboratuvarlar, derse ait öğrenme ortamını sağlayarak, materyal desteği ile sunulan bilgilerin soyut olmaktan çıkarak somut bir hal almasına, öğrencilerinde aktif olarak derse katılmalarına katkı sağlamaktadır. Soyut konuları içerisinde barındıran sosyal bilgiler dersini öğrencilere daha iyi aktarabilmek, derse olan ilgiyi arttırabilmek ve istendik eğitim çıktılarına ulaşabilmek için derse ait bir laboratuvarın olması olumlu katkı sağlayacaktır. Sosyal bilgiler dersi için bu denli önemli olan laboratuvarlarının yaygın olmamasının sebepleri ve derse ait laboratuvarların olmasının öğretmen ve öğrenciye sağlayacağı kazanımlar açısından bu çalışmada sosyal bilgiler öğretiminde laboratuvar uygulaması ile ilgili sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır.

1.4.Araştırmanın Önemi

Dünya var olduğu günden beri sürekli gelişmekte ve değişmektedir. Her alanda meydana gelen bu değişim, sınıf ortamında da kendini hissettirmektedir. Eğitim ortamlarında kullanılan öğretim yöntem ve teknikleri de çeşitlilik göstermekte, sıklıkla tercih edilen düz anlatım metodu yerini; çeşitli materyallerin desteklediği, öğrencinin süreç içerisinde aktif olarak öğrenmeye katıldığı yöntemlere bırakmaktadır. Sosyal bilgiler dersinde çağın gerektirdiği şartlara sahip olan, bilgiye ulaşabilen, ulaştığı bilgiyi kullanmasını bilen, dijital ve medya okuryazarlık becerilerine sahip bireyler yetiştirmek için dersin öğretiminde görsel ve işitsel materyallerin çok önemli bir yere sahip olduğu söylenilebilir. Öğrencinin yaparak yaşayarak öğrenmesi, öğrendiği bilgileri hayatında kullanabilmesi ve yaratıcı düşünebilmesi ancak ona uygun eğitim ortamlarının sunulmasıyla sağlanabilir.

Dünya üzerinde meydana gelen etkileşim, toplumlar arasındaki iletişimi arttırdığı gibi farklı kültürlerinde tanınmasına ve dünya üzerinde yaşanan bir probleme farklı milletlerin çözüm arayışları içerisine girmesi sosyal bilgilerin önemi için birer göstergedir (Koluman, 2011). Sorumluluk sahibi, saygılı, üretken ve milli duygulara sahip bireyler yetiştirmenin yolu sosyal bilgiler eğitiminden geçmektedir (Bekdaş, 2012). Bu kadar önemli bir yeri sahip sosyal bilgiler dersini en iyi şekilde öğrenciye aktarabilmek için de derse uygun bir öğrenme ortamının olması elzemdir.

Literatür incelendiğinde dersin kendine özgü araç gereçleriyle donatılmış branş derslik sistemi üzerine öğretmen görüşleri alınarak yapılan çalışmalar makale şeklinde olup (İbret, Bayraktar ve Kocaman, 2011; Kaya, 2012; İnel, Üztemur ve Gökalp, 2018; Kıryak ve Altun, 2019; Mutlu, 2019) sadece öğretmen görüşlerinin ele alındığı bir tez çalışması yapılmamıştır. Soyut konuları içerisinde barındıran sosyal bilgiler dersini öğrencilere daha iyi aktarabilmek, derse olan ilgiyi arttırabilmek ve öğretmenlerin

kendilerine ait bir laboratuvar ortamında ders işlemlerinin sağlayacağı kazanımları tespit edebilmek için sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda elde edilen bulgular ışığında branş derslik sisteminin olumlu ve olumsuz tarafları belirlenerek yapılacak araştırmalara kaynak olması açısından bu çalışmanın yararlı olacağı düşünülmektedir.

1.5.Araştırmada Varsayımlar

- Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşme sorularına dürüst ve samimi cevaplar verdikleri varsayılmıştır.
- Görüşülen öğretmenlerin gerçek duygu ve düşüncelerini yansıttığı varsayılmıştır.

1.6.Araştırmada Sınırlılıklar

- Yarı yapılandırılmış görüşme soruları Şanlıurfa ili merkez ilçelerinde görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri ile sınırlıdır.
- 2021-2022 Eğitim-Öğretim yılı ile sınırlıdır.
- Veri toplama araçlarından elden edilen veriler ile sınırlıdır.

1.7.Tanımlar

Branş Derslik Sistemi : Dersin kendine özgü araç gereçleri ile donatılmış öğrencilerin ise ders programlarına göre sınıflara giderek eğitim gördükleri dersliklerdir.

Öğretim Programı : Kazandırılmak istenen tüm eğitsel faaliyetler için kılavuz, rehber, yol haritası veya yapılacakların listesinin yer aldığı bir plan bir ders programı olarak ifade edilebilir (Güzel ve Karadağ, 2013).

Sosyal Bilgiler Laboratuvarı : Sosyal bilgiler dersini en verimli şekilde işlemeye yardımcı materyallerle donatılmış, dersin kendine özgü sınıfı.

Sosyal Bilgiler : Sosyal bilgiler, sosyal bilimlerin ve vatandaşlık bilgisi konularının yer aldığı, öğrenme alanlarının bir ünite veya tema altında birleştirilmesini içeren bireyin sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşimini geçmiş, günümüz ve gelecek bağlamında inceleyen, toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersi (MEB, 2005,s.51).

2. KONU İLE İLGİLİ ÖNCEKİ YAPILAN ÇALIŞMALAR

Sosyal bilgiler öğretim programı ve sosyal bilgiler dersi teknoloji kullanmaya uygun bir yapıya sahiptir. Bilgiyi işleyen, kullanabilen ve çağın gerektirdiği yeterliliklere sahip etkin ve etkili bir vatandaş yetiştirmek için sosyal bilgiler dersinde laboratuvarların kullanılması önem arz etmektedir. Ülkemizde branş derslik sistemi üzerine yapılan çalışmalar yurt dışı araştırmalara kıyasla yeteri kadar değildir. Araştırmanın bu kısmında sosyal bilgiler branş derslikleri üzerine yurt içinde ve yurt dışında yapılmış çalışmalara ve bu çalışmaların sonuçlarına yer verilmiştir. Laboratuvar denilince ilk akla fen bilimleri, fizik, kimya ve biyoloji dersleri gelmekte ve bu alanlarda çok sayıda çalışma yer almaktadır. Yurt içi yapılan çalışmalara yer verilirken bu dersler dışında yer alan ve laboratuvar kullanımı yaygın olmayan derslere yönelik yapılan çalışmalara yer verilmiştir.

2.1.Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar

Meydan (2001), tez çalışmasında sosyal bilgiler öğretiminde coğrafya konularının anlatımında görsel ve işitsel materyal kullanımının öğrenci gelişimine etkisini araştırmıştır. Çalışmada sosyal bilgiler dersinin işlenişinde materyal kullanımının öğrencilerin öğrenimlerine ve gelişimlerine ne düzeyde katkı sağladığı belirlenmeye çalışılmıştır. Öğretmenler ile yapılan görüşmeler sonucu Akçeşme İlköğretim Okulu'ndan iki tane 4. sınıf seçilerek bu sınıflara henüz işlemedikleri bir üniteden başarı testi ön test olarak uygulanmış ve sınıflardan biri deney diğerine kontrol grubu olarak adlandırılmıştır. Deney grubunda görsel işitsel materyal kullanımına ağırlık verilerek kontrol grubunda ise geleneksel yöntemler kullanılarak ders işlenmiş ve iki sınıf arasındaki başarı durumuna bakılmıştır. Verilerin analizinde deney ve kontrol grubunun ön test son testte verdikleri cevaplar SPSS paket programına aktararak aritmetik ortalamaları, standart sapmaları ve t testi sonuçlarına bakılmıştır. Araştırma sonucunda, materyal kullanılarak işlenen bir dersin materyal kullanılmadan işlenen bir derse göre daha verimli geçtiği, derslerde araç gereç kullanılmasının öğrencilerin derse karşı daha motive olmalarına ve derse katılımlarının artmasını sağladığı saptanmıştır.

Erdoğan (2009), nitel ve nicel araştırma yöntemleri kullanarak yaptığı tez çalışmasında, yapılandırmacı yaklaşımına göre düzenlenmiş sosyal bilgiler dersliklerine yönelik öğrenci görüşlerini belirlemeye çalışmıştır. Araştırmada derslik sistemi ile klasik sistemi karşılaştırmak amacıyla nicel araştırma modellerinden deney-kontrol modellenli deneysel yöntem tercih edilmiştir. Araştırmanın nicel boyutunda veri toplama aracı olarak 5'li likert yöntemi ile geliştirilmiş bir dereceleme ölçeği, nitel boyutunda

ise yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmanın nicel boyutunda elde edilen veriler SPSS paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Deney ve kontrol gurupları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek amacıyla T-testi, öğrencilerin cinsiyet, kitap okuma oranı, sevdiği sevmediği dersler arasında ki ilişkiler ise standart sapma, aritmetik ortalama ve tek yönlü varyans analizleri yapılarak belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmanın nitel kısımda kodlardan hareketle kategoriler ve temalar oluşturulmaya çalışılmıştır. Araştırma kapsamında elde edilen bulgular, sosyal bilgiler dersliklerinin öğrenme ortamını elverişli hale getirdiği, dersin niteliğini arttırdığı, dersi daha ilgi çekici hale getirdiği ve bu durumun başarıyı da beraberinde getirdiğini göstermiştir. Sosyal bilgiler sınıfındaki görsel materyallerin, öğrencilerin sosyal bilgilere karşı ilgilerini arttırdığı, öğrencilerin bu sınıfta ders işlemek için sabırsızlandıkları görülmüştür. Ayrıca elde edilen bulgular doğrultusunda, öğrencilerin derste yeni bilgi ve beceriler elde ettikçe, derse karşı daha fazla heyecan duyduklarını ve yeni bilgilerin öğrencilerde daha fazla merak uyandırdığını söylemek mümkündür. Araştırmada görüşlerine başvurulmuş öğrenciler sosyal bilgiler dersi ve sınıfında, elde ettikleri bilgi ve deneyimlerini sosyal ilişkilerinde ve günlük yaşantılarında kullandıklarını söylemişlerdir.

Dündar (2010), tarafından yapılan araştırma öntest - sontest kontrol gruplu deneysel desen modelinde tasarlanmıştır. Coğrafya dersinde laboratuvar ortamının öğrenci başarısına etkisinin araştırıldığı çalışmada 30 deney 30 kontrol grubu olmak üzere toplam 60 öğrenci üzerinde çalışma gerçekleştirilmiştir. Deney grubu öğrencileri ile laboratuvar ortamında çalışmalar gerçekleştirilirken, kontrol grubu öğrencilerine ise düz anlatım ve soru-cevap yöntemlerine dayalı, öğretmen merkezli öğretim yöntemleriyle çalışmalar uygulanmıştır. Gruplar arasındaki puan farkının laboratuvar çalışmalarından ileri gelip gelmediğinin belirlenmesinde t testinden yararlanılmıştır. Deney ve kontrol gruplarının öntest puanları ortalaması arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Deney ve kontrol gruplarına uygulanan deneysel çalışma sonunda deney grubunun sontest puanları ortalaması ile kontrol grubunun sontest puanları ortalaması arasında deney grubu lehine anlamlı bir fark bulunmuştur. Deney grubu öntest - sontest toplam puanları ortalaması ile kontrol grubu öntest - sontest toplam puanları ortalaması arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu durum öğretiminde laboratuvar çalışmalarının kullanılmasının öğrenci başarısını, geleneksel yöntemlere göre daha çok artırdığını göstermektedir.

Kurtkaya (2010), tarafından gerçekleştirilen çalışmada, liselerde coğrafya dersinde coğrafya sınıflarının kullanılmasının gerekliliği araştırılmıştır. Çalışma kapsamında öğretmenlere ve yöneticilere anket uygulanmış ve görüşmeler yapılmıştır. Araştırma sonucunda Okul yöneticilerinin %75'i coğrafya derslerinde kullanılabilecek materyal olarak öncelikle bilgisayar ve projeksiyon makinasını görmektedir. Okul

yöneticilerinin %78'i okullarda coğrafya branş dersliklerinin olmayışının nedenini fiziki yetersizlik olarak görmekte ve bu yöneticilerin %92'si okullarda materyallerle donatılmış coğrafya sınıflarının öğrenci başarısı üzerinde etkili olacağına inanmaktadır. Coğrafya öğretmenlerinin tamamı materyallerin yardımıyla işlenen bir dersin öğretme ve öğrenme açısından faydasına inanmakta ve materyallerin kullanımı anlatımı ve anlamayı kolaylaştırır düşüncesindedir. Coğrafya öğretmenlerinin tamamı okullarda tam donanımlı coğrafya branş derslikleri kurulursa, öğrenci başarıları üzerinde etkili olacağına ve bu öğretmenlerin %94'ü de mesleki açıdan verimliliklerinin de artacağına inanmaktadır.

Özür (2011), tarafından yapılan “Coğrafya Eğitiminde Branş Derslikleri” makale çalışmasında, branş dersliklerinin coğrafya için neden gerekli olduğu bu dersliklerde olması gereken araç gereçlerin neler olduğu konu alınmıştır. Konu ile ilgili daha önce yapılmış çalışmalar incelenmiş, elde edilen veriler ışığında branş dersliği oluşturma önerisi sunulmuştur. Coğrafya dersi için planlanacak branş dersliklerinin coğrafya bilinci kazandıracığı, iyi donatılmış bu sınıflar sayesinde derslerinin etkili ve verimli olacağı, oluşturulacak dersliklerin pedagojik ilkeler göz önüne alınarak oluşturulmasının önemi ve branş dersliklerinde olması gereken ve coğrafya derslerinde kullanılabilecek; teknolojileri, modelleri, panoları, çeşitli faaliyet ve arşiv alanlarının olması gerektiği üzerinde durulmuştur.

İbret, Bayraktar ve Kocaman (2011), branş dersliği uygulamasına ilişkin yaptıkları çalışmada, sosyal bilgiler öğretmenlerinin gözünden branş dersliği uygulamasının olumlu ve olumsuz yanlarını, öğretmenlerin branş dersliği uygulamasına bakış açılarını belirlenmeye çalışmışlardır. Elde edilen sonuçlara bakıldığında öğretmenler ağırlıklı olarak devlet okullarında branş derslik uygulamasının yapılabileceği görüşünde iken öğretmenlerin tamamı branş dersliğinin bulunduğu okullarda çalışmayı istediklerini belirtmişlerdir. Öğretmenler branş dersliklerinin amacına uygun olarak düzenlenmediğini, derslik içerisinde materyal eksikliklerinin olduğunu ifade etmişlerdir. Derslik hakkında olumlu görüş belirten öğretmenler, öğrencilerin derse karşı ilgisinin arttığını, konuya özgü araç gereç kullanımının yaygınlaştığını belirtmişler. Olumsuz görüşteki öğretmenler ise alt yapısal sorunlar, öğrencilerin branş sınıflarına geçerken karşılaşılan sorunlar ve öğrencilerin eşyalarını koyabilecekleri dolaplarının olmaması gibi sorunlara değinmişlerdir.

Kaya (2012), Sosyal bilgiler öğretiminde sosyal bilgiler dersliği kullanımına ilişkin öğretmen görüşleri üzerine yaptığı makale çalışmasında, öğretmenler sosyal bilgiler derslerini branş dersliklerinde işlemek istediklerini, oluşturulacak dersliklerin bir çok materyal açısından eksiksiz, çağın şartlarına uygun, yaparak yaşayarak öğrenmelere fırsat sunan bir yapıda olması gerektiğini ve öğrencilerin ilgisini çeken eğlenceli bir ortam olarak tasarlanması gerektiğini vurgulamışlardır.

Ersöz (2012) yüksek lisans tez çalışmasında, nicel ve nitel yöntemleri birlikte kullanarak idareci, öğretmen ve öğrencilerin branş dersliklerine ilişkin görüşlerini belirlemeye çalışmışlardır. Araştırmanın nitel verileri yarı yapılandırılmış görüşme formu ile idarecilerden, nicel veriler ise anketler aracılığı ile öğretmenler ve öğrencilerden elde edilmiştir. Araştırmanın sonucunda, genel anlamda öğretmenlerin branş derslik sistemine dair daha olumlu düşünceleri olduğu, buna karşılık öğrencilerin branş derslik sistemine dair olumsuz düşüncelerinin daha ön planda olduğu; devlet okulunda öğrenim gören öğrencilerin, özel okulda öğrenim gören öğrencilere göre branş derslik sisteminin olumsuz yönlerine daha çok vurgu yaptığı ortaya çıkmıştır. Özel okul idarecilerinin branş derslik sistemine dair görüşlerinin devlet okulundaki idarecilere göre daha olumlu olduğu; bazı devlet okulu idarecilerinin uygulamada karşılaşılan sorunlar nedeniyle branş derslik sistemi uygulamasından vazgeçmek istedikleri ortaya çıkmıştır.

Akdağ ve Kaymakçı (2013) makalesinde, ilköğretim sosyal bilgiler dersinde laboratuvar kullanımının öğrencilerin akademik başarılarına etkisinin ne düzeyde olduğunu ortaya koymayı amaçlamışlardır. Konya’da iki devlet okulunda 7. sınıf okuyan 67 öğrenci üzerinde gerçekleştirilen araştırmada deney ve kontrol grupları oluşturularak sosyal bilgiler laboratuvarları ve normal sınıf düzeninin öğrenciler üzerindeki etkisi belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma sonucunda sosyal bilgiler laboratuvarlarının geleneksel sınıflara göre öğrencilerin sosyal bilgiler dersindeki başarıları üzerinde daha etkili olduğu tespit edilmiştir.

Sayar (2016), sosyal bilgiler dersinde branş derslik uygulamasının idareci, öğretmen ve öğrenci görüşlerini ele alarak gerçekleştirdiği tez çalışmasında karma yöntem desenini tercih ederek nitel verileri toplamak için idarecilerin görüşlerini almak amacıyla açık uçlu anket formu, öğrenci ve öğretmenlerin görüşlerini almak amacıyla açık uçlu sorular kullanmıştır. Araştırmadan sonucu elde edilen bulgular doğrultusunda, sosyal bilgiler öğretmenleri branş derslikleri için kullanılmak istenen materyale anında ulaşma, materyal taşımadan kaynaklı zorluklar ve yıpranmaların azalması gibi durumlara yönelik olumlu yönde görüşler sunarken, öğrenciler, teknoloji zenginliği ve göze hitap eden hazır bir ortamın varlığına yönelik olumlu görüş sunmuşlardır. İdareciler sosyal bilgiler branş dersliklerine yönelik, zengin bir öğrenme ortamı sunması, derse karşı ilgi ve motivasyonu arttırması buna bağlı kalıcı öğrenmelerin artması gibi görüşler belirtmişlerdir.

Özyürek, Pınarkaya ve Taş (2016), “Işık Ünitesinde Öğrencilerin Başarıları ve Tutumları Üzerinde Branş Derslik Sisteminin Etkisi” makale çalışmasında öğrencilerin fen dersinin ünitelerinden biri olan 7.sınıf ışık ünitesine yönelik akademik başarıları üzerinde branş derslik uygulamasının etkisini belirlemeyi amaçlamışlardır. Öğrenciler arasında deney ve kontrol grubu oluşturularak gerçekleştirdikleri uygulama sonucu branş

derslik sistemi ile eğitim gören öğrencilerin, normal sınıf düzeninde eğitim gören öğrencilere göre akademik başarı ve tutumlarının daha yüksek olduğunu bu durumu da öğrencilerin daha aktif olarak uygulama yapabildikleri, öğrendiklerini deneme fırsatı bularak pekiştirebildikleri, öğrendiklerini sorgulayabildikleri bir sınıf ortamının varlığına bağlamışlardır.

Özyürek, Pınarkaya, Taş ve Apaydın (2017), branş derslikleri üzerine öğretmen ve öğrenci görüşlerini belirlemeye çalıştıkları araştırmada, öğretmen ve öğrencilerin branş dersliklerine olumlu baktıkları, normal sınıf düzeninde işlenen birçok dersin gerek konu gerekse içeriğinin farklı olmasından kaynaklı materyal ihtiyacının olması ve öğrenme ortamının buna hizmet edecek yapıda düzenlenmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Buna benzer sebeplerden dolayı iyi bir şekilde planlanmış branş dersliklerinin başarıyı da artıracığı düşünülmektedir

İnel, Üztemur ve Gökalp (2018), “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersliği Hakkındaki Görüşleri” makale çalışmasında, sosyal bilgiler branş derslikleri hakkında öğretmenlerin görüşlerini belirlemeyi amaçlamışlardır. Nitel araştırma yöntemini kullanarak gerçekleştirdikleri araştırmada öğretmenlerden elde edilen veriler betimsel analiz yoluyla saptanmış. Yarı yapılandırılmış mülakat sorularından gelen yanıtlar doğrultusunda birtakım kodlar ve bu kodların ait olduğu temalar ayrı ayrı ele alınıp yorumlanmıştır. Sosyal bilgiler dersliklerinin materyal çeşitliliği sayesinde yaparak yaşayarak öğrenmeye daha elverişli bir ortam sunması, öğrencilerde somut öğrenmelerin gözle görülür bir şekilde artmasını da beraberinde getirdiği, derse katılımın arttığı, öğrencilerin aktif ve daha çok motive olmuş şekilde derse ilgilerinin olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Kıryak ve Altun (2019), okul gelişimi üzerinde branş dersliklerinin etkisine yönelik öğretmen görüşlerinin incelenmesi makale çalışmasında yarı yapılandırılmış görüşme soruları ile öğretmenlerden elde edilen veriler betimsel analiz yöntemi ile analiz edilmiştir. Çalışma sonucunda, oluşturulacak branş dersliği için okul personelleri, veliler ve diğer okul paydaşlarının katkıda bulundukları, branş dersliklerinin öğretim boyutunda ve okul gelişiminin artmasında önemli bir paya sahip olduğu belirlenmiştir.

Mutlu (2019), “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Branş Dersliği Uygulamasına İlişkin Görüşleri” makale çalışmasında, din kültürü öğretmenlerinin branş dersliklerine yönelik görüşlerini belirlenmeyi amaçlamıştır. Durum çalışması modelinde gerçekleştirilen araştırma sonucunda branş derslik uygulamasına yönelik olumlu görüş belirten öğretmenler branş dersliklerinin, akademik başarıyı arttırdığı, normal sınıf düzenine göre okulda bulunan araç gereçlerin daha az yıprandığı, sınıfın daha düzenli olduğu, sınıf panolarının aktif olarak kullanıldığı yönünde görüşler belirtirken, olumsuz görüş belirten öğretmenler, öğrencilerin branş dersliklerini benimsemede zorlandıkları, dersliklerde öğrencilerin eşyalarını koyabilecekleri

dolaplarının olmadığı, sınıf değişikliği sırasında yaşana karışıklıklarının teneffüslerde sorunlar yaşanmasına sebep olduğu yönünde görüşler belirtmişlerdir. Din kültürü dersi yönünden branş dersliklerinin, öğrenmelerde kalıcılığı arttırdığı, öğrencilerin derslerde daha üretken ve aktif oldukları yönünde sonuçları da tespit edilmiştir.

Akhan ve Kaymak (2020), ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler laboratuvarlarına yönelik görüşlerini belirlemek için yaptıkları makale çalışmasında, öğrencilerin laboratuvar hakkındaki görüşlerini belirlemek amacıyla görüşme formları ve laboratuvar ortamına yönelik çizimlerinin analizlerinden yararlanmışlardır. Araştırma sonucunda öğrenciler, dersin laboratuvar ortamında işlenmesinin konunun daha iyi anlaşılmasını sağladığına, normal sınıfların laboratuvarlara göre materyal bakımından yetersiz olduğuna değindikleri belirlenirken, öğrencilerin laboratuvara yönelik çizimlerinde normal sınıfa benzer sınıflı çizdikleri fakat içerisinde çokça materyalin resmedildiği belirlenmiştir.

Salma (2020), “İngilizce Dersi Öğretim Programının Uygulandığı Sınıf Ortamlarının Çoklu Bakış Açısıyla Değerlendirilmesi” yüksek lisans tez çalışmasında durum çalışması modeli kullanılarak İngilizce dersi öğretim ortamlarının paydaşların gözünde değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Batı Anadolu bölgesinde Temel Eğitimden Ortaöğretime Geçiş Sistemi (TEOG) sınavında başarılı olan iki okul ile TEOG sınavında en düşük başarıya sahip iki okul belirlenmiştir. Araştırmada, okulların dersliklerinde yaygın olarak kullanılan öğrenci oturma düzenleri ve sıraların yapısı hakkında gözlem yoluyla veriler toplanmıştır. Çalışma sonuçlarında katılımcıların branş dersliği uygulamasına yönelik olumlu düşünceleri olduğu, mevcut sınıf düzeninde dersliklerin yapısı sebebiyle öğretim programında vurgulanan zengin öğretim araç ve gereçlerin derslerde istenilen düzeyde yer almadığı, öğrencilerin klasik sınıf düzeninde özellikle arka sıralarda dersten kopukluk yaşadıkları ve bu durumun öğrenciler arasında ayrımcılığa, fırsat eşitsizliğine yol açtığını belirtmişlerdir.

2.2.Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar

Smith (1932), “Laboratuvar Yöntemi ile Tarih Öğretimi” çalışmasında, sosyal bilgiler disiplinlerinden olan tarih öğretiminde birçok yöntem ve planın kullanılmasının laboratuvar yöntemini temsil ettiğine değinerek, tarih öğretimi için bir laboratuvar planı, oldukça yeni birkaç faktöre dayanmaktadır. Bunlardan ilki birim atamasıdır. Birim ataması olmadan laboratuvar yöntemi sosyal bilimlerin öğretiminde uygulanabilir bir plan değildir. Birim ataması ile kastedilen işin konulara veya tarihsel olarak atanması özellikle tarih konularının ve kronolojik bilgilerin değerlendirilmesinde laboratuvar metodunun kullanılması gerektiğinden bahsedildiği görülmektedir.

McClintic (1934), “Sosyal Bilgiler Kütüphaneleri ve Laboratuvarlarının Pasadena Ortaokullarında Kullanımları” isimli çalışmasında, daha iyi bir öğretim için

her sınıf düzenine uygun belirli odalar (Sosyal bilgiler sınıfları) oluşturulmuştur. Kütüphane şeklinde düzenlenen bu sınıflar ihtiyaç duyulan her türlü eğitim kitapları ile donatılmıştır. Kitaplar belirli bir zaman sınıf kütüphanesinde kaldıktan sonra, okulun merkez kütüphanesi ile koordine bir şekilde hareket edilerek yenileri ile değiştirilmekte ve öğrencilerin kullanımına sunulmaktadır. Böylece öğrenciler araştırarak ve keşfederek ilk elden kaynağa ulaşmakta ve edindiği bilgiler ile derslerde daha aktif katılım sağlamaktadırlar.

Ross (1939), “Bir Araştırma Olarak Sosyal Bilgiler Sınıfı” çalışmasında, sosyal bilgiler sınıflarının daha çok bir araştırma laboratuvarı, bir mini kütüphane, sosyal çalışma alanları, süreli yayınların yer aldığı bir alan, fiziki, siyasi, ekonomik vb. haritalar ile donatılmış araştırma laboratuvarları olarak sosyal bilgiler dersine uygun şekilde oluşturulması gerektiği öne sürmüştür, sınıf duvarındaki kara tahtaların öğretmen masası arkasında çok yer işgal etmeyecek şekilde yerleştirilmesi ve sınıfta daha çok ilan panolarının olması gerektiğini bu panolarda ilgi uyandıran resim, yazılar, tartışma konularının yer almasının öğrencilerin derse ilgisini artacağını vurgulamıştır.

Baldwin (1949), “Sosyal Bilgiler Ünitelerinin Öğretiminde Laboratuvar Yöntemi” çalışmasında, görsel işitsel cihazlarla desteklenmiş sınıfların; öğrencinin aktif olduğu ve edinilen bilgiler pratik uygulamalara dökülerek öğrenilenlerin kalıcılığını arttırdığını ifade etmiştir. Coğrafya dersinde modeller, kabartma haritaları, sergiler, geziler. Tarih dersinde madeni paralar, kalıntılar, belgeler, karikatürler kullanılabilen öğrenciler öğrendiklerini sınavlarda geçmek için değil de belirlenen hedeflere ulaşmak için uygulayabildiği bir sınıf ortamı öğrenilen bilginin kalıcılığını arttırmaktadır. Öğrenci laboratuvar sayesinde; harita üzerinde çizim yapabilmeyi, projeksiyon cihazını çalıştırabilmeyi, bazı tarihsel karakterleri taklit edebilmeyi ve yaptığı ürünleri sergileyebilmeyi öğrenmektedir.

Bell (1963), “Neden Sosyal Bilgiler Laboratuvarı Değil” çalışmasının ana problemini, tüm sosyal bilgiler kaynaklarını bir sosyal bilgiler laboratuvarında toplayabilir miyiz? sorusu oluşturmaktadır. Sosyal bilgilerin ihtiyacına uygun sınıf oluşturabilmek için gerekli malzemeleri içeren ihtiyaç listesi oluşturulmaya çalışılmıştır. Öncelikle ulusal yardımla bir sosyal bilgiler sınıfı inşa etmek ve içerisini; filimler, kitaplar, küreler, atlaslar, sınıf dosya dolapları, konferans masası, tepegöz, süreli yayınlar vb. eşyalarla donatarak, laboratuvarı bir kaynak merkezi, sosyal bir ortam haline getirmek amaçlanmıştır.

Palmer, Dyal ve Davis (1996), “Sosyal Bilgiler Sınıfınızın Düğmelerini Açın” isimli çalışmasında, öğrencilerin düşünme kapasiteleri arttırmak ve dersi ilgi çekici kılmak için sosyal bilgiler sınıflarında tarihi konuların anlatımında siyasi düğmeler kullanım yöntemine gitmişlerdir. Böylece ders işlenirken; tarihi dönemler siyasi düğmeler şeklinde bölünebilir, konu öğretilirken sınıf konuyla alakalı düğmeleri ve

resimleri gördükten sonra çeşitli sorular ile etkinlikler yapılabilir. Öğrenci konuyla ilgili bir düğme seçerek karşılaştırma yapabilir. Öğrenciler konulara göre kendileri düğme tasarlayabilir. Belirli bir olay veya siyasi sorunla ilgili öğrenci vaka çalışması yapabilir. Öğretmenler sınıfta politik düğmeler ile oyun etkinliği düzenleyerek düğmeyi öğrencilere gösterip, kim-ne-neden-kimdir gibi sorularla dersi işleyebilir. Siyasi düğmeler kavram haritası çalışması olarak kullanılabilir böylece öğrencilerin beyin fırtınası yapmaları sağlanarak fikirler üretmeleri istenir. Dersin heyecanını arttırmak için düğmeler tekrar tekrar kullanılabilir.

Rıce ve Wilsion (1999), “Sosyal Bilgiler Sınıfında Teknoloji Yapılandırmacılığa Nasıl Yardımcı Olur?” isimli çalışmada, sınıf ortamında teknoloji kullanımının önemi üzerinde durmuşlardır. Sınıf ortamında kullanılan fotoğraflar, videolar, belgeler sayesinde öğrenci inceleme yapabilmekte, çeşitli bakış açıları geliştirerek kendi öğrendiklerini yapılandırabilmektedir. Teknolojiyi sosyal bilgiler sınıflarına dahil etmek gerekir. Böylece; eleştirel düşünebilen, karar verebilen, problem çözebilen, öğrendiği bilgiyi yeni bilgi ile birleştirebilen öğrenciler yetiştirilebilir. Öğretmenin derste işbirliğine dayalı öğrenme yöntemi ile küçük veya büyük gruplar kurarak öğrencilerin karşılaştıkları problemleri çözmelerini fırsat vermesi, öğrencilerin kendi öğrendiklerini yapılandırarak ders ile yaşamı arasında bir bağ kurabilmelerini sağlayabilmektedir.

Mucherah (2003), “Teknolojinin Sınıf Üzerine Etkisi Sosyal Bilgiler Sınıflarının İklimi: Çok Boyutlu Bir Yaklaşım” makalesinde, teknoloji kullanımının, sosyal bilgiler dersine göre fen bilimlerinde daha yaygın olarak kullanıldığını. Sosyal bilgiler müfredatı ve planları geleneksel yapıda olduğundan teknoloji kullanmak için pek uygun yapıda olmadığını. Bunun yanında öğretimde teknolojiyi kullanmak isteyen sosyal bilgiler öğretmenleri derslerine teknolojiyi nasıl dahil edebileceğini, sosyal bilgiler için önemli olan tartışma ve diğer uygulamalı etkinlikleri zamanı verimli kullanarak teknoloji ile iç içe nasıl yürütebileceğini bilmeleri ve uygulamak için kendilerini bu yönde geliştirmeleri gerektiğini vurgulamaktadır.

Mauch ve Tarman (2016), “Sosyal Bilgiler Laboratuvar Yöntemine Tarihi Bir Yaklaşım” makale çalışmasında, sosyal bilgiler laboratuvarının gelişimi ile ilgili tarihi belgeleri incelemişlerdir. Araştırmacılar, sosyal bilgiler öğretmenin değişmediğini, sosyal bilgiler öğretmenin hala öğrencilerin yeni kavramlar ve beceriler öğrenmelerine yardımcı olmak için çalıştığını hala her öğrencinin başarılı olmasına yardımcı olmak için mücadele verdiğini, her şeyden önce sosyal bilgiler öğretmenin hala öğrencilerin sınıf dışındaki hayata hazırlanmalarına yardımcı olacak stratejiler ve araçlar arayışı içinde olduğunun üzerinde durmuşlardır. 20.yüzyıla beraber teknolojinin eğitim alanında yaygınlaşması sınıf laboratuvarlarının da ön plana çıkmasını sağlamıştır. Laboratuvar yöntemiyle; sorgulayıcı öğrenme, işbirlikçi öğrenme, aktif öğrenme ve diğer öğrenci merkezli yaklaşımlar derste daha rahat kullanılabilen

yenilikçi fikirlere, öğrenci merkezli etkinliklere daha fazla yer verilmekte, teknolojiye erişim kolaylaşmakta böylece öğrencilerde somut öğrenme gerçekleşebilmektedir.

3. KURAMSAL ÇERÇEVE

Araştırmanın bu bölümünde sosyal bilgilerin tanımı, amacı ve önemi, tarihsel gelişimi, sosyal bilgileri oluşturan disiplinler, sosyal bilgiler öğretiminde temel yaklaşımlar, sosyal bilgiler öğretim programı, branş derslik sistemi, sosyal bilgiler laboratuvarı ve sosyal bilgiler laboratuvarlarında bulunması gereken materyallerle ilgili kuramsal açıklamalara yer verilmiştir.

3.1.Sosyal Bilgilerin Tanımı

Yaşadığı toplumun değerlerine bağlı ve değerleri yaşayıp aktaran, toplum içerisinde hak ve sorumluluklarını bilen, toplumsal sorunlara duyarlı, problem çözeabilen, karar verme becerisine sahip etkin vatandaşlar yetiştirmede sosyal bilgiler önemli bir görev üstlenmektedir. Toplumsal bilincin oluşmasında önemli bir yere sahip olan sosyal bilgiler disiplini üzerine birçok tanım yapılmıştır. Öztürk, (2015) sosyal bilgileri; değişen ülke ve dünya koşullarında karar alıp problem çözeabilen, sosyal ve beşeri bilimleri sentezleyerek kullanan ve etkili vatandaş yetiştiren bir öğretim programı şeklinde tanımlamıştır.

Sönmez, (2010) sosyal bilgileri; kanıtlanmaya ihtiyaç duyan sosyal gerçeklerin bütünleşmesi sonucunda elde edilen bilgilerdir şeklinde ifade ederken, Şahin, (2006) ise sosyal bilgileri; tarih, coğrafya, ekonomi, antropoloji, arkeoloji, psikoloji, hukuk, siyaset bilimi ve sosyoloji disiplinlerinin kapsadığı konuların sosyal bilgiler aracılığıyla eğitim kurumlarına aktarılması olarak ele almıştır. Sosyal bilgiler en yakın çevremizden başlayarak evrene yayılmış ilişkileri anlamamıza yardım eden geçmiş, yaşadığımız dönemi ve geleceği anlamlandırıp gelişim ve değişimimizi sağlayan bir konu alanıdır (Meydan, 2001).

Milli Eğitim Bakanlığı'nın tanıma göre sosyal bilgiler; *“bireyin toplumsal var oluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması gayesiyle; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fizikî çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir.”* (MEB, 2005: 51). En geniş anlamda sosyal bilgiler için günümüzde kabul gören tanımı ise Ulusal Sosyal Bilgiler Konseyi [National Council of Social Studies (NCSS)] yapmıştır. NCSS'in tanımına göre sosyal bilgiler; sosyal ve beşeri bilimleri vatandaşlık yeterliliklerini kazandırmak için kaynaştıran bir çalışma alanıdır. Okul programları içerisinde sosyal bilgiler, antropoloji, felsefe, sosyoloji, arkeoloji, psikoloji, ekonomi, tarih, coğrafya, hukuk, siyaset bilimi, din,

matematik ve doğa bilimlerinden kendisine mal ettiği sistem üzerinde sistematik bir çalışma sağlar. NCSS'e göre sosyal bilgilerin amacı karşılıklı olarak birbirlerine bağlı olan bir dünyada çeşitli kültürel farklılıkları içeren demokratik bir toplumda genç bireylerin bilgiye dayalı karar verme yeterliliklerini geliştirmektir (Doğanay, 2008).

Sosyal bilgileri tanımlamak diğer disiplinlere göre daha zordur bunun nedeni sosyal bilgiler bir çalışma alanıdır ve içerisinde diğer disiplinlerden faydalanarak oluşturduğu bilgiler saklıdır (Doğanay, 2005). Sosyal bilgilerin genel olarak tarih, coğrafya ve vatandaşlık derslerini içeren bir yapıya sahip olduğu algısı hakimdir. Bu durumun oluşmasında da ayrı dersler olarak okutulan bu alanların 1968 yılında sosyal bilgiler adı altında birleştirilmesi etkili olmuştur (Aslan, 2016). Önemi gün geçtikçe daha da artan sosyal bilgiler disiplini sosyal bilimlerle karıştırılmaktadır. Sosyal bilgileri sosyal bilimlerden ayıran onu farklı kılan özelliği sosyal bilgiler var olan programın yapısını ele alırken sosyal bilimlerin bilginin yapısını ele almakta sosyal bilgiler tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgileri üzerinde ağırlıklı olarak dururken sosyal bilimler daha geniş bir şekilde tarih, coğrafya, siyaset bilimi, ekonomi, sosyoloji vb. alanlar üzerinde durmaktadır. Sosyal bilimlerin belirli bir yöntem dahilinde insanların yaşadığı toplum içinde uyumlu ve mutlu bir şekilde yaşama yollarını ararken, sosyal bilgiler daha çok bireylerin gündelik hayatta kullanabilecekleri bilgileri veren bir ilköğretim dersi (Varış, 1996; İnan, 2014).

3.2.Sosyal Bilgilerin Amacı ve Önemi

Sosyal bilgiler öğretiminin temelinde yaşadığı toplumu anlama arayışı içinde olan bireyin vatandaşlık sorumluluğu çerçevesinde hayata karşı kendini hazırlaması, toplumsal değerlere ve dünya gerçeklerine duyarlı bilinçte yetişmesi hedeflenir. Bu hedefler doğrultusunda sosyal bilgiler disiplininin genel ve özel amaçları bulunmaktadır. Sosyal bilgiler öğretiminin genel amaçları arasında; kişilik gelişimi, vatandaşlık sorumluluğu, insan ilişkileri, ekonomik verimlilik, değişimle ve yaşamla başa çıkma, geçmiş, şimdi ve gelecek arasında bağlantı kurma fikri yer almaktadır. 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda ifade edilen Türk Millî Eğitimi'nin genel amaçları ve temel ilkelerine uygun olarak hazırlanan sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan özel amaçları arasında öğrencilerin (MEB, 2018);

- Türkiye Cumhuriyeti'nin bir yurttaşı olarak, milli bilince sahip ve milletini seven, hak ve sorumluluklarını bilen ve yerine getiren vatandaş olarak yetişmeleri,
- Ülkemizin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün ilke ve inkılaplarına bağlı kalarak, Türkiye Cumhuriyeti'nin değerleri olan demokratik, laik, milli ve çağdaş değerleri yaşatmaya hevesli olmaları,

- Bütün kurum, kuruluş ve kişilerin hukuk kuralları karşısında eşit olduğunu ve hukuk kurallarının herkes için bağlayıcılık içerdiğini bilmeleri,
- Milli bilincin oluşmasında etkili olan Türk kültür ve tarihinin önemini kavrayarak, kültürel mirasın korunması, geliştirilmesi ve yaşatılması gerektiğini kavramaları,
- Yaşadığı dünya ve çevrenin coğrafi özelliklerini tanıyarak mekanı algılama becerileri geliştirmeleri ve çevre ile insan arasındaki etkileşimin farkına varmaları,
- Dünya üzerinde var olan doğal kaynakların zamanla tükendiğinin bilincine vararak, doğal kaynakları idareli kullanma ve yaşanabilir bir çevre bilincine sahip olma,
- Karşılaştığı bilgiye eleştirel bakarak doğru bilgiyi elde etmenin yollarını keşfetmeleri,
- Önemli ekonomik terimleri kavrayarak uluslararası ve milli ekonominin boyutunu kavramaları,
- Toplum hayatındaki her mesleğin saygın ve gerekli olduğu bilinciyle çalışmanın önemini kavramaları,
- Tarihin farklı zamanlarında günümüze ulaşmış tarihsel kanıtları sorgulayarak olaylar ve olgular arasındaki farklılık ve benzerlikleri keşfederek değişim ve sürekliliği algılamaları,
- Toplum yaşamı üzerinde etkili olan teknolojik ve bilimsel gelişimi kavrayarak, iletişim ve bilgi teknolojilerini bilinçli kullanmaları,
- Bilimsel ahlak çerçevesinde bilgiye ulaşmanın, bilgiyi üretme ve bilgiyi kullanmanın önemini kavramaları,
- Toplum ilişkilerinde iletişim becerilerini en iyi şekilde kullanabilme ve karşılaştığı sorunlara çözüm üretebilme becerisine sahip olmaları,
- Toplum içerisinde yaşanan bir sorun çözümünde aktif olarak katılmanın önemine inanmaları,
- Demokratik yaşamın temelleri olan insan hakları, egemenlik, laiklik, cumhuriyet gibi kavramların günümüz Türkiye üzerindeki yansımalarını analiz ederek yaşamını demokratik ilkelere göre düzenlemeleri,
- Toplum için vazgeçilmez olan milli ve manevi değerler ile evrensel değerlerin önemini benimseyerek ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konular karşısında duyarlılık göstererek erdemli birer birey olmaları,
- Özgür olduğunun bilinciyle ilgi, istek ve yeteneklerinin neler olduğunu keşfetmeleri, duyuşsal ve fiziksel özelliklerinin farkına varmaları amaçlanmaktadır.

Eyalet sisteminde farklı kültürden insanların yaşadığı Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nde, toplum bilinci oluşturmak amacıyla bir ders olarak ortaya çıkan sosyal bilgiler, bireyin yaşadığı toplumda milli bir kimlik kazanmasını sağladığı gibi toplumsal sorunlara duyarlı ve sorunlar karşısında farklı çözüm önerileri sunabilen özellikler kazanmasında da önemli bir yer tutmaktadır. Daha ilkokul yıllarında hayat bilgisi ve sosyal bilgiler dersi ile tanışan çocuklar, geçmişini öğrenip yaşadığı toplumu tanımaya başlarken, gelecekle ilgilide düşünüp planlar yapmakta, ilgi ve isteklerinin farkına vararak toplum içinde pasif üretmeyen bir insan olmak yerine aktif, üretken bir birey olmanın ilk tohumlarını elde etmektedirler.

3.3.Dünyada Sosyal Bilgiler

Sosyal bilgiler, farklı kültürlerden insanların bir arada yaşadığı ABD'de ilk kez bir ders olarak ortaya çıkmasına rağmen geçmişi daha eski yıllara dayanmaktadır. Tam olarak ne zaman başladığı bilinmemekle beraber Antik Yunan ve Roma medeniyetlerinin doğuş noktası olan batı toplumlarının okullarında ilk çağlardan itibaren yer aldığı yönünde çeşitli görüşler bulunmaktadır (Bilgili, 2021). Sosyal bilgilerin bir ders olarak okullarda okutulması gerektiği fikrini ise Fransız düşünür Condorcet ileri sürmüştür (Sözer, 1998).

Sanayi inkılabıyla beraber dünya genelinde sanayi tesislerinin sayısının artması, insan gücüne dayalı üretimin yerini makinelerin almasını sağlamıştır. Şehirlere fabrikaların kurulması ve buna bağlı diğer sektörlerde yaşanan gelişmeler, insanların kırsal bölgelerden şehirlere göç etmelerine zemin hazırlamış bu durumda toplumsal yapıyı derinden etkilemiştir. Geçmişi çok eskilere dayanmayan ABD'nin de 19.yüzyılla beraber ekonomik alanda hızlı bir şekilde gelişmesi, dünyanın birçok yerinden insanların bu ülkeye gelmesini hızlandırmış ülke dışından ve ülke içinde yaşanan insan hareketliliği sonucu farklı kültürden insanların bir araya geldiği kalabalık şehirler meydana gelmiştir. Farklı kültürden bu insanların bir araya gelmesi bazı toplumsal sorunlarında yaşanmasına sebep olmuştur. Yaşanan bu sorunları çözmek için bir arada bulunan bu insan topluluğuna; işbirliğine dayalı, ortak karar almaya yönelik bilgi, beceri, tutum ve değerlerin öğretilmesi amaçlanmış ve bu doğrultuda okul programları hazırlanmıştır (Bilgili, 2021; Safran, 2015).

Uyumlu bir Amerikan toplumu yaratmak için Milli Eğitim Konseyi'nin 1892 yılındaki toplantısında Anglosakson kültürü temelli bir sosyal bilgiler ders programı içeriği hazırlamak konusunda katılımcılar görüş birliğine varmıştır. Programın içeriği tarih, coğrafya ve vatandaşlık konularını kapsayacak şekilde hazırlanmış ve böylece ilk kez sosyal bilgilerle ilgili bir program yapılarak okullarda ders olarak okutulmaya başlanmıştır. Zamanla yaşanan gelişmeler ışığında sosyal bilgiler öğretim programında revizyona gidilerek yaşanan toplumsal ve ulusal sorunlar programa dahil edilmiştir.

1929 yılındaki kara perşembe diye adlandırılan dünya ekonomik krizi sonrası ekonomik konular sosyal bilgiler programında kendisine yer bulurken, 1939 yılında başlayan 2. Dünya Savaşı'yla birlikte kahramanlık konularının ağırlıkta olduğu savaş konuları ve komünizme karşı farkındalık uyandırmaya yönelik konular programa dahil edilmiştir. Savaş sonrası dönemde ise soğuk savaş döneminin etkisiyle beraber kalıcı barışı sağlamaya yönelik konular ve kültürler arası etkileşim konuları programa dahil edilmiştir (Bilgili, 2021; Kaymakçı ve Ata, 2012; Turan ve Yıldırım, 2018; Evans, 2004).

1960'lı yıllara gelindiğinde ABD'de yeni sosyal bilgiler hareketi adında bir akım gelişmiş ve aynı yıllarda Bruner'in buluş yoluyla öğretim stratejisi tüm eğitim camiasına egemen olmuştur. Bu akımı destekleyenler coğrafya ve tarih ağırlıklı sosyal bilgiler anlayışını eleştirirken sosyal bilimler olarak sosyal bilgilerin anlayışını benimsemiş ve ağırlık vermişlerdir. 1980'li yıllarda yeni sosyal bilgiler hareketinin başarısız olduğuna karar verilmiş ve geleneksel eğitime geri dönmüştür. 1990'lı yıllarla beraber tekrardan yeni sosyal bilgiler hareketine geçilmiş böylece sosyal bilgiler öğretimi, iş birliğine dayalı, sosyal yapılandırmacı ve problem çözme amacı güden bir yapıya göre tasarlanmıştır (Erden, tarihsiz; akt. Kan, 2010).

3.4. Türkiye'de Sosyal Bilgiler

Türk eğitim tarihi Asya Hun Devleti ile başlamıştır. Hunlardan itibaren eğitim anlayışını, toplumların yaşayış biçimleri, töreleri, etkileşime girdikleri toplumlar şekillendirmiştir. İslamiyet'in kabulüyle beraber medreseler eğitim hayatına girmiş böylece planlı ve programlı bir eğitim anlayışı ortaya çıkmıştır. Selçuklular döneminde eğitime verilen önemle beraber medreselerin sayısı ve kalitesi de artmıştır. Dönemin en önemli medresesi olan Nizamiye Medresesi'nde okutulan dersler arasında tarih ve coğrafya içerikli derslerde kendisine yer bulmuştur. Osmanlı Devleti döneminde de medreselerin programlarında coğrafya ve tarih konuları yer almıştır. Padişah 2. Abdülhamit döneminde tarih, coğrafya, malumat-ı medeniye ve ahlakiye ve iktisadiye gibi sosyal bilgiler kapsamına giren derslere ilk kez okul programlarında yer verilmeye başlanmıştır (Akyüz, 2020; Safran, 2015).

Cumhuriyetin ilanıyla beraber milli, manevi ve ahlaki değerleri yeni yetişen gençlere benimsetmek amacı ile tarih, coğrafya ve yurt bilgisi gibi sosyal bilgiler konularını içeren dersler programlarda (1924, 1926, 1930, 1932 ve 1948) yer almıştır. Bu programlarda tek disiplinli sosyal bilgiler anlayışı kendisini göstermektedir (Bilgili, 2021).

1924 programında tarih, coğrafya, malumatı vataniye ve musahabatı ahlakiye dersleri sosyal bilgiler kapsamında yer alan derslerdir. 1926 yılı programına gelindiğinde ise tarih, coğrafya ve yurt bilgisi dersleri ayrı ayrı yer almış ve bu derslerde

hayat ve toplum merkezli konulara ağırlık verilerek iyi vatandaş yetiştirmek amaçlanmıştır (Pirinçdane, 1997; Keskin, 2002).

1930 programında tarih, coğrafya ve yurt bilgisi derslerinde bütün yönleriyle cumhuriyete en faydalı bireyler yetiştirilmek amaçlanmıştır. 1932 programında gençlerin Türk tarihini daha iyi anlamaları için tarih dersi programı kapsamında değişiklikler yapılarak Orta Asya Türk tarihi konularına yer verilmiş, yurt bilgisi dersi programında da yapılan değişiklikler ile cumhuriyetle özdeşleşmiş olan eşitlik, demokrasi, devlet, hürriyet gibi kavramlar öğretilmeye başlanmıştır (Erköse, 2007). 1936 yılı programına gelindiğinde tarih, coğrafya ve yurt bilgisi derslerinin yanında sosyal bilgileri kapsayan konuların yer aldığı aile birliği dersine de programda yer verilmiştir (Keskin, 2009). 1948 programında da sosyal bilgiler kapsamındaki bu derslere aynı şekilde yer verilerek program uygulanmaya devam etmiştir (MEB, 1948: 124-158). 1962 yılında hazırlanan taslak programda tarih, coğrafya ve yurt bilgisi dersleri birleştirilerek “Toplum ve Ülke İncelemesi” adını almıştır. 1968 yılında ise yapılan değişiklikle bu dersin ismi sosyal bilgiler olmuş ve tek ders olarak ilkokullarda okutulmaya başlanmıştır. 1975 yılına gelindiğinde ise sosyal bilgiler dersi ortaokullarda da okutulan bir ders olmuştur (MEB, 1962; Sönmez, 2010; MEB, 1968; Safran, 2015).

1980 yılında gerçekleşen ihtilalin etkisiyle beraber 1985 yılından itibaren sosyal bilgiler dersi yerine üç ayrı ders şeklinde milli tarih, milli coğrafya ve vatandaşlık bilgisi dersleri okutulmaya başlanmıştır. 1997-1998 yılında yapılan değişiklikle beraber ilköğretimin sekiz yıllık kesintisiz eğitim olmasına karar verilmesiyle beraber sosyal bilgiler dersi tekrardan programda yer almaya başlamış ve 4, 5, 6 ve 7. sınıflarda haftada üçer saat okutulacak şekilde uygulanmıştır (MEB, 1998; Safran, 2015). Zamanla dünyada her alanda yaşanan hızlı değişim var olan programlarında kendini yenilemesi ve geliştirmesine sebep olmuş ve dünyada yaşana gelişmeler ışığında 2005 yılında programda değişikliğe gidilmiştir. 2005 sosyal bilgiler programı 1998 programından farklı olarak davranışçı öğrenme yaklaşımından uzaklaşarak yapılandırmacı öğrenme yaklaşımını temel almış böylece problem çözebilen, araştırmayı bilen, yaratıcı düşünebilen yeni öğrendiği bilgiler ile eski bilgileri arasında bağ kurabilen bireyler yetiştirilmek amaçlanmıştır (Gültekin, Bayır ve Göz, 2013).

2015 yılında sosyal bilgiler öğretim programı küresel, teknolojik, çevresel, toplumsal ve ekonomik gelişmeler dikkate alarak yeniden düzenlenmiştir (MEB, 2015). 2017 yılına gelindiğinde ise programla ilgili yeni çalışmalar yapılmış ve 2018 yılında paydaşlar ve komu oyunun görüşleri doğrultusunda revize edilip uygulamaya konulmuştur. Yeni programla beraber; girişimci, kararlı, problem çözebilen, empati kurabilen, eleştirel düşünebilen, topluma ve kültüre katkı sağlayabilen, iletişim becerisi yüksek bireyler yetiştirmek istenmiştir (MEB, 2018).

3.5.Sosyal Bilgilerin Diğer Disiplinler ile İlişkisi

Sosyal bilgileri bütün olarak anlamak ve özümsemek için onun ilişkili olduğu diğer disiplinleri de anlamak gerekmektedir. Sosyal bilgilerin yapı taşını oluşturan belli başlı sosyal bilimler disiplinlerini inceleyecek olursak bu disiplinlerden bazıları şunlardır:

3.5.1.Tarih

Tarih geçmişten günümüze yaşanan olayları yer ve zaman bildirerek sebep ve sonuç ilişkisi içerisinde sunan ve belgelere dayandıran bir bilim dalıdır (Koçak, 1998; Köstüklü, 2014). Sosyal bilgilerin iç içe geçtiği disiplinlerden biri olan tarih, öğrencilerin geçmişi öğrenmelerine, yaşanan olayları sorgulamalarına ve araştırma becerilerini geliştirmeye en çok yardımcı olanıdır. Tarih sayesinde öğrenciler sadece kendi tarihlerini öğrenmekle kalmayarak farklı ülkelerinde tarihi hakkında bilgi sahibi olurlar (Öztürk, 2015).

Aslan, (2006) tarih öğrenmenin faydalarını sıralarken; insanlığın zamanla geçirdiği değişimi algılama, toplumları tanıma ve uluslararası kavrayış geliştirme, insanın zihinsel kapasitesinin artması ve buna paralel bazı beceriler kazanmasına faydalı olacak her disiplin ile yolu kesişen önemli bir bilim dalıdır şeklinde ifade etmiştir.

3.5.2.Coğrafya

Temel bilimlerden olan coğrafyanın geçmişi ilk çağlardan itibaren Sümerler, Mısırlılar ve Romalılara dayanır. İlk zamanlara yeryüzünü anlama ve keşfetmeye yönelik bir yapıda olan coğrafya zamanla yeryüzünü şekillenmesi, şekillenmeye sebep olan etkenler, insan, hayvan ve bitki topluluklarının doğal ortam ile ilişkilerini incelemeye başlamıştır (Atalay, 2007).

Birçok alana ayrılmış coğrafya disiplini ağırlıklı olarak beşeri ve fiziki olayların toplumlar üzerindeki etkisini ele alır. Sosyal bilgiler ile coğrafyanın ilişkisine bakacak olursak tarih disiplininden sonra sosyal bilgiler içerisinde nüfus etmiş en önemli disiplinlerden biriside coğrafyadır. Sosyal bilgiler ders kitaplarında ilkokulda 4. sınıflarda ortaokulda ise 5, 6 ve 7. Sınıflarda coğrafya konuları önemli bir bölümü kapsar.

3.5.3.Psikoloji

Psikoloji, yaşamın birçok yönüyle ilgilenen insanın davranışlarını ve zihinsel süreçlerini inceleyen bir ruh bilimidir. Bu bilim birçok alanda olduğu gibi okul ortamlarında da önemi göstermektedir. Öğrenciler gelişimleriyle beraber kendi kişilik

özellikleri, duyguları ve davranışlarının farkına varırken içinde bulunduğu grubun davranışlarının nedenlerini ve kişiler arası yaşanan rekabetin nedenlerini sorgulamaya başlamaktadır. Böylece öğrenci farklı duygu ve davranışları anlamlandırmaya başlarken bu durum öğrencinin gelişimlerini etkilediği gibi derslerine de etki etmektedir doğal olarak sosyal bilgiler dersinin öğretiminde de psikolojik etmenler kendini göstermektedir (Öztürk, 2015).

3.5.4.Sosyoloji

Toplum bilimi anlamına gelen sosyoloji kavramını ilk kez kullana düşünür Auguste Comte olmuştur (Çiçek, 2021). Sosyoloji; ailede, çevrede, işte ve toplu bulunulan ortamlarda oluşan grupların yapısını ve davranışlarını inceleyerek bu durumun insan düşüncelerine etkisini ve bu düşüncelerin toplumun kültürünü oluşturmadaki yerini araştırmaya çalışır.

İnsan bulunduğu toplum içerisinde, bir araya gelen grupların yapısının nasıl oluştuğunu, toplumsal kontrolün ne ifade ettiğini, ortak duygu ve düşüncelerin öneminin bulunduğu toplumun kültürünü oluşturmadaki önemini sosyoloji sayesinde öğrenir. Sosyoloji sayesinde insan kendini daha iyi tanıırken içinde yaşadığı dünyayı da daha iyi anlamlandırır (Çiçek, 2021). Sosyal bilgilerin hedefleri arasında; bireyin yaşadığı toplumu tanıması, sorumluluklarını bilen iyi vatandaş olması, toplumsal sorunlara duyarlı olması gibi toplumsal yapının oluşmasında önemli olan ve sosyoloji bilimini yakından ilgilendiren kavramlar yer almaktadır.

3.5.5.Antropoloji

İrk bilimi olarak bilinen antropoloji kabilelerin, kavimlerin, halkların fiziksel yapısını ve kültürel yapısını inceler. Sosyal bilimler içerisinde insanı en geniş perspektifte ele alan antropoloji geçmişten itibaren insanlık üzerine yaptığı araştırmalar ile günümüz insanını en iyi şekilde anlamayı amaçlamaktadır. Antropoloji insan yapısını incelerken insanın içinde yer aldığı kültürün çevre tarafından nasıl şekillendiğini ve insanın kültüre uyumunun nasıl olduğunu da ele alır. Sosyal bilgiler dersi için de kültür kavramının öğretilmesi, bireyin farklı kültürleri tanıyıp bilgi sahibi olması açısından antropolojinin önemi büyüktür (Kılıçoğlu, 2021).

3.5.6.Siyaset bilimi

Siyaset bilimi sayesinde insanlar, yönetime ait idari kurumları, süreçleri, yasaları kendilerini yöneten grubun varlığının nedenini anlama ve araştırma fırsatını elde eder. Demokratik bir aile ortamında söz hakkı olan çocuk okul çağıyla beraber demokratik bir

sınıf ortamında başkanlık seçimlerinde seçme ve seçilme oylama etkinlikleriyle aklında siyasete dahil değerler geliştirir.

Okulda öğrenci sosyal bilgiler dersi içerisinde yer alan siyaset bilimi konuları sayesinde demokrasinin ne olduğu, yasaların nasıl yapıldığı, neden bu yasalara uyması gerektiğini öğrenerek gelecekte etkin bir vatandaş olmanın ilk kazanımlarını elde etmektedir (Bilgili, 2021).

3.5.7.Ekonomi

Ekonomi en yalın tanımıyla; üretimden, tüketime, ithalattan, ihracata, insanın ihtiyaçlarını gerçekleştirebilmek için yaptığı faaliyetleri ifade eder. Toplum içerisinde yaşayan bireylerin ekonomi etkileşiminden uzak kalma şansı yoktur. Bu sebeple ekonomi eğitimi doğru şekilde verilmelidir. MEB okullarda verilmesi gereken ekonomi tanımı MEB, (2005). Ekonomi eğitimi sayesinde öğrenciler sınırsız ihtiyaçları karşısında sınırlı olan kaynakları nasıl kullanabileceğini, parayı nasıl kazanıp, nasıl harcayabileceğini, tasarruf etmenin kazanımlarının neler olacağını öğrenmekte ve dünyada var olan ekonomik modelleri keşfetmektedir. Sönmez'e (2010) göre ekonomik eğitim; ülkenin ekonomik modelini bilen ve ekonomik modeli daha işler hale getiren bireyler yetiştirilmesini sağlamalıdır. Ekonomiyle ilgili üretim, tüketim, işçi vb. kavramların sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin anlayabileceği şekilde yer alması, bu kavramların öğrenciler tarafında bilgi ve beceri haline getirilmesini ve öğrencilerin ekonomik değerler geliştirmesini sağlayacaktır (Kılıçoğlu, 2021).

3.6.Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yaklaşımlar

Sosyal bilgiler öğretim geleneğinde üç yaklaşımdan bahsedilir. Bu yaklaşımlar; vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler, sosyal bilimler olarak sosyal bilgiler ve yansıtıcı araştırma olarak sosyal bilgiler öğretimi yaklaşımlarıdır. Sosyal bilgiler öğretimi yaklaşımlarının amaç, yöntem ve içerik açısından değerlendirilmesi tablo 3.1'de sunulmuştur.

Tablo 3.1. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Üç Geleneksel Yaklaşım (Doğanay, 2005)

YAKLAŞIMLAR	AMAÇ	YÖNTEM	İÇERİK
Vatandaşlık Aktarımı Olarak Sosyal Bilgiler	Vatandaşlık doğru değerlerin öğretilmesiyle geliştirilir.	Sunuş yoluyla öğretim stratejisini kullanır. Öğretmen merkezlidir. Kavram ve değerler kitap, sunu, soru-cevap etkinlikleriyle aktarılır.	İçeriğin bir otorite tarafından seçilir ve öğretmen tarafından yorumlanır.

Sosyal Bilimler Olarak Sosyal Bilgiler	Vatandaşlık en iyi sosyal bilimlerle ilgili kavram, süreç ve sorunların öğretilmesiyle gerçekleştirilir.	Buluş yoluyla öğretim stratejisini kullanır. Öğrenci merkezlidir.	İçerik hem ayrı ayrı hem de sosyal bilim disiplinlerinin bir bütün halinde yapı, kavram, problem ve süreçlerinden oluşur.
Yansıtıcı Araştırma Olarak Sosyal Bilgiler	Vatandaşlık en iyi vatandaşın karar verme ve sorun çözme sürecinde ihtiyaç duyduğu bilgilerin araştırılması yoluyla öğretilir.	Araştırma, örnek olay, problem çözme gibi yöntemleri kullanır. Öğrenci merkezlidir.	İçerik, öğrencilerin kendileri tarafından seçilen bireysel ve toplumsal problemlere temel olan değerlerin analizini içerir.

3.6.1.Vatandaşlık aktarımı Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi

En eski sosyal bilgiler öğretim geleneğidir. Bu gelenek, toplumu bir arada tutan değer yargılarını, toplumun inanç sitemini yeni yetişen gençlere aşılayarak ortak payda etrafında birleşebilen homojen bir toplum oluşturmaya amaçlar.

Bu yaklaşımla yetişen gençlerin ne tür bilgileri öğreneceği, toplumun kültür ve değerlerini nasıl benimseyip yaşayacağı bir otorite tarafından belirlenir. Böylece bu geleneğin hakim olduğu programların içeriğini otoritenin belirlediği bilgi ve değerler oluşturur (Doğanay, 2005). Toplumun kültürel mirası programlar aracılığıyla gençlere empoze edilerek gençlerin toplumun inanç ve değerlerini özümsemesi ve iyi vatandaş olarak yetişmeleri sağlanır (Erden, Tarihsiz; akt. Kılıçoğlu, 2021). Safran, (2015) bu geleneği; içeriği egemen güç tarafından inşa edilerek yetişen genç kuşakların geçmişini bilen, geçmişini öğrenip gurur duyan, sorumluluk duygusuna sahip ve toplumun kendisinden beklediği davranışları yerine getiren bir yapıda yetişmelerini sağlayan sistem olarak tanımlamıştır.

3.6.2.Sosyal Bilim Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi

Bu gelenekte, sosyal bilim kuralları çerçevesinde bilgiye ulaşmanın yollarını öğrenerek elde edilen bilgiyi yorumlayabilme kabiliyeti kazanmak önemlidir. Sosyal bilimlere ait bilgi, beceri ve değerler sosyal bilgiler sayesinde kazandırılarak etkili vatandaş yetiştirmek amaçlanır (Safran, 2015). Kültürel mirasın aşılandığı vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler geleneğinden farklı olarak; öğrenciyi merkeze alan, öğrencinin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor becerilerini ön planda tutan. Toplum içinde yaşayan bireylerin farklı düşüncelere sahip olmaları ve olaylara farklı açılardan yaklaşmaları fikrine açık olan bir sosyal bilgiler öğretim geleneğidir (Kabapınar, 2012).

3.6.3.Yansıtıcı Araştırma Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi

Sosyal bilgiler gelenekleri içerisinde öğrenciyi merkeze konumlandırarak öğrencinin karşılaştığı problemlere farklı çözüm önerileri getirmesini ve araştırma becerisi kazanarak doğru bilgiye ulaşmasını sağlayan yaklaşımdır. Bu yaklaşım öğrencileri kalıp yargılar arasına sıkıştırmak yerine; onların karşılaştıkları problemlere odaklanmasını, araştırma inceleme metoduyla çeşitli akıl yürütmeler yapmasını, bunun sonucunda da karar verme ve araştırma becerileri edinmelerini sağlar (Doğanay, 2005; Öztürk, 2015).

Doğanay, (2005) bu gelenekte bazı öğretim yöntemlerinin önemi üzerinde durmuştur bunlar: işbirliğine dayalı küçük gruplar oluşturma, yaratıcı daram yoluyla farklı rollere bürünme, ahlaki ikilem yoluyla öğrenciyi seçim yapmak zorunda bırakma gibi yöntemlerdir. Böylece öğrenci istenen hedeflere ulaşip bilgiyi kullanabilen, araştırma yapabilen, elde ettiği bilgiye yorum getirebilen bir yapıya bürünecektir.

3.7. 2005 Yılı Sosyal Bilgiler Öğretimi Programı

2005 sosyal bilgiler öğretim programı uygulamaya geçirilmeden önce bütün programlarda olduğu gibi önce seçilen bazı iller ve okullarda 2004 – 2005 eğitim öğretim yılında pilot uygulaması yapılarak bir sonraki eğitim öğretim yılı olan 2005 – 2006 yılında hayata geçirilmiştir. Programın güncellenmesinde en önemli etmen değişen dünya düzenine uyum sağlayabilen bireyleri en iyi şekilde yetiştirebilmektir. MEB, (2005a) programın yenilenme sebebini; toplumsal, bireysel ve ekonomik alanda dünya üzerinde meydana gelen değişim ve gelişim toplum yapılarını, ailenin niteliğini, yaşam biçimini, toplumun üretim ve tüketim yapısını, toplumun bilimsellik anlayışını, iş gücü niteliğini, iş ilişkilerini ve bilgi teknolojilerini etkilemektedir şeklinde ifade ederken. Bu alanlarda meydana gelen gelişim ve değişim eğitim yapısını etkilemekte bu durumda da programları güncellemek zorunlu ihtiyaç haline gelmektedir. Yapılan yeni program; dünya üzerinde yaşanan bütün değişim ve gelişim hareketleriyle beraber Avrupa birliği eğitim anlayışını, var olan programların değerlendirilme sonuçlarını ve ihtiyaç analizlerini de dikkate almaktadır.

2005 öncesi program davranışçı eğitim yaklaşımını benimserken 2005 sonrası yeni program yapılandırmacı eğitim anlayışı üzerine inşa edilmiştir. Yapılandırmacı yaklaşımda öğrencinin karşılaştığı bilgiye yorum getirmesi ve daha önceki bilgileriyle anlamlandırması istenir. Yeni sosyal bilgiler programında etkinlikler öğrencilerin kazanımlara ulaşmasını sağlayacak şekilde öğrenci bilgi ve yeteneklerine göre düzenlenmiştir. Öğrencilerin elde ettiği bilgiyi yaşantılarından yola çıkarak yapılandırması ana amaçtır. Böylece araştıran, elde ettiği bilgiyi sorgulayan öğrenciler

ve bu yolda onlara rehberlik eden öğretmenler programının dayanağıdır (Kamber, Acun ve Akar, 2011).

3.7.1. 2005 Programının Vizyonu:

MEB programın vizyonunu: “21. yüzyılın çağdaş, Atatürk ilkeleri ve inkılâplarını benimsemiş, Türk tarihini ve kültürünü kavramış, temel demokratik değerlerle donanmış ve insan haklarına saygılı, yaşadığı çevreye duyarlı, bilgiyi deneyimlerine göre yorumlayıp sosyal ve kültürel bağlam içinde oluşturan, kullanan ve düzenleyen (eleştirel düşünen, yaratıcı, doğru karar veren), sosyal katılım becerileri gelişmiş, sosyal bilimcilerin bilimsel bilgiyi üretirken kullandıkları yöntemleri kazanmış, sosyal yaşamda etkin, üretken, haklarını ve sorumluluklarını bilen, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını yetiştirmektir.” (MEB, 2005a). şeklinde tanımlamıştır. Önceki programlarda üzerinde durulan Atatürkçülük, milli ve manevi değerlerin öğrencilere aktarılması, demokratik değerlerin benimsetilmesi gibi önemli unsurlara yeni programda da ağırlık verilmesinin yanında, yeni programla öğrencilerin zihinsel becerilerinin ve duyuşsal özelliklerinin de geliştirildiği vurgulanmıştır (Özdemir, 2021)

3.7.2. 2005 Programının Yapısı:

Programın yapısını başlığı altında; beceriler, kavramlar, değerler ve öğrenme alanlarından oluşan alt başlıklara yer verilmiştir.

3.7.2.1. Beceriler:

Elinden iş gelme durumu kişinin bir işe yatkın olması, kişinin aldığı eğitime paralel olarak bir işi başarma ve bir işlemi hedefine uygun biçimde sonuçlandırma yeteneğidir (TDK, 2005).

Programda öğrencilere kazandırılması düşünülen temel becerilere yer verilmiştir. Tüm dersler için dokuz genel beceri belirlenmiştir. Sosyal bilgileri dersinde genel becerilerin yanı sıra sosyal bilgilere ait altı beceride yer almıştır. Bu beceriler şunlardır (MEB, 2005a):

3.7.2.1.(1). Genel Beceriler:

- Eleştirel Düşünme Becerisi
- Yaratıcı Düşünme Becerisi
- İletişim Becerisi
- Araştırma Becerisi

- Problem Çözme Becerisi
- Karar Verme Becerisi
- Bilgi Teknolojilerini Kullanma Becerisi
- Türkçeyi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma Becerisi
- Girişimcilik Becerisi

3.7.2.1.(2).Sosyal Bilgiler Dersi Becerileri:

- Gözlem Becerisi
- Mekanı Algılama Becerisi
- Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisi
- Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi
- Sosyal Katılım Becerisi
- Empati Becerisi

3.7.2.2.Kavramlar:

Bilginin yapı taşlarını kavramlar oluşturur. Öğrencilerin temel bilimsel ilkeleri kazanmaları, akıl yürütme yollarını kullanmayı öğretmeleri iyi bir kavram öğretimi ile sağlanır. Bu sebeple programın hedeflerinden biride öğrencilere sosyal bilimler kavramlarını öğretmektir (Yazıcı ve Koca, 2015). 2005 sosyal bilgiler programında giriş, gelişme ve pekiştirme düzeyinde verilecek kavramlar sınıflara göre belirtilerek verilmiştir. 4.sınıfta 91, 5. sınıfta 121, 6. sınıfta 124 ve 7. sınıfta 121 olmak üzere toplam 457 kavram yer almaktadır. Bu kavramlar içerisinde bazıları şunlardır (MEB, 2005a) :

- Aile
- Bağımsızlık
- Barış
- Cumhuriyet
- Dayanışma
- Demokrasi
- Devlet
- Göç
- Grup
- Hoşgörü
- İhracat
- İthalat
- İsraf

- Kamuoyu
- Kıta
- Özgürlük
- Seçim
- Siyaset
- Tasarruf
- Ticaret
- Turizm
- Doğal Kaynaklar
- Egemenlik
- Estetik
- Gelenek
- Kronoloji
- Kut
- Kültür
- Meslek
- Millet
- Monarşi
- Oligarşi
- Uygarlık
- Üretim
- Vergi
- Vatan
- Yerleşme
- Yönetim
- Yurttaşlıktır.

3.7.2.3. Değerler:

İlköğretim sosyal bilgiler programında değer “bir sosyal grup ya da toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlaki ilke ya da inançlar” olarak tanımlanmıştır (Yazar ve Yelken, 2013: 45). Değerler verilirken 4. sınıftan 7. sınıfa kadar her bir öğrenme alanının belirli ünite ve konular içinde öğrenilmesi öngörülmektedir. 2005 programında doğrudan verilecek yirmi değer aşağıda gösterilmiştir (MEB, 2005a).

- Adil Olma

- Aile Birliğine Önem Verme
- Bağımsızlık
- Barış
- Bilimsellik
- Hoşgörü
- Misafirperverlik
- Özgürlük
- Sağlıklı Olmaya Önem Verme
- Saygı
- Çalışkanlık
- Dayanışma
- Duyarlılık
- Dürüstlük
- Estetik
- Sevgi
- Sorumluluk
- Temizlik
- Vatanseverlik
- Yardımseverlik

Öğrenme alanları ve her sınıf düzeyine göre doğrudan verilecek değerler tablo 3.2 ve tablo 3.3'te sunulmuştur.

Tablo 3.2. Doğrudan Verilecek Değerlerin Öğrenme Alanlarına ve Sınıflara Dağılımı (Yazıcı ve Koca, 2015)

ÖĞRENME ALANI	4. SINIF DOĞRUDAN VERİLECEK DEĞERLER	5. SINIF DOĞRUDAN VERİLECEK DEĞERLER
Birey ve Toplum	Duygu ve düşüncelere saygı, Hoşgörü	Sorumluluk
Kültür ve Miras	Türk büyüklerine saygı, Aile birliğine önem verme, Vatanseverlik	Estetik
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Doğa sevgisi	Doğal çevreye duyarlılık
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Temizlik ve sağlıklı olmaya önem verme	Çalışkanlık
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Bilimsellik	Akademik dürüstlük
Gruplar, Kurumlar	Yardımseverlik	Dayanışma

ve Sosyal Örgütler		
Güç, Yönetim ve Toplum	Bağımsızlık	Adil olma, Bayrağa ve İstiklal Marşı'na saygı
Küresel Bağlantılar	Misafirperverlik	Tarihsel mirasa duyarlılık

Tablo 3.3. Doğrudan Verilecek Değerlerin Öğrenme Alanlarına ve Sınıflara Dağılımı (Yazıcı ve Koca, 2015)

ÖĞRENME ALANI	6. SINIF DOĞRUDAN VERİLECEK DEĞERLER	7. SINIF DOĞRUDAN VERİLECEK DEĞERLER
Birey ve Toplum	Bilimsellik	Farklılıklara saygı
Kültür ve Miras	Kültürel mirasa duyarlılık	Estetik
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Doğal çevreye duyarlılık	Vatanseverlik
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Sorumluluk	Dürüstlük
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Çalışkanlık	Bilimsellik
Güç, Yönetim ve Toplum	Hak ve özgürlüklere saygı	Adil olma
Küresel Bağlantılar	Yardımseverlik	Barış

3.7.2.4.Öğrenme Alanları:

Birbiriyle bağlantılı değer, beceri, kavram ve temaların bütün olarak görüldüğü, öğrenmeyi organize eden sistemdir (MEB, 2005). “Zaman, Süreklilik ve Değişim” öğrenme alanı diğer ünitelerin içinde düşünüldüğü için tüm ünitelerle ilişkilendirilmiştir. 2005 programıyla beraber öğrenme alanları derslere ünite olarak yansımıştır. 6. ve 7. sınıflarda 7’şer ünite vardır. Her iki sınıfta “Zaman, Süreklilik ve Değişim” ve “Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler” öğrenme alanı için ayrıca bir ünite oluşturulmamıştır. Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler öğrenme alanı 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler programında Güç Yönetim ve Toplum öğrenme alanı içerisine yerleştirilmiştir (MEB, 2005a). Öğrenme alanlarının sınıflara göre ünite dağılımları tablo 3.4’te sunulmuştur.

Tablo 3.4. MEB İlköğretim Sosyal Bilgiler Programı 4-5-6 ve 7.sınıf (MEB, 2005)

Öğrenme alanı	4. sınıf üniteler	5. sınıf üniteler	6. sınıf üniteler	7. sınıf üniteler
Birey ve Toplum	Kendimi Tanıyorum	Haklarımı Öğreniyorum	Sosyal Bilgiler Öğreniyorum	İletişim ve İnsan İlişkileri
Kültür ve Miras	Geçmişimi Öğreniyorum	Adım Adım Türkiye	İpek Yolunda Türkler	Türk Tarihine Yolculuk
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Yaşadığımız Yer	Bölgemizi Tanıyalım	Yeryüzünde Yaşam	Ülkemizde Nüfus
Üretim, Dağıtım ve	Üretimden Tüketime	Ürettiklerimiz	Ülkemizin	Ekonomi ve

Tüketim			Kaynakları	Sosyal Hayat
Bilim, Teknoloji ve Toplum	İyi ki Var	Gerçekleşen	Elektronik	Zaman İçinde
		Düşler	Yüzyıl	Bilim
Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler	Hep Birlikte	Toplum İçin Çalışanlar	-	-
Güç, Yönetim ve Toplum	İnsanlar ve Yönetim	Bir Ülke	Demokrasi	Yaşayan
		Bir Bayrak	Serüveni	Demokrasi
Küresel Bağlantılar	Uzaktaki Arkadaşım	Hepimizin	Ülkemiz	Ülkeler Arası
		Dünyası	ve Dünya	Köprüler
Zaman Süreklilik ve Değişim	-	-	-	-

3.8. 2018 Yılı Sosyal Bilgiler Öğretimi Programı

2018 sosyal bilgiler öğretim programı da 2005 programında olduğu gibi yapılandırmacı eğitim felsefesi ışığında hazırlanmıştır. Bilim ve teknolojiye yaşanan değişimle beraber bilgiyi üreten, kullanabilen, problem çözebilen, eleştirel düşünen, empati kurabilen, kararlı, girişimci, iletişim becerisi yüksek, toplum ve kültüre katkı sağlayabilen bireylerin yetişmesini amaç edinen yeni program oluşturmak zorunlu hale gelmiştir. Yeni program sade ve anlaşılır şekilde bilgiyi direk sunmak yerine bireysel farklılıkları dikkate alarak, değer ve beceri kazandırma hedefli hazırlanmıştır. Bir yandan farklı konu ve sınıf seviyelerinde sarmal bir yaklaşımla tekrar eden kazanımlara, diğer taraftan bütünsel ve tek seferde kazandırılması amaçlanan öğrenme çıktılarına yer verilmiştir. Bu doğrultuda üst bilişsel becerilerin kullanılmasını sağlayan, anlamlı ve kalıcı öğrenmeyi gerçekleştiren, önceki öğrenmeler ile ilişkilendirilerek, diğer disiplinler ve günlük hayatta değerleri beceriler ve yetkinlikler etrafında bütünleşmiş bir öğretim programı oluşturulmuştur (MEB, 2018).

Program 2018-2019 eğitim öğretim yılında ülke genelinde uygulanmaya başlamıştır. Program da bazı beceri, değer ve öğrenme alanlarında değişikliğe gidilmiştir. 2005 programında yer alıp 2018 programında yer almayan beceriler ve ilk kez eklenen beceriler, 2005 programında yer alıp 2018 programdan çıkarılan değerler ve ilk kez eklenen değerler yer almış ve bazı öğrenme alanları da farklı ad altında birleştirilerek sunulmuştur.

3.8.1. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Beceriler Şunlardır:

2005 programında tüm dersler için dokuz genel beceri ve altı alan becerisi olmak üzere on beş beceriye yer verilmiş, 2018 programında ise ilk kez eklenen becerilerle beraber toplamda yirmi yedi beceriye yer verilmiştir. Bu beceriler şunlardır:

- Araştırma Becerisi
- Çevre Okuryazarlığı Becerisi
- Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi
- Dijital Okuryazarlık Becerisi
- Eleştirel Düşünme Becerisi
- Empati Becerisi
- Finansal Okuryazarlık Becerisi
- Girişimcilik Becerisi
- Gözlem Becerisi
- Harita Okuryazarlığı Becerisi
- Hukuk Okuryazarlığı Becerisi
- İletişim Becerisi
- İş Birliği Becerisi
- Kalıp Yargı ve Önyargıyı Fark Etme Becerisi
- Kanıt Kullanma Becerisi
- Karar Verme Becerisi
- Konum Analizi Becerisi
- Medya Okuryazarlığı Becerisi
- Mekânı Algılama Becerisi
- Öz Denetim Becerisi
- Politik Okuryazarlık Becerisi
- Problem Çözme Becerisi
- Sosyal Katılım Becerisi
- Tablo, Grafik ve Diyagram Çizme ve Yorumlama Becerisi
- Türkçeyi Doğru Güzel ve Etkili Kullanma Becerisi
- Yenilikçi Düşünme Becerisi
- Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisi (MEB, 2018)

2005 öğretim programında yer alan yaratıcı düşünme ve bilgi teknolojilerini kullanma becerilerine 2018 programında yer verilmemiştir. Yeni programa daha önceki programlarda olmayan on dört yeni beceri eklenerek (çevre okuryazarlığı, dijital okuryazarlık, finansal okuryazarlık, harita okuryazarlığı, hukuk okuryazarlığı, iş birliği,

kalıp yargı ve ön yargıyı fark etme, kanıt kullanma, konum analizi, medya okuryazarlığı, öz denetim, politik okuryazarlık, tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama, yenilikçi düşünme) toplam yirmi yedi becerinin öğrencilere kazandırılması amaçlanmıştır.

3.8.2. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerler Şunlardır:

2005 programında yirmi değer öğrencilere kazandırılmak istenirken 2018 programında bu sayı on sekize inmiştir. Bu değerler şunlardır:

- Adalet
- Aile Birliğine Önem Verme
- Bağımsızlık
- Barış
- Bilimsellik
- Çalışkanlık
- Dayanışma
- Duyarlılık
- Dürüstlük
- Estetik
- Eşitlik
- Özgürlük
- Saygı
- Sevgi
- Sorumluluk
- Tasarruf
- Vatanseverlik
- Yardımseverlik (MEB, 2018)

2005 programında yer alan birçok değer 2018 programında da yer bulmuştur. 2005 programında adil olma değeri 2018 programında adalet değeri adı altında verilmiştir. 2005 programında yer alan hoşgörü, misafirperverlik, sağlıklı olmaya önem verme ve temizlik değerleri 2018 programında yer almamış bunun yerine eşitlik ve tasarruf değerleri eklenmiş ve toplam on sekiz değer öğrencilere kazandırılması hedeflenmiştir.

3.8.3. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Öğrenme Alanları Şunlardır:

2018 yılı öğretim programında 2005 yılından farklı olarak ‘etkin vatandaşlık’ adı altında yeni bir öğrenme alanı eklenmiştir. 2018 yılı programı öğrenme alanları (MEB, 2018):

- Birey ve Toplum
- Kültür ve Miras
- İnsanlar, Yerler ve Çevreler
- Bilim, Teknoloji ve Toplum
- Üretim Dağıtım ve Tüketim
- Etkin Vatandaşlık
- Küresel Bağlantılar

2005 programında yer alan “Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler ile Güç, Yönetim ve Toplum” öğrenme alanları 2018 programında “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanı adı altında birleştirilmiştir. Böylece 4. 5. 6. ve 7. sınıfların tamamında aynı isimde ve sayıda toplam yedi öğrenme alanı yer almıştır.

3.9.Branş Dersliği Uygulaması

Modern anlamda branş derslik sisteminin temelleri 1960’lı yıllarda ABD’de fen bilimleri alanında derslerin laboratuvar ortamlarında işlenmesiyle atılmıştır (Demirci, 2008). Zaman içerisinde yaygınlaşan bu uygulama, okullarında değişen koşullara ayak uydurmasıyla beraber sınıfların öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap verebilecek biçimde derslerin içeriğine göre hazırlanmasını hızlandırmış böylece branş derslik uygulaması başarıya yönelik olumlu sonuçları da beraberinde getirmiştir (Gültekin, Aruntaş ve Gün, 2014; Dönmez, 2002).

Derslerde materyal kullanımının başarıyı arttırdığını, öğrencilerin yaparak ve yaşayarak öğrenmelerine fırsat verdiğini, öğrencileri derse karşı motive ettiğini, öğrenilen bilginin kalıcılığını arttırdığını ve zamanın daha işlevsel kullanıldığını öne süren birçok araştırma da mevcuttur (Kuzu ve Yeşilyurt, 2008). Akdağ ve Kaymakçı (2013) materyal ve teknoloji destekli bir öğrenme ortamının oluşturulmasının öğrencilerin yaşantı temelli öğrenmelerini destekleyeceği gibi dersi daha iyi anlamalarını sağlayacağını öne sürerken, Terzioğlu (2005) sınıf ortamlarının öğrencilerin fiziksel ve zihinsel becerilerini arttıracak şekilde düzenlenmesinin öğrencilerde var olan potansiyeli en üst seviyeye çıkaracağını düşünmektedir.

Branş derslik sistemiyle beraber öğretmenlere zengin öğrenme ortamlarında ders işleme fırsatının sunulması derslerde alınan verimi artıracak gibi öğrencilerin derslere

karşı ilgi ve isteğini artıracaktır. Bu sebeple okullarda kullanılan dersliklerden uygun olanların branş derslik sistemine çevrilmesi ve yeni yapılacak okullarda da sınıf alt yapılarının branş derslik sistemine göre düzenlenmesi başarıya giden yol için önemli görülmektedir.

Geleneksel sınıf düzenin olduğu okullarda sınıflar şubelere ayrılmakta ve öğretmenler kendi ders programlarına göre derslere girmektedirler. Geleneksel sınıf düzeninde derslerin içeriğine özgü araç ve gereçlerinin yer almaması öğretmenlerin sınıftan sınıfa materyal taşımaya sebep olmakta bu durum belirli bir zamandan sonra öğretmenlerden bıkkınlık oluşturmaktadır öğretmenler derslerde materyal kullanımının az olduğu geleneksel öğretim yöntemlerini kullanmayı tercih etmekteyken, branş derslik sistemine göre düzenlenen sınıflarda öğrencilerin ön planda, materyal kullanımının üst seviyede olduğu modern öğretim yöntem ve teknikleri öğretmenler tarafından tercih edilmektedir (Yazıcı, 2006; Aykaç ve Başar, 2005).

MEB ‘nın yayınladığı 17/08/2006 tarih ve 8738 sayılı genelge ile branş derslik sistemini geçilmesine değinmiş (TTKB, 2006). “Okul öncesi öğretim kurumları ile birleştirilmiş sınıflı öğretim yapan ilköğretim okulları hariç olmak üzere örgün eğitim yapan bütün okullarda fiziki kapasite ve öğretim imkânları dâhilinde Öğretmen /Branş dersliği uygulamasına (matematik, fizik, kimya, biyoloji, felsefe, fen ve teknoloji, edebiyat, yabancı dil, sosyal bilgiler, coğrafya tarih vb.) geçilmesi gerektiği” ifadeleri yer almıştır. Böylece Millî Eğitim Bakanlığı öğrencilerin aktif ve kalıcı öğrenmelerine uygun olan eğitim ortamlarının oluşturulması için klasik sınıf düzeni yerine branş derslik sisteminin uygulamasını önermiştir. Bu öneriye rağmen branş derslik sistemi ülkemizde istediği hızda yaygınlaşmamıştır. Bunun nedeni olarak ta okulların fiziki alt yapısının yetersiz olması ve kalabalık sınıf sayıları klasik sınıf düzeninin tercih edilme nedeni olarak vurgulanmıştır (Kurtkaya, 2010; Türk, 2004; Demirci, Taş ve Özel, 2007). Buna rağmen bazı okullar MEB’in önerisini uygulamaya koyabilmişlerdir. Uygulama yapılan okullarda alınan dönütler neticesinde şu sonuçlara ulaşılmıştır (TTKB, 2008).

- Oluşturulan derslikler sayesinde konular işlenirken materyal kullanımının artması öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerinin gelişmesine ve çalışma alışkanlığı kazanmalarına zemin hazırlamıştır.
- Öğrenci derste pasif halde bilgiyi bekleyen konumdan çıkarak bilgiye ulaşmak için çaba sarf eden konuma geçmiştir.
- Dersin kendine özgü araçlarının aynı mekanda bulunması ders işlenirken öğrencilerin yaratıcılık duygularını geliştirdiği gibi yan öğrenmelerini de desteklemektedir.
- İngilizce dersine özgü bir derslikte sınıf duvarlarında asılı kelimeler öğrenilinceye kadar duvarda asılı kalması öğretmenlere zaman kazandırmıştır.

- Branş derslik sistemi sayesinde daha uygun sınıf ortamlarının oluşması öğrencilerin sınav başarılarına da arttırdığı gözlemlenmiştir.
- Öğretmenler daha işlevsel bir ortamda ders işleme fırsatı elde etmiştir.
- Uygulamaya yönelik velilerden olumlu dönütler ve tepkiler gelmiştir.

18. Milli Eğitim Şurası kararlarında da branş derslik sistemine geçilmesini ve okullarda sisteme uygun düzenleme çalışmalarının yapılmasını tavsiye eden maddeler yer almıştır. Bu maddeler (TTKB, 2010):

- Öğrenmenin etkinliğinin artırılması gayesiyle resmi ve gayri resmi öğrenme alanlarının öğrenmeyi destekleyecek şekilde düzenlenmesi (madde 3).
- Dersin öğretmenine kendi sınıfını oluşturma, sınıfında kullanacağı materyalleri bulundurma ve koruma sorumluluğu verilerek branş derslik sınıfları yaygınlaştırılmalı, sınıfların etkin kullanılması sağlanmalıdır (madde 9).
- Oluşturulan sınıflarda alışlagelmiş sınıf oturma düzeni yerine öğrencilerin birbirleriyle etkileşim kurabileceği modüller bir yerleşim düzeni tercih edilmelidir (madde 17).
- Okulların fiziki alt yapısı derslik sistemine uygun hale getirilerek, sınıf ve bazı uygun alanlara öğrencilerin eşyalarını koyabilecekleri bölümler yapılmalıdır (madde 11).

3.9.1.Branş Derslik Sisteminin Faydaları

Kabinet sistemi ve sınıf laboratuvarı isimleriyle de anılan branş derslik sisteminin, uygulandığı kuruma, uygulayıcısı öğretmene ve en çokta yaparak yaşayarak öğrenmesini desteklediği öğrencilere birçok faydası bulunmaktadır.

3.9.1.1.Branş Derslik Sisteminin Okula Sağladığı Faydalar

Okullarda oluşturulan branş derslikleri sayesinde klasik sınıf düzeninde olduğu gibi öğretmenler işleyecekleri konuya göre ders araç gereçlerini sınıftan sınıfa taşımamakta buda derste materyal kullanımı arttırdığı gibi materyallerin ömrünü uzatmakta ve etkin kullanımını sağlamaktadır. Branş derslik sınıflarında öğretmenlere ait materyallerin bulundurulabilmesi okul içinde belirli bir düzen ortamının oluşmasını sağlamaktadır.

TTKB, (2008) branş derslik sisteminin kuruma sağladığı faydaları şu şekilde ifade etmiştir:

- Branş derslik sistemi ilk başlarda kurumlar için ekonomik külfet getirse de dersliklerin materyal ihtiyacını gidermede veli ve okul aile birliği devreye sokularak maliyet azaltılabilir.

- Branş derslik sistemi, okulun gerçekleştirmek istediği vizyonuna katkı sağlayacaktır.
- Branş derslik sistemi uygulaması ile öğretmenler teknolojiyi daha iyi kullanmak için kendilerini geliştirme ihtiyacı duyacak bu durumda okulun başarısını arttıracaktır.
- Öğretmenlerin kendilerine ait sınıflarının olması, okula ait materyallerin daha dikkatli kullanılmasına ve korunmasına ortam hazırlayacaktır.

3.9.1.2.Branş Derslik Sisteminin Öğretmene Sağladığı Faydalar

Eğitimde materyal kullanımı, öğretimi daha kalıcı hale getirdiği gibi öğretmene de kolaylık sağlamaktadır. Derslerde kullanılan çeşitli materyaller konuların daha iyi anlaşılıp özümsemesini sağladığı gibi öğrencilerin ilgi ve dikkatlerini çekebilmekte ve öğrenme isteklerini arttırabilmektedir (Şengül ve Turan, 2004). Sınıfların çeşitli materyaller ile donatılması öğretilecek kazanımları öğrencilere aktarırken kullanılan teknik ve yöntemlerin çeşitliliğini de arttırmaktadır.

TTKB, (2008) branş derslik sisteminin öğretmene sağladığı faydaları şu şekilde ifade etmiştir:

- Branş derslik sistemi ile öğretmenler gelişen eğitim teknikleri derslerinde kullanabilme imkanı elde eder.
- Öğretmenler kendilerine ait olan sınıflarında mesleki ve kişisel gelişimine katkıda bulunabileceği gibi dersi içinde daha iyi hazırlanır.
- Öğretmen sınıftan sınıfa doküman ve materyal taşıma zahmetinden kurtulur.
- Derse ait doküman ve malzemelerin sınıf ortamında hazır bulunması her an kullanılma imkanına fırsat verir.
- Öğretmen ders dışında veliler ile yapacağı toplantı ve görüşmeleri sınıflarında daha verimli bir şekilde yapabilir.
- Öğretmene her teneffüs arasında öğretmenler odasına gitmesine gerek duymadan sınıfında dinlenme fırsatı sunar.

3.9.1.3.Branş Derslik Sisteminin Öğrenciye Sağladığı Faydalar

Branş derslik sistemi görsel öğrenmelerin yanında yaparak yaşayarak öğrenmelere de fırsat vermektedir. Tarih dersinde konuyla ilgili resimlerin pano ve sınıf duvarlarına asılması, coğrafya dersinde küre ve haritaların kullanılması öğrencinin dikkatini çekebileceği gibi ders dışı zamanlarda derslikte yer alan materyalleri incelemesine de fırsat vermektedir.

TTKB, (2008) branş derslik sisteminin öğrenciye sağladığı faydaları şu şekilde belirtmiştir:

- Branş derslik sisteminin öğrencilere iyi anlatılması ve öğrencilerin rızası ile uygulamaya konulması gerektiği üzerinde durmaktadır. Çünkü bu sistem de en fazla öğrenciler etkilenecektir.
- Branş dersliklerinin oluşturulurken görsel materyallere ağırlık verilmesi öğrenmeyi daha ileri seviyeye taşıyacaktır.
- Sınıf içinde öğrencilerin materyalleri incelemesi onlara dokunması öğrenmeyi daha kalıcı hale getirecektir.
- Konuya göre öğrencilerin öğrendiklerini uygulama fırsatı elde etmeleri, öğrenciyi aktif hale getirecektir.
- Öğrencilerin sınıflarda yer alan araç gereç ve öğrenci dolaplarını kullanmanın sorumluluğunu üstlenmeleri onlar da bu eşyaları düzenli şekilde kullanma sorumluluğunun oluşmasına katkı sağlayacaktır.
- Branş dersliği uygulaması ile öğrenci pasif şekilde bilgiyi alan olmaktan çıkarak bilgiyi isteyen, talep eden bir konuma geçmiştir. Sınıf ortamında yapılan etkinlikler öğrencilerin yaratıcılıklarını geliştirdiği gibi rekabet duygularını da geliştirmiştir (TTKB, 2008)

3.9.2.Klasik Sınıf Düzeni İle Branş Derslik Düzeninin Karşılaştırılması

Okulların büyük çoğunluğunda klasik sınıf düzeni mevcuttur. MEB her ne kadar branş derslik sistemi kurulmasını öneri olarak belirtse de (TTKB, 2006) bu sistemin ülke geneline yaygınlaştırılması için zorunlu hale getirilmesi ve gerekli alt yapının kurularak okullara materyal desteğinin sağlanması gerekmektedir. Klasik sınıf düzeni ile branş derslik düzeni arasındaki farklılıklar tablo 3.5’te sunulmuştur.

Tablo 3.5. Klasik Sınıf Düzeni ile Branş Derslik Düzeninin Karşılaştırılması

Klasik Sınıf Düzeni	Branş Derslik Düzeni
Öğrenci tüm dersleri tek bir sınıfta öğrenir.	Öğrenci program dahilinde her dersin kendine özgü sınıfında öğrenir.
Öğrenci öğretmen derse gelene kadar pasif bir durumdadır.	Öğrenci bir ders bittiğinde diğer ders için farklı sınıfa geçerek aktif konuma geçmektedir.
Farklı dersler için aynı sınıf kullanıldığından proje ödevlerinin sınıf ortamında muhafaza edilmesi oldukça zordur.	Her dersin kendine özel sınıfı sayesinde derse özgü materyaller ve öğrenci ödevleri sergilenilmekte ve muhafaza edilebilmektedir.
Öğretmenlerin kendilerine ait özel bir alanı yoktur.	Öğretmen kendi branşına ait sınıfta kendisini daha rahat ve özel hissedebilmektedir.
Öğretmen ve öğrenci sınıf içerisindeki ortama uyum sağladığından yaşanacak fiziksel olumsuzlukları algılamakta zorlanmaktadır.	Her dersin sınıfında farklı materyallerle etkileşime geçen öğrencilerin derslikte yaşanan fiziksel durumları algılamalarını kolaylaşmaktadır.
Sınıftan sınıfa materyal taşımanın zor olmasından	Öğretmenin işlediği konuya göre kullanabileceği materyallere ulaşmasının kolay

dolayı derslerde materyal kullanımı azalmaktadır.	olması derslerde araç gereç kullanımını arttıracaktır.
---	--

3.9.3.Branş Derslik Sisteminde Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar

Her iyi sistemin beraberinde getirdiği birtakım sorunlarda bulunmaktadır. Branş dersliği uygulamasının; okula, öğretmene ve öğrenciye sağladığı faydaların yanı sıra uygulama esnasında karşılaşılan olumsuz tarafları da bulunmaktadır. Bu olumsuz taraflardan bazıları:

- Derslikte kullanılacak materyal eksikliği yaşanması,
- Aynı branşa ait birden fazla öğretmenin aynı dersliği kullanması sonucu yaşanan karışıklıklar,
- Öğrencilerin ders programlarına göre çantalarıyla beraber bir sınıftan diğerine geçmeleri sonucu yaşanan hareketlilik şeklinde ifade edilebilir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin branş dersliği uygulamasına yönelik görüşlerini belirlemek için yapılan araştırmada (İbret vd., 2011) öğretmenlerin branş dersliğinin olumsuz yönlerine ilişkin görüşleri ifade edilirken;

- Okulda yaşanan alt yapı yetersizliği nedeniyle teneffüslerde yaşanan hareketliliğin fazla olmasının yarattığı sorunlar.
- Öğretmenlerin derslerinde materyal kullanırken, materyal kullanımından kaynaklı zaman kayıpları nedeniyle müfredatı yetiştirememeye korkusu yaşamaları,
- Sınıfta yer alan araç gereçleri öğretmenlerin kontrol altında tutulabilmesi için bazen teneffüslerde de sınıfta bulunmak zorunda kalmaları,
- Öğrencilerin ders programına göre sürekli sınıf değiştirmeleriyle beraber bulunduğu sınıfları sahiplenememesi ve sınıf içindeki ders materyaline zarar verebilmesi, bulgularına ulaşmışlardır.

3.10.Sosyal Bilgiler Laboratuvarı

Sosyal bilgiler dersinin ilk olarak ABD’de ortaya çıkması doğal olarak sosyal bilgiler sınıf laboratuvarlarının da burada ortaya çıktığını göstermektedir. 1890’lı yıllarda profesör Berns sosyal bilgiler ve laboratuvar kavramı nasıl ilişkilendirilebilir, nasıl sosyal bilgiler dersine özgü laboratuvarlar oluşturulabilir, oluşturulan bu laboratuvarlarda neler yapılabilir, içerisinde neler olmalıdır şeklinde araştırmalar yapmıştır (Mauch ve Tarman, 2016). 1926’lı yıllara gelindiğinde ise sosyal bilgiler laboratuvar kavramı ilk olarak Morrison tarafından ortaya atılmıştır. Morrison yaptığı bir çalışmada sosyal bilgilerde laboratuvar ortamı kavramını kullanarak gerekli materyallerle donatılmamış sosyal bilgiler dersliklerini çıplak sınıf ortamı olarak ifade ederken bu sınıfların öğrencilere katacağı pek fazla bir şeyin olmadığına değinmiştir.

Sosyal bilgiler dersinin işleneceği sınıfların gerekli alt yapı donanımları sağlanıp çeşitli materyallerle desteklenerek öğrenciler için uygun bir sosyal bilgiler laboratuvarına dönüştürülmesi gerektiği fikrini ileri sürmüştür (Baldwin, 1949).

Ross (1939), sosyal bilgiler sınıfı çalışmasında, sosyal bilgiler sınıflarının daha çok bir araştırma laboratuvarı, bir mini kütüphane, sosyal çalışma alanları, sürekli yayınların yer aldığı bir alan, fiziki, siyasi, ekonomik vb. haritalar ile donatılmış araştırma laboratuvarları olarak tanımlamıştır. Sosyal bilgiler öğretim ortamı olarak laboratuvarlar, sosyal bilgilerin istendik eğitim çıktılarına ulaşabilmesinde olumlu katkı sağlamaktadır. Bu öğretim ortamları dersin konusuna uygun hazırlığın yapılmasına imkan tanıyıp öğretimin daha kontrollü gerçekleşmesini desteklemekte ve öğrencinin derse ilgisini çekerek dersin verimliliğini arttırmaktadır. Sosyal bilgiler laboratuvarlarında işlenen derslerin akılda kalıcılığı yine bu laboratuvarlarda bulunan malzemelerle test edilerek öğretilen bilginin kalıcılığının test edilmesine de olanak tanımaktadır. Yani sosyal bilgiler laboratuvarları öğretimde uygun şekilde kullanıldığı takdirde öğrencinin akademik başarısında da fark edilebilir bir artış yaşanmasını sağlayacaktır (Akhan ve Kaymak, 2020: 123-124).

Nitelikli bireyler yetiştirmek, toplumların gelişmişlik düzeylerini gösteren en önemli ölçütlerdendir. Toplumların ilerleyebilmesi ve çağın gereklerine cevap verebilmesi için iyi yetiştirilmiş nesiller önem arz etmektedir. Yenilenen sosyal bilgiler öğretim programı ile beraber yapılandırmacı yaklaşımın ön planda olduğu, öğrencilerin yaparak yaşayarak öğrenmelerini temele alan, iletişim gücü yüksek, etkin, üretken, problem çözebilen, aktif insan tipleri yetiştirmek amaçlanmaktadır. Bu anlayışlarla beraber öğretmenlerin geleneksel olarak kullandığı yöntem ve tekniklerin dışında, öğrenci etkinlik merkezli yöntem ve teknikler kullanması beklenmektedir. Bu amaçların gerçekleştirilebilmesi için ise modern öğretim araç ve gereçleriyle donatılmış, öğrencilerin aktif olduğu, yaratıcı düşünme becerilerini geliştirici faaliyetlerin yapılabilmesine olanak sağlayan sosyal bilgiler laboratuvarı tarzı öğrenme ortamlarına ihtiyaç duyulmaktadır (Akdağ ve Kaymakçı, 2013).

Branş laboratuvar derslikleri, ülkemizde çok yaygın olmamakla beraber, gerek görsel öğrenme gerekse zengin materyal kullanımıyla her dersin kendine özgü ortamında işlenmesine dayalı bir eğitim ortamı sağlaması açısından önemlidir (Ersöz, 2012). Teknolojinin bu denli eğitimle iç içe olduğu 21. Yüzyılda özel donanımlı sınıf laboratuvarlarına duyulan ihtiyaç giderek artmaktadır. Bireysel ve gruplar halinde öğrenmelere imkan tanıyan sınıf laboratuvarları sayesinde; derslik içerisinde yer alan birçok materyali kullanabilen, öğrendiği konuları örneklerle açıklayabilen, araştıran, gerçek hayata ayak uydurabilen, etkili ve etkin öğrenciler yetiştirilebilmektedir. Sosyal bilgiler içinde sınıf laboratuvarları; dersin daha etkili bir şekilde işlenmesini sağlamak, öğrenmeleri kalıcı hale getirmek ve soyut kavramları somutlaştırmak için olması

gereken sınıflardır. Sosyal bilgiler laboratuvarları sayesinde öğrencilerin; birinci elden kaynaklara ulaşabilmesi, yazılı ve görsel dokümanlarla temas kurabilmesi, girdiği sınıfın o derse özgü olduğunu bilmesi kalıcı öğrenmelere fırsat sunmaktadır. Öğretimin niteliğinin artırılmasında bu denli etkili olan sosyal bilgiler laboratuvarlarının ülke genelinde yaygınlaştırılması, öğrenmelerin kalıcılığını ve transfer edilebilirliğini arttıracak gibi karşılaştıkları problemleri çözebilen ve yaşadığı dünyaya faydalı olan bireyler yetiştirilmesine de kaynaklık edecektir.

3.11.Sosyal Bilgiler Laboratuvarlarında Bulunması Gereken Materyaller

Eğitimde materyal kullanımı öğrenciye aktarılan bilgiyi soyut olmaktan kurtarıp öğrenmelerin kalıcılığını arttıracak gibi derse ve konuya ilişkin istek ve ilgiyi de en üst seviyeye çıkaracaktır. Bu bağlamda Yükseköğretim Kurulu (YÖK) 1998 lisans programında zorunlu meslek bilgisi dersleri içerisinde verdiği Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarım (ÖTMT) dersini 2018 programında yapmış olduğu güncellemeyle ikiye ayırmış ve zorunlu ders olarak öğretim teknolojileri dersini, seçmeli alan eğitimi dersi olarak da sosyal bilgiler öğretiminde materyal tasarım dersini programa eklemiştir. Sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programı meslek bilgisi seçmeli derler içerisinde yer alan öğretim teknolojileri dersi, genel kültür dersleri içerisinde yer alan bilişim teknolojileri dersi, alan eğitimi dersleri içerisinde yer alan sosyal bilgiler öğretiminde materyal tasarımı dersi (YÖK, 2018) öğretmenleri donanımlı bir şekilde yetiştirerek öğrendiklerini sınıf ortamında nasıl kullanmaları gerektiğini öğretmenin yanı sıra öğretmenlere meslek hayatına atıldıklarında bu öğrendiklerini uygulayarak değişen dünyaya uyum sağlayan ve geleceğe yön veren bireyler yetiştirmede üzerine düşen görevi yerine getirebilmelerini sağlayacaktır.

ÖTMT dersinin ana amacı, öğretmen adaylarının lisans eğitiminde iyi yetiştirilerek mesleki hayatlarında materyal tasarlayabilen, tasarladığı materyalleri kullanabilen duruma gelmelerini sağlamanın yanında, eğitim hayatının bir parçası haline gelen bilgisayar destekli öğretim konusunda da teknik ve yöntem bilgisini kazandırmaktır. Böylece öğretmenler öğrendiklerini kullanabilme fırsatı elde edebileceği gibi hazırladıkları materyalleri derslerde kullanarak öğrencilerin dikkat ve ilgisini çekerek kalıcı öğrenmeleri sağlayabileceklerdir (Uzunöz, Aktepe ve Gündüz, 2017).

Sınıf ortamında daha çok eğitim araçlarının işe koşulması öğrencilerin öğrendiklerini daha iyi anlamaları konusunda önem taşımaktadır. Kalıcı öğrenmelerin gerçekleşebilmesi için sınıf ortamlarında farklı duyu organlarına hitap eden görsel ve işitsel araçlar kullanmak günümüz öğrenme ortamlarında kaçınılmaz bir ihtiyaçtır (Fidan, 2008: 49).

Toplumda bilgiye ulaşma yollarını bilen, edindiği bilgiyi nerede ne şekilde kullanabileceğine hakim bireyler yetiştirmek için derslerde öğretim araç-gereçlerini en iyi ve faydalı şekilde kullanma yollarını da bilmek gerekir (Çelikkaya, 2013).

Sosyal bilgiler dersinde materyal kullanımı öğrencilerin derse karşı ilgisini arttırdığı gibi öğrenilen bilginin kalıcılığını da arttırmaktadır. Sosyal bilgiler laboratuvarlarında dersin amacına yönelik araç-gereçlerin yer alması dersin hedeflerini gerçekleştirmek için elzemdir. Sharma (2007), sosyal bilgiler laboratuvarlarında bulunması gereken materyalleri sıralarken; klasik sınıf düzeninde yer alan sıraların yerine tek kişilik sandalyelerin olması gerektiğini, alanlarında farklı kitaplarla zenginleştirilmiş kütüphanenin olması gerektiğini, ansiklopedileri, sözlükler, çizelgeler, grafikler, resimler, haritalar, dosya dolapları, bülten panosu ve atlasların olması gerektiğini vurgulamıştır.

Sosyal bilgiler laboratuvarında yer alması gereken bazı araç ve gereçler (Meydan ve Akdağ, 2015; Yeşiltaş, 2021; Akbaba, 2021): şu şekilde sıralanmaktadır:

3.11.1.Basılı Materyaller

- Kitaplar
- Ders kitapları
- Sözlük
- Ansiklopedi
- Dergi
- Gazete
- Çalışma yaprakları

3.11.2.İki Boyutlu Materyaller

- Yazı ve gösteri tahtaları
- Bülten tahtası
- Manyetik tahtalar, akıllı tahta ve beyaz yazı tahtası
- Pano
- Poster

3.11.3.Üç Boyutlu Materyaller

- Küre
- Maketler
- Karikatürler
- Yeryüzü şekilleri
- Tuz haritası

3.11.4.Grafik ve Şekiller

- Mevsim diyagramı
- Resimler
- Gerçek eşyalar ve modeller
- Haritalar

3.11.5.Elektronik Materyaller

- Tepegöz projektörü, opak projektörü ve projeksiyon cihazı
- Radyo, teyp, plak
- Ses oynatıcılar (CD, Kasetçalar, Mp3-Mp4 çalar)
- Televizyon ve video oynatıcılar
- Bilgisayar ve dijital materyaller

3.11.6.Görsel Materyaller

- Resimler
- Fotoğraflar
- Karikatürler
- Minyatür ve gravürler
- Gazete
- Tarih şeritleri

Materyal kullanımının dersin işlenişi açısından, öğretmen açısından ve öğrenci açısından birçok yararı mevcuttur. Bu yararlar:

3.12.Materyal Kullanımının Dersin İşlenişi Açısından Yararları

Derslerde kullanılan materyallerin eğitimin niteliğini arttırmada önemli katkıları bulunmaktadır. Bu katkılar (Büyükkasap, Samancı, Dumludağ, Sağlam, Türk ve Hatunoğlu, 2002; İşman, 2015; Yalın, 2020);

- Öğretimin niteliğini yükseltir.
- Öğrenilen bilginin kalıcılığını artırır.
- İşlenen dersi monotonluktan kurtarır.
- Eğitim- öğretimi daha verimli ve ekonomik kılar.
- Öğrenmeye yönelik ilgi ve motivasyonu artırır.
- Hedefe ulaşmada öğretmen ve öğrenciyi hızlandırır.
- Dersin daha zevkli geçmesini sağlar.
- Verilmek istenen bilginin değişik yönleriyle beraber somut şekilde sunulmasını sağlar.
- Bilgiye ulaşmada araştırma imkanı sağlar.

- Yer ve zaman kısıtlamasını kaldırarak bilgiyi öğrencilerin önüne serer.
- Görsel materyaller sayesinde verilmek istenen bilginin, nesnenin anlaşılması ve kavranması kolaylaşır.

3.13. Materyal Kullanımının Öğretmen Açısından Yararları

Derslerinde materyal kullanan öğretmenler, anlatmak istedikleri konu ve kazanımları öğrencilere aktarırken birçok yönden kolaylıkla karşılaşmaktadır. Bu kolaylıklar şu şekilde ifade edilebilir (Yalın, 2020):

- Materyal kullanımı dersin anlatımı kolaylaştırdığı gibi öğretmeni de rahatlatmaktadır.
- Öğretmenin derste tahtayı kullanmak için harcadığı zamanla bazı konuları anlatırken harcadığı zamandan tasarruf etmesini sağlar.
- Derslerin öğretmen ve öğrenciler için daha zevkli ve verimli geçmesine imkan verir.
- Öğretmen kullanılan materyalle beraber öğrencilere somut yaşantılar sunarak konunun daha iyi özümsemesini sağlar.
- Materyal kullanımı sayesinde öğretmen derste bir rehber rolünde öğrencileri yönlendirerek, sınıf kontrolünü daha etkin şekilde gerçekleştirebilecektir.
- Öğretmen hazırlamış olduğu materyali farklı sınıflarda da kullanarak, materyali geliştirmek için harcadığı zaman ve enerjiyi tekrarlama probleminden de kurtulacaktır.

3.14. Materyal Kullanımının Öğrenci Açısından Yararları

Eğitim ve öğretimde materyallerden yararlanılmasının öğrencilere sağladığı yararları şu şekilde sıralanabilir (İşman, 2015; Yalın, 2020);

- Öğrencilerin hayat boyu öğrenmelerine imkan sağlar.
- Öğrencinin bilgiyi istediği kadar tekrar etmesine olanak sağlayarak öğrenilen bilginin kalıcılığını artırır.
- Öğrencilere gerek bireysel gerekse grupta çalışma imkanı sağlar.
- Eğitimi okul dışına da taşıyarak konuların hızlı öğrenilmesine fırsat sağladığı gibi uygulama yapma olanağını da artırır.
- Öğrencilerin birçok duyu organına hitap ederek onların istekli hale gelmelerini sağlar.
- Öğrencilerin gerçek hayatla bağlantı kurmasını sağlayarak, gerçek hayatı sınıf ortamına taşır.

- Anlaşılması zor olan konuların öğrenilmesini kolaylaştırır.
- Öğrenciler karşılaştıkları problemlerle başa çıkmasını öğrenerek, araştırma yapma, problem çözme, yaratıcı düşünme gibi beceriler edinir.

3.15. Materyal Kullanımında Dikkat Edilmesi Gereken Durumlar

Seçilen her materyal her ders ve konu için uygun olmayabilir. Anlatılmak istenen konunun özelliğine, öğretmenin özelliğine, öğrencinin özelliğine ve fiziksel koşulların özelliğine göre materyal kullanımı değişebilir bu sebeplerle derslerde materyal kullanılırken dikkat edilmesi gereken bazı hususlar vardır. Bu hususlar (Yalın, 2020, Yaşar ve Gültekin, 2015);

- Seçilen materyal herhangi bir konunun öğretilmesine uygun iken başka bir konuyu öğretmek için uygun olmayabilir. Bazı konuları öğretirken birden çok materyallere ihtiyaç duyulabilir.
- Konuların içeriğine göre öğretim araçları da değişebilir. Bir tarih dersinde müze gezisi yapılarak kültürel miras konusunda farkındalık oluştururken, Öğrencinin internetle etkileşime geçmesi istenerek araştırma becerisinin gelişmesi sağlanabilir.
- Öğrencilerin kişilik özellikleri, sınıfta bulunan öğrenci sayısı gibi faktörler öğretmenin derste kullanacağı materyali belirleyebilir. Derste kullanılan bazı materyaller öğrencilerin ilgi ve dikkatini çekerken bazıları öğrencilere etki etmeyebilir. Kalabalık sınıflarda birtakım materyaller etkili şekilde kullanılamayabilir.
- Okulun fiziki alt yapısı materyal seçiminde etkilidir. İnternet alt yapısı olmadığı, bilgisayarların yetersiz olduğu bir okulda internet üzerinden bir araştırma etkinliği yapılamaz. Gerekli ders materyalleriyle donatılmamış bir okulda materyal kullanımı sınırlı seviyededir.
- Öğretmenlerin hangi materyali ne zaman ve ne şekilde kullanacağını iyi bilmeleri gerekmektedir. Öğretmen adaylarına lisans eğitimiyle, görevdeki öğretmenlere ise hizmet içi eğitimlerle materyal kullanımı konusunda eğitimler verilerek materyal kullanımını bilgi, beceri ve deyim haline getirmeleri sağlanabilir.

3.16. Sosyal Bilgiler Laboratuvarlarının Kullanılmasının Sağladığı Kazanımlar

Dersin kendine ait öğrenme ortamının bulunması, öğretmen ve öğrenciye bazı kazanımlar sağlamaktadır. Öğrenciye verilmek istenen bilgi ve becerinin, öğrencinin ilk elden kendisinin yapması, görerek anlamlandırması derse ait laboratuvar sayesinde daha kolay hale gelmektedir (Yılmaz ve Morgil, 1999). Soyut konuların ağırlıkta olduğu

sosyal bilgiler dersi içinde verilmek istenen kazanımların öğrencilere en iyi şekilde yansması dersin kendine ait laboratuvarının olmasıyla mümkündür.

Sosyal bilgiler dersinde laboratuvar kullanmanın sağladığı birtakım faydalar şu şekildedir:

- Ders için en uygun öğrenme ortamlarıdır.
- Dersin öğretiminde verimliliği en üst seviyeye çıkarır.
- Laboratuvarda bulunan öğrenciler bilimsel bir konuyu nasıl araştırabileceklerinin basamaklarını öğrenirler.
- Laboratuvar ortamında işlenen ders öğrencilerin gözlem yeteneğini artırır ve zihinsel gelişmelerine yardımcı olur (Kohli, 1996; akt. Akdağ ve Kaymakçı, 2013).
- Konuyu dinleyerek, gözleyerek ve yaparak öğrenen öğrenci bilginin kalıcılığını da arttırmaktadır.
- Laboratuvarda bulunan materyaller aracılığıyla karmaşık konular bile daha anlaşılır halde öğrenciye sunulabilmektedir.
- Öğrencinin derse olan ilgi ve isteği artmaktadır.
- Laboratuvar ortamında pasif öğrenci sayısı minimum seviyelere inmektedir.
- Öğrencinin derste aktif olmasını sağlamakta ve sorumluluk bilinci oluşturmaktadır.

4. YÖNTEM

Çalışmanın yöntem başlığı altında; araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama aracı, verilerin toplanması, verilerin analizi, geçerlilik ve güvenirlik bilgilerine yer verilmiştir.

4.1.Araştırmanın Modeli

Sosyal bilgiler öğretiminde sosyal bilgiler laboratuvarlarının kullanılmasının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesinin amaçlandığı bu çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseniyle gerçekleştirilmiştir. Durum çalışması deseni, nitel araştırma desenlerinden olup bir ya da birkaç durumun derinlemesine araştırılmasını hedef alır. Durum çalışması yaparken izlenecek bazı basamaklar bulunmaktadır. Bu basamaklar; yapılan çalışmaya yönelik soruları belirleme, alt problemleri belirleme, üzerinde çalışma yapılacak durumu belirleme, çalışmaya katılacak grubu belirleme ve diğer bütün çalışmalarda olduğu gibi toplanan verilerin analiz edilip, yorumlanıp rapor haline getirilmesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Durum çalışması örnek olay çalışması olarak da isimlendirilmekte ve bu çalışma bir ve birden fazla olayın, ortamın, grubun derinlemesine incelenmesini ele almaktadır (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz, Demirel, 2020).

4.2.Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, 2021-2022 eğitim-öğretim yılı Şanlıurfa merkez ilçeleri kamu okullarında görev yapan ve farklı sosyo-demografik bölgelerde çalışan 13'ü kadın 17'si erkek 30 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmada amaçlı örneklem yöntemlerinden kolay ulaşılabilir durum örnekleme tercih edilmiştir. Kolay ulaşılabilir durum örnekleme yönteminde araştırmacı daha çok ulaşılması kolay, kendisine yakın olan bir durumu seçer böylece araştırmaya hız ve pratiklik kazandırmış olur (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Araştırmacı kolay ulaşabileceği örneklem grubu üzerinden verileri toplayarak işgücü ve zaman kaybını en aza indirir (Büyüköztürk vd., 2020). Araştırma örnekleminde yer alan katılımcılar gönüllülük esasına göre seçilmiş ve demografik özellikler tablo 4.1'de verilmiştir.

Tablo 4.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Demografik Özellikler		F	%
Cinsiyet	Kadın	13	43.3
	Erkek	17	56.7
	1-5 yıl	10	33,3

Mesleki Kıdem Yılı	6-10 yıl	8	26,4
	11-15 yıl	7	23,1
	16-20 yıl	4	13,2
	20 ve üstü	1	3,3
Çalıştığı Yer	Merkez İlçe	22	73.3
	Köy	8	26.6

Tablo 4.1 incelendiğinde, çalışmaya katılan 30 öğretmen içerisinde kadın öğretmenlerin oranı %43.3, erkek öğretmenlerin oranı %56.7'dir. Mesleki kıdem yılı bakımından 10 öğretmen (%33.3) 1-5 yıl, 8 öğretmen (%26.4) 6-10 yıl, 7 öğretmen (%23.1) 11-15 yıl, 4 öğretmen (%13.2) 16-20 yıl, 1 öğretmen de (%3.3) 20 ve üstü mesleki kıdem yılına sahiptir. Çalıştıkları yer bakımından, 22 öğretmen (%73.3) merkez ilçede, 8 öğretmen (%26.6) köy okullarında görev yapmaktadır.

4.3. Veri Toplama Aracı ve Verilerin Toplanması

Bu araştırma nitel bir araştırma olup veriler yarı yapılandırılmış görüşme yoluyla toplanmıştır. Veri toplama aracı olarak oluşturulan form iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; katılımcıların kişisel bilgilerini içeren üç soruya yer verilmiş, ikinci bölümde ise dokuz görüşme sorusu yer almıştır. Görüşme tekniği nitel çalışmalarda en çok tercih edilen araştırma yöntemlerinden biridir. Araştırmacının görüşülen bireylere güven ve empatiye dayalı bir etkileşim ortamı oluşturabilmesi önemlidir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Görüşme sırasında araştırmacının yönlendirmesiyle yeniden cevaplanması zorunlu görmeyen ve katılımcıların duygu, düşünce ve bakış açılarını belirlemede esnek bir yöntemdir (Türnüklü, 2000; Yıldırım, 1999).

Araştırmanın veri toplama aracı, araştırmacı tarafından geliştirilen 9 açık uçlu sorudan oluşmaktadır. Veri toplama aracının geliştirilmesi sürecinde öncelikle literatür taraması yapılarak 20 soruluk bir havuz oluşturulmuştur. Hazırlanan sorular gerekli incelemelerden geçtikten sonra kapsam geçerliliği de göz önüne alınarak 20 soru içerisinde 8 soru çalışmanın amacına uygun olmadığı düşünülerek elenmiştir. Geriye kalan 12 soru ise üç alan uzmanı tarafından incelemelerden geçirilerek, aralarında konuyu tam olarak yansıtacağı ve amaca hizmet edeceği düşünülen 9 soru çalışmanın mevcut görüşme soruları olarak belirlenmiştir. Görüşme yapılacak sosyal bilgiler öğretmenlerine önceden bilgi vermek kaydıyla gerek okullarında gerekse tercih ettikleri bir alanda görüşmenin yeri ve saati belirlenerek görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeye başlamadan önce, çalışmanın amacı hakkında bilgi verilerek katılımın gönüllülük esasına göre olduğu ve istediği zaman çalışmadan çıkma hakkına sahip olduğu katılımcıya vurgulanmıştır. Bu şartlar altında katılımcıdan bilgilendirilmiş onam formunu doldurması istenerek görüşmeye başlanmıştır. Etik kurallar çerçevesinde

katılımcıların isimleri gizlenerek Ö1K, Ö2E...Ö30E (Ö1K=Öğretmen bir kadın) her katılımcıya bir kod verilmiştir. Yaklaşık 30 ile 40 dakika arası süren görüşmeler sonucunda örneklem içerisinde yer alan öğretmenlerin tamamına ulaşılmış ve elde edilen sonuçların tamamı analiz edilmiştir.

4.4.Verilerin Analizi

Verilerin çözümlenmesinde nitel veri analiz tekniklerinden olan içerik analizi kullanılmıştır. Yapılan içerik analizinde verilerin kavramsallaştırılması ve olguyu tanımlayabilecek temaların ortaya çıkarılması amacı vardır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). İçerik analizi veriler içerisinde görülmesi zor olan gerçekleri gün yüzüne çıkarmaya, verileri tanımlamaya çalışır. Birbirine benzeyen veriler belirli kavramlar ve temalar altında bir araya getirilerek okuyucunun anlayabileceği biçimde düzenlenir. Yıldırım ve Şimşek'e göre (2018) içerik analizi dört şekilde analize tabi tutulur bunlar: verilerin kodlanması, temaların bulunması, verilerin kod ve temalara göre düzenlenmesi, bulguların yorumlanması aşamalarıdır.

4.4.1.Verilerin Kodlanması: Bu aşama içerik analizinin ilk aşamasıdır. Çalışma sonucu elde edilen bilgiler incelenerek anlamlı bölümler oluşturulur ve bu bölümlerin kavramsal olarak ne ifade ettiği belirlenir. Araştırmacı tarafından kodlanan bölümlerden kod listesi oluşturularak verilerin incelenmesinde kolaylık sağlanır. Araştırmacı kodlama yaparken araştırmanın soru ve kuramsal çevresini sürekli dikkate almalıdır.

4.4.2.Temaların Bulunması: Elde edilen kodlardan hareketle belirlenen kategoriler altında temalar oluşturulur. Temalar oluşturulurken kodlar incelenir, kodların ortak yönleri belirlenir. Tematik kodlama yaparken ortaya çıkan temaların anlamlı bir bütün oluşturup oluşturmadığı ve tüm temaların elde edilen verileri açıklayabilmesi önemlidir.

4.4.3.Verilerin Kodlara ve Temalara Göre Düzenlenmesi ve Tanımlanması: Elde edilen veriler bu aşamada düzenlenir, araştırmacı bu kısımda kendi görüş ve yorumlarına yer vermez. Elde ettiği bilgileri işlenmiş şekilde okuyucuya sunar.

4.4.4.Bulguların Yorumlanması: Bu aşamada bulgular yorumlanır ve bazı sonuçlara ulaşılır. Nitel araştırmada araştırmacı, incelenen olguya yakın olduğu ve gerekirse o olguya ilişkin ilk elden deneyimler edindiği için onun yapacağı yorumlar değerlidir. Araştırmacı bu son aşamada topladığı verilere anlam kazandırmak ve bulgular arasındaki ilişkileri açıklamak neden sonuç ilişkileri kurmak bulgulardan birtakım sonuçlar çıkarmak ve elde edilen sonuçların önemine ilişkin açıklamalar yapmak zorundadır.

Verilerin çözümlenmesinde öğretmenlerin vermiş oldukları yanıtlar oluşturulan tabloya aktararak kod listesi çıkarılmış ve kodların ortak noktaları bulunarak, kodlar

kategoriye ayrılmış böylece kodların altında yatan sebepler ve nedenler ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

4.5.Geçerlilik ve Güvenirlik

Etik ilkeler çerçevesinde Şanlıurfa İl Milli Eğitim Müdürlüğünden gerekli izinler alınmış ve çalışmaya katılan öğretmenlerin gönüllü olmasına özen gösterilmiştir. Katılımcılara araştırmanın amacını belirten katılımcı onam formu imzalatılmıştır. Araştırma süresince katılımcıların bilgileri gizli tutularak her katılımcıya kod verilmiştir.

Lincoln ve Guba (1985) nitel araştırmalarda niteliğini artırabilecek birtakım stratejiler önermektedirler. Bu bağlamda nicel araştırmanın doğasına uygun olan geçerlilik ve güvenirlilik kavramları çerçevesinde değil, nitel araştırma doğasına uygun olacağını düşündükleri alternatif kavramlardır. Bunlar; iç geçerlik yerine inandırıcılık dış geçerlik yerine aktarılabilirlik, iç güvenirlilik yerine tutarlılık dış güvenlik yerine teyit edilebilirlik kavramlarını kullanmayı tercih etmişlerdir.

- a) **İnandırıcılık:** Lincoln ve Guba (1985) nitel araştırmalarda inandırıcılığı sağlamak için uzun süre etkileşim, derinlik odaklı veri toplama, uzman incelemesi, çeşitleme ve katılımcı teyidi stratejilerini önermektedirler. Bu araştırmada da araştırmacı, çalışmaya katılan öğretmenlerden elde ettiği verileri birbirleriyle karşılaştırarak verileri derinlemesine incelemiş, elde edilen veri formları nitel çalışma deneyimine sahip bir uzmana sunulmuş ve uzmandan edinilen dönütler ışığında gerekli düzenlemeler yapılmıştır.
- b) **Aktarılabilirlik (Transfer Edilebilirlik):** Nitel araştırma sonuçlarının doğrudan benzer ortamlara genellenemeyeceği, ancak bu tür ortamlarda sonuçların uygulanabilirliğine ilişkin geçici yargılara ulaşılması ve test edilebilecek denenceler oluşturması anlamına gelmektedir. Nicel araştırmada araştırmacının sorumluluğu evrene genelleme yapmakken nitel araştırmacının sorumluluğu elde ettiği sonuçların benzer ortamlara aktarılabilirlik değerini ortaya koymaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu araştırmada da araştırmacı, sade ve anlaşılır bir dil kullanarak elde ettiği verileri ayrıntılı bir şekilde açıklanmış, katılımcıların demografik özellikleri ile elde edilen bulgular tablolar halinde sunulmuş ve doğrudan alıntılarla desteklenmiştir.
- c) **Tutarlılık:** Nitel araştırma, nicel araştırmada kullanıldığı biçimiyle güvenirlilik peşinde değildir. Bunun yerine güvenirliliğinde odaklandığı

alanlardan biri olan tutarlılığa önem verir. Burada olay ve olguların değişkenliğini kabul eden ve bu değişkenliği araştırmaya tutarlı bir biçimde yansıtabilen bir yaklaşım söz konusudur (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu araştırmada da araştırmacı, araştırmanın yöntemini, veri toplama araçlarını, elde edilen verilerin nasıl analiz edildiğini ve ulaşılan sonuçları ayrıntılı olarak ortaya koymuştur.

- d) Teyit Edilebilirlik:** Nitel araştırmada tam nesnelliğin mümkün olmadığı, araştırmacının etkisinin hiç olmadığı bir araştırmada söz edilemeyeceği varsayılır. Bu nedenle Gruba ve Lincoln nitel araştırmacılara nesnellik kavramı yerine teyit edilebilirlik kavramını önermektedirler (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu araştırmada da veri toplama araçları, gerektiği zaman kontrol edilip incelenmesi için araştırmacı tarafından dosyalanarak muhafaza edilmiştir.

5. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde, öğretmenlerin görüşme sorularına vermiş oldukları cevaplar ışığında elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Araştırmanın alt problemlerine uygun bir sıralama takip edilerek, bulgular doğrudan alıntılar ile desteklenmiştir.

5.1.Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Laboratuvarlarına İlişkin Görüşlerine Yönelik Bulgular

Araştırmanın birinci alt problemi, “Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler laboratuvarlarına ilişkin görüşleri nelerdir?” şeklinde elde edilmiş olup öğretmenlerin vermiş oldukları cevaplar doğrultusunda kategori ve kodlar oluşturularak kodlar frekans değerleriyle beraber tablo 5.1’de sunulmuştur.

Tablo 5.1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Laboratuvarlarına İlişkin Görüşleri

Tema	Kategori	Kodlar	F
İnsan Kaynaklı	Öğrenme	Kalıcı ve anlamlı öğrenmeyi sağlayan mekan	10
		Somutlaştırmayı destekleyen sınıf	7
		Yaparak yaşayarak öğrenmeyi destekleyen sınıf	2
	İstenmeyen Durum	Kalabalık sınıflarda uygulanması zor derslik	1
		Dikkat dağınıklığı oluşturabilen derslik	1
	Duyuşsal Özellik	Motivasyon, ilgi ve tutumu arttırmasına yardımcı derslik	3
		Dersin verimli ve etkin geçmesini sağlayan sınıf	2
	Öğretmen Açısından	Materyale ulaşım kolaylığı sağlayan sınıf	2
		Kendini iyi ifade edebilme kolaylığı sağlayan derslik	1
		Zamanı aktif kullanmaya yardımcı derslik	1
		Öğrenciyi işe koşmaya yardımcı derslik	1
		Eğlenceli ortam oluşturulan derslik	2
	Öğrenci Açısından	Bilgiye ulaşım kolaylığı sağlayan derslik	2
		Bireysel farklılıkların giderilmesine yardımcı derslik	1
Nesne Kaynaklı	Ders Açısından	Verimli ders ortamı sağlayan derslik	4
		Materyal çeşitliliği sağlayan derslik	1
		Teknolojik olanaklar sunan derslik	1
	Laboratuvar Açısından	Nitelik ve nicelik olarak iyileştirmeyi sağlayan derslik	2
		Okul iklimi oluşturmaya yardımcı derslik	1
		Düzen sağlamaya yardımcı derslik	1

*Bazı kodlara birden fazla öğretmen yanıt verdiğiinden toplam sonuç katılımcı sayısından fazla olabilir.

Tablo 5.1 incelendiğinde, öğretmenlerin sosyal bilgiler laboratuvarlarına ilişkin görüşleri iki tema, yedi kategori ve yirmi kod altında birleştirilmiş olup oluşturulan kategori ve kodlar içerisinde öğretmenlerin büyük çoğunluğu öğrenme kategorisi üzerinde yoğunlaşırken, bunu öğretmen açısından, ders açısından, öğrenci açısından, laboratuvar açısından, duyuşsal özellik ve istenmeyen durum kategorileri takip etmiştir. Sosyal bilgiler laboratuvarları hakkında düşüncelerini ifade eden öğretmenlerin görüşlerinin bazıları şu şekildedir.

Öğrenmeye Yönelik Görüşler:

Ö11-E: “Sosyal bilgiler laboratuvarları içerisinde dergi, model, harita, başvuru kitaplarının olduğu bir yer olduğundan öğrenciler bu sınıfa girer girmez kendisini bir tarihi odanın içerisinde sanır buda öğrencilerin dokunarak, görerek ve okuyup anlayarak öğrenmelerine ortam sunar...”

Ö13-K: “...sosyal bilgiler laboratuvarları soyut olan birçok sosyal bilgiler konusunu daha somut hale getirilmesini sağlayan sınıflardır.”

Ö18-K: “...birçok kelime ile ifade edemeyeceğimiz bir konuyu öğrencilerin yaparak ve görerek kısa sürede anlamalarına yardımcı olur.”

İstenmeyen Duruma Yönelik Görüşler:

Ö15-K: “...teneffüs sırasında laboratuvar önünde yaşanan öğrenci kalabalığı fazla ses oluşması ve karmaşaya sebep olmakta...”

Ö7-K: “Sosyal bilgiler laboratuvarı olan okulda kısa sürede olsa çalışma imkanı buldum buna binaen öğrencilerin laboratuvar kullanımında dikkatinin çok fazla dağıldığını, laboratuvar kullanımının daha çok öğrencilerin gözünde oyun oynanabilecek bir eğlence alanına dönüştüğünü gördüm...”

Duyuşsal Özelliklere Yönelik Görüşler:

Ö8-E: “...sınıfın derse göre dizayn edilmesi ve farklı materyallerin olması öğrencilerin ilgisini, dikkatini çekmektedir...”

Öğretmen Açısından Görüşler:

Ö28-E: “ ...anlatılacak konuya kazanıma özgü bir materyalin kullanılması, öğrencilerin birçok duyu organına hitap edilmesi dersinde etki ve verimini bir kat daha arttırmaktadır.

Ö6-K: “...yeri geldiğinde sınıf ortamında materyallere ulaşmada sıkıntı yaşadığımız zaman ya da materyal elimizin altında olmadığı zaman açıkçası derslerde kullanmıyoruz örneğin bir harita sınıfta ulaşabildiğimiz yerde ise kullanıyoruz yoksa kullanmayabiliyoruz...”

Ö16-K: “...sosyal bilgilerin ortaokul seviyesinde öğrenci düzeyine göre anlatılabileceği, öğrencilerin kendilerini daha iyi ifade edebileceği laboratuvarların sayıları arttırılmalıdır.”

Ö9-K: “...dersin havasını yansıtacak bir sınıf ortamının olması dersin öğretmeninin de işini daha verimli yapmasına ve zamanı daha aktif kullanmasına olanak sağlayacaktır.”

Ö10-E: “...en basit bir etkinliğin bile öğrencilere laboratuvar ortamında gösterilerek onları etkinliğe dahil ederek yapılması başarının artmasını sağlayacaktır.”

Öğrenci Açısından Görüşler:

Ö29-E: “...monoton sınıf düzeninden çıkan öğrenci kendisini farklı bir ders ortamında görmesi laboratuvarda yapılacak dersi daha eğlenceli hale getirir...”

Ö20-K: “...teknolojik alt yapı ile donatılmış içerisinde birçok materyali barındıran laboratuvar doğal olarak bilgiye ulaşımı çabuk hale getirmektedir.”

Ö14-E: “Eğitim ve öğretim sürecinde sosyal bilgiler dersi için her okulda bir sosyal bilgiler laboratuvarının olması hem öğrencilerin bireysel farklılıklarının ortaya çıkması sağlayıp başarısını arttıracak hem de ilgilerine göre farklılıklarının daha net olarak ortaya çıkmasına yardımcı olacaktır...”

Ders Açısından Görüşler:

Ö17-E: “Dersin kendine özgü bir laboratuvarının olması gerek öğretmenin dersi daha verimli işlemesi açısından gerekse öğrencinin derse karşı motivasyonunun yüksek olması açısından önem arz etmektedir.”

Ö27-E: “...anlatılmak istenen konunun materyallerle desteklenmesi gerektiğinde eğer imkan dahilinde materyal yoksa konu yüzeysel kalabilmekte, iyi donatılmış bir laboratuvarla materyal desteği dersin daha iyi anlanmasına yardımcı olmakta.”

Ö12-E: “Sosyal bilgiler dersi ile ilgili konuların teknolojik olanaklardan yararlanılarak gerçekleştirilmesi için oluşturulmuş bir ortam...”

Laboratuvar Açısından Görüşler:

Ö30-E: “...konuların daha verimli bir şekilde işlenebilmesi için laboratuvarların sayısının artırılmasının yanında tam donanımlı bir şekilde oluşturulmasına önem verilmeli...”

Ö15-K: “Sosyal bilgiler laboratuvarları sınıf düzeninde farklı olarak verimli ders işlenmesinin yanında okul iklimini de olumlu yönde değiştiriyor...”

Ö21-E: “Öğrencinin ve öğretmenin bilgileri daha sistemli bir yolla sunduğu ve aldığı bir ortam...”

Öğretmenlerin vermiş oldukları yanıtlar çerçevesinde konuların daha iyi anlaşılması ve öğrenmelerin kalıcı olması için sosyal bilgiler laboratuvarlarının önemli olduğu görüşü ağırlıklı olarak ön plana çıkmaktadır. Sosyal bilgilerin sözel konuların ağırlıklı olarak yer aldığı bir ders olması konuların öğrenciler tarafından belirli bir süre sonra unutulmasına sebep olmakta buda kalıcı öğrenmelerin önüne geçmektedir.

5.2.Sosyal Bilgiler Laboratuvarlarının Sahip Olması Gereken Özelliklerine Yönelik Bulgular

Araştırmanın ikinci alt problemi, “Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler laboratuvarlarının sahip olması gereken özelliklerine ilişkin görüşleri nelerdir?” şeklinde olup öğretmenlerin vermiş oldukları cevaplar doğrultusunda kategori ve kodlar oluşturularak kodlar frekans değerleriyle beraber tablo 5.2’de sunulmuştur.

Tablo 5.2. Sosyal Bilgiler Laboratuvarlarının Sahip Olması Gereken Özelliklere Yönelik Öğretmen Görüşleri

Tema	Kategori	Kodlar	F
Mekansal Donanım	Laboratuvarın Durumu	Oturma düzenine yardımcı olma	10
		Derse özgü tasarım sağlama	8
		Mekan seçiminde işlerlik kazandırma	2
Eğitim Öğretim İçerikli Donanım	Yöntem Teknik	Bilişsel, duyuşsal, psikomotor öğrenmeyi destekleme	2
		Yapılandırmacı yaklaşıma uygun olma	1
		Yaparak yaşayarak öğrenmeyi destekleme	1
		Teknolojiye uygun olma	10
	Materyal Açısından	Konu kazanıma uygun olma	8
		Materyal çeşitliliği sağlama	6
		Materyallere ulaşılabilirlik sağlama	4
		Düzeye uygun olma	2
	Ders Açısından	Konu-kazanıma uygun olma	1
		Ekonomiklik sağlama	1

*Bazı kodlara birden fazla öğretmen yanıt verdiğiinden toplam sonuç katılımcı sayısından fazla olabilir.

Tablo 5.2 incelendiğinde, öğretmenlerin sosyal bilgiler laboratuvarlarının sahip olması gereken özellikleri hakkındaki düşünceleri iki tema, dört kategori ve on üç kod altında birleştirilmiştir. Öğretmenlerin büyük çoğunluğu materyal açısından kategorisi üzerinde yoğunlaşırken, öğretmenlerin üçte ikisi laboratuvarın durumu kategorisi üzerinde yoğunlaşmıştır. Bunları sırasıyla yöntem teknik kategorisi ve ders açısından kategorisi takip etmiştir. Laboratuvarın ne gibi özelliklere sahip olmasına ilişkin öğretmenlerin görüşlerinin bazıları şu şekildedir.

Laboratuvarın Durumuna Yönelik Görüşler:

Ö8-E: “...laboratuvar içerisinde oturma düzeni öğretmenin her öğrenciye hitap edebileceği şekilde olmalı ve yeri geldiğinde değiştirilebilmelidir.”

Ö23-E: “...laboratuvar ders için gerekli olan materyallerle tam donanımlı, öğrenciler için dersi daha eğlenceli hale getirecek şekilde dizayn edilmeli ve sosyal bilgilere özgü şekilde tasarlanması gerekmektedir.”

Ö29-E: “...ışık alan geniş pencerelerinin olduğu ve öğrencilerin içerisinde rahatça hareket edebildikleri ve araç gereçleri rahat kullanabilecekleri büyüklükte olması gerekmektedir.”

Yöntem Tekniğe Yönelik Görüşler:

Ö12-E: “...coğrafya, tarih ve kültürel özelliklere hitap edecek araçlarla donatılmış öğrencilerin çok yönlü öğrenmelerine fırsat verecek onlara katkı sağlayacak bir öğrenme ortamı oluşturulmalıdır.”

Ö26-K: “Laboratuvar ortamı öğrencilere öğrendikleri bilgiyi yorumlama ve yeni durumlara aktarabilme fırsatı vermelidir...”

Ö16-K: “Sosyal bilgiler laboratuvarı öğrencilerin yaparak yaşayarak öğrenmelerine fırsat verecek şekilde düzenlenmeli yerine göre laboratuvar da drama yapılabilecek alanlar, yerine göre üç boyutlu materyallerin kullanılmasına imkan verecek bölümler olmalıdır...”

Materyal Açısından Görüşler:

Ö4-E: “...3D sinema sistemi, dünya turu yapılabilecek bir simülasyon, akıllı tahta vb. araçlar mutlaka laboratuvar da olması gerekmektedir...”

Ö9-K: “...sınıfta akıllı tahta, harita, tarihi dönemlere ait kalıntı örnekleri tarihi şahsiyetlerin o dönemlerde giydiği kıyafetlerin benzerleri gibi derse özgü malzemeler olmalıdır...”

Ö17-E: “...kullanılan yöntem ve tekniğe göre kullanılabilecek, dersin kazanımlarını en iyi şekilde yansıtabilecek materyallerin bulunması gerekmektedir...”

Ö1-E: “...ders esnasında öğrenci gerektiğinde öğretmenin denetiminde materyalli kullanabilmelidir...”

Ö22-K: “...sosyal bilgiler dersi farklı sınıf seviyelerine hitap ettiğinden dersin konusu ve öğrenci seviyesine göre çeşitli türde materyal laboratuvar ortamında bulunmalı...”

Ders Açısından Görüşler:

Ö8-E: “...laboratuvar içerisinde her üniteye ait birkaç farklı materyal olabilir örneğin eksen eğikliğini anlatırken kullanılabilecek bir küre maketinin olması, heyelanı anlatırken bir toprak kayması maketinin olması gibi...”

Ö28-E: “...öğretmen vermek istediğini araç gereç kullanarak daha kalıcı şekilde öğrencilere aktarabilmekte, uygulama ve görme fırsatı bulan öğrencilerde konuyu daha iyi özümsemekte...”

Öğretmenlerin vermiş oldukları yanıtlara bakıldığında ağırlıklı olarak öğretmenler; laboratuvarın tasarımı ve oturma düzeninin öğrencilere ve derse uygun şekilde olması gerektiği, laboratuvar içerisinde yer alan materyallerim konu, kazanım ve teknolojiye uygun olması gerektiği görüşlerinde yoğunlaştıkları görülmüştür. Tasarlanacak bir sosyal bilgiler laboratuvarının gerek yer ve tasarım olarak gerekse içerisinde yer alan araç gereçler bakımından dersin havasını en iyi şekilde öğrencilere yansıtması gerekmektedir.

5.3.Sosyal Bilgiler Laboratuvarlarını Sınıf Düzeninden Ayıran Özelliklerine Yönelik Bulgular

Araştırmanın üçüncü alt problemi, “Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre sosyal bilgiler laboratuvarlarının klasik sınıf düzeninden ayrılan özelliklerine ilişkin görüşleri nelerdir?” şeklinde olup öğretmenlerin vermiş oldukları yanıtlar doğrultusunda kategori ve kodlar oluşturularak kodlar frekans değerleriyle beraber tablo 5.3’te sunulmuştur.

Tablo 5.3. Sosyal Bilgiler Laboratuvarlarını Sınıf Düzeninden Ayıran Özelliklerine Yönelik Öğretmen Görüşleri

Tema	Kategori	Kodlar	F
Nesne Kaynaklı	Laboratuvar Açısından	Kaynaklara ulaşılabilirlik	5
		Oturma düzeni	3
		Ekonomiklik	3
		Kullanışlılık	3
		Derse özgü tasarım	2
	Materyal Açısından	Materyal çeşitliliği sağlama	8
		Konu kazanıma uygunluk	6
		Materyallere ulaşılabilirlik	3
		Teknolojiye uygunluk	1
		Yaparak yaşayarak öğrenmeyi sağlama	6
İnsan Kaynaklı	Öğrenme Açısından	Anlamlı ve kolay öğrenmeyi sağlama	6
		Gizil öğrenmeyi sağlama	1
		Somutlaştırmaya imkan sağlama	1
	Öğretmen Açısından	Pratiklik kazandırma	3
		Sınıf yönetimini kolaylaştırma	2
		Aidiyet duygusu oluşturma	2
	Öğrenci Açısından	Aktif katılımı sağlama	2
		İşbirliğini arttırma	1
		Öğrenci merkezli eğitim sağlama	1
	Duyuşsal Özellik	İlgi, motivasyon ve tutumu arttırma	3

*Bazı kodlara birden fazla öğretmen yanıt verdiğiinden toplam sonuç katılımcı sayısından fazla olabilir.

Tablo 5.3 incelendiğinde, öğretmenlerin sosyal bilgiler laboratuvarlarını sınıf düzeninde ayıran özelliklerin neler olduğu yönündeki görüşleri iki tema, altı kategori ve yirmi kod altında birleştirilmiş olup, öğretmenlerin üçte ikiye yakını materyal açısından kategorisi üzerinde yoğunlaşırken, yarısından fazlası laboratuvar açısından kategorisi üzerinde yoğunlaşmıştır. Bunları sırası ile öğrenme açısından, öğretmen açısından, öğrenci açısından ve duyuşsal özellik açısından kategorisi takip etmiştir. Sosyal bilgiler laboratuvarını sınıf düzeninden ayıran özelliklerin neler olduğuna yönelik öğretmen görüşlerinin bazıları şu şekildedir.

Laboratuvar Açısından Görüşler:

Ö20-K: “Normal sınıf düzeninde farklı olarak öğrenci yazılı ve görsel kaynaklara laboratuvar ortamında daha rahat ulaşabilmekte...”

Ö17-E: “...sınıf düzeninde ağırlıklı olarak tek tip oturma düzeni ve sınıf içerisinde çok az araç gereçlere yer verilirken, laboratuvarla beraber sınıf ortamında derse özgü birçok materyalin yer aldığı, sınıf oturma düzeninin öğrencilerin birbirlerini görebileceği şekilde ayarlanabildiği bir düzen hakim olduğunu düşünüyorum.”

Ö7-K: “...laboratuvar ortamında öğrenci ve öğretmenlerin kullanılacak malzemeye ulaşım imkanının kolay olması normal sınıf ortamında farklı olarak derste yapılmayacak etkinliklerinde yapılmasına imkan verebilmektedir.”

Ö5-K: “...laboratuvar ortamında araç gereçlerin daha iyi muhafaza edilmesi malzemenin uzun ömürlü kullanımını sağlayacak ve zarar görmesini aza indirecektir.”

Ö30-E: “Laboratuvarın farklı bir yapıda olması ve paydaşların ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir yapıda oluşturulması gerekmektedir. Laboratuvarın fiziki yapısı içerisinde yer alan malzemesi duvarlarının, zeminin ve tavanın derse özgü simgelenmesi oraya farklı bir hava katar...”

Materyal Açısından Görüşler:

Ö18-K: “...laboratuvarda kabartma haritalar, maketler, modeller, bayraklar, afişler, madeni para ve maden türlerinin örnekleri bulunurken normal sınıfta bu materyallerin çok azı bulunur.”

Ö23-E: “Sosyal bilgiler laboratuvarında sınıf seviyelerinin hepsinin ihtiyacına yetecek nitelikte ve sayıda araç gereç olmalı, konuya elverişli şekilde kullanılmalıdır...”

Ö6-K: “Laboratuvar ortamı materyal çeşitliliği ve ihtiyaç halinde hemen gösterilip kullanılabilmesi yönünde sınıftan farklı...”

Ö3-K: “...hayatın her alanında olan teknolojinin akıllı tahta, yazılım, donanım ve programlarla laboratuvar ortamında yer alması laboratuvarın etkisini daha da arttıracaktır...”

Öğrenme Açısından Görüşler:

Ö26-K: “Sosyal bilgiler dersi öğretiminde öğrencinin deneyimleyerek öğrenmesine fırsat veren en uygun ortamın laboratuvar ortamı olduğunu düşünüyorum.”

Ö10-E: “...öğrenci keyif aldığı ve seyerek gittiği bir ortamda doğal olarak öğrendiği konuyu da daha iyi özümsemekte bildikleriyle bilmediklerini fark edebilmektedir...”

Ö2-E: “...anlatılan konunun dışında farklı sınıf seviyelerinde kullanılacak materyallerinde sınıf ortamında olması öğrencilerin farkına varmadan da olsa o materyal hakkında da bilgilenmesine imkan verir...”

Ö1-E: “...öğrenci sınıf ortamına göre laboratuvar ortamında bilgiyi ve kazanımı daha iyi kavrar, teoride gördüğü bilgiyi laboratuvar ortamında uygulayıp pratiğe dökerek, deneyimleyerek öğrenir.”

Öğretmen Açısından Görüşler:

Ö8-E: “...derse hazırlanış bakımından öğretmenin işini kolaylaştırır, zaman kazandırır...”

Ö4-E: “...laboratuvar ortamında öğretmen sınıfı kullanmada ve yönetmede daha işlevsel hale gelir. Sınıf içerisinde istediği düzeni kurabilir.”

Ö9-K: “...laboratuvar öğretmenin kendisine ait bir ortam olduğu için laboratuvar içerisinde yer alan malzemelere daha korunaklı yaklaşması ve kullanması, laboratuvarı sahiplenmesi gerektiğini düşünüyorum...”

Öğrenci Açısından Görüşler:

Ö13-K: “...öğrencinin merkeze alınması, etkinliklerin öğrencilerle beraber yapılması, görsel ve işitsel materyallerle etkileşimin fazla olması öğrencilerin derse katılımını arttıracaktır.”

Ö15-K: “...materyal destekli ders anlatımının daha yoğun olması öğrencilerin ekip çalışması yapmasına daha fazla imkan verebilecek ve böylece öğrenciler birlikte çalışma alışkanlığını da kazanacaklar...”

Ö27-E: “...öğretmenin rehber öğrencinin öğretmen olmasına fırsat verebilecek en uygun ortamlardan biri sosyal bilgiler laboratuvarlarıdır. Burada öğrencilerin kendilerini ifade edebilmeleri için gerekli alt yapı mevcuttur...”

Duyuşsal Özellik Açısından Görüşler:

Ö25-E: “...laboratuvara gelirken öğrencinin duyduğu heyecan ve sevincin, normal sınıflarda pek nadir görülen bir durum haline gelmiş olması bile laboratuvarın önemli olduğunun en basit kanıtıdır.”

Öğretmenlerin vermiş oldukları yanıtlar doğrultusunda laboratuvar ortamında malzeme çeşitliliğinin ve malzemeye ulaşım imkanının fazla olması, laboratuvarı sınıf düzeninde ayıran en belirgin özelliklerinden biri olduğunu öne çıkarmaktadır. Öğrencilerin deneyimleyerek konuyu öğrenebilmesi laboratuvarın kullanışlılığını ve verimini arttırmaktadır.

5.4.Sosyal Bilgiler Laboratuvarlarının Oluşturulmasında Dikkat Edilmesi Gereken Hususlara Yönelik Bulgular

Araştırmanın dördüncü alt problemi, “Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre sosyal bilgiler laboratuvarlarının oluşturulmasında dikkat edilmesi gereken hususlara ilişkin görüşleri nelerdir?” şeklinde olup öğretmenlerin vermiş oldukları yanıtlar doğrultusunda kategori ve kodlar oluşturularak kodlar frekans değerleriyle beraber tablo 5.4’te sunulmuştur.

Tablo 5.4. Sosyal Bilgiler Laboratuvarlarının Oluşturulmasında Dikkat Edilmesi Gereken Hususlara Yönelik Öğretmen Görüşleri

Tema	Kategori	Kodlar	F
------	----------	--------	---

Mekana ve İmkana Yönelik	Laboratuvar Açısından	Tasarım düzenli olmalı	12
		Kullanışlı olmalı	8
		Güvenlik önlemleri alınmalı	3
		Makan seçimine dikkat edilmeli	2
		Teknolojiye uygun olmalı	2
	Materyal Açısından	Tam donanımlı olmalı	5
		Konu kazanımlara ile örtüşmeli	4
		Ulaşılabilir materyaller yer almalı	4
		Düzeğe uygun olmalı	2
		İlgi çekici materyaller yer almalı	2
Eğitim Öğretim Sürecine Yönelik	Ders Açısından	Plan programa uygun olmalı	2
		Konu kazanıma uygun olmalı	1
	Öğrenme Açısından	Yaparak yaşayarak öğrenmeyi desteklemeli	2
		Somutlaştırma sağlamalı	1
		Kalıcı öğrenmeyi desteklemeli	1
		Bireysel öğrenmeyi desteklemeli	1
		Yapılandırmacılığa uygun olmalı	1
	Öğrenci Açısından	Dikkat dağınıklığı oluşturmamalı	4
		Düzeğe uygun olmalı	2
		Bireysel farklılıklar gözetilmeli	2

*Bazı kodlara birden fazla öğretmen yanıt verdiği için toplam sonuç katılımcı sayısından fazla olabilir.

Tablo 5.4 incelendiğinde, öğretmenlerin sosyal bilgiler laboratuvarlarının oluşturulmasında dikkat edilmesi gereken hususların neler olduğunu yönündeki düşünceleri iki tema, beş kategori ve yirmi kod altında birleştirilmiş olup, öğretmenlerin tamamına yakını laboratuvar açısından kategorisi üzerinde yoğunlaşırken üçte ikiye yakını materyal açısından kategorisi üzerinde yoğunlaşmıştır. Bunları sırası ile öğrenci açısından, öğrenme açısından ve ders açısından kategorisi takip etmiştir. Sosyal bilgiler laboratuvarlarının oluşturulmasında dikkat edilmesi gereken hususların neler olduğunu yönündeki görüş belirten öğretmenlerin konuya ilişkin görüşlerinden bazıları şu şekildedir.

Laboratuvar Açısından Görüşler:

Ö12-E: “Öncelikle laboratuvarın fiziksel açıdan biraz büyük olması gerekir. Öğrencilerin bu ortamda daha kolay hareket edebilme imkanı olması elzemdir. Araç gereç ve materyallerin iç içe olmaması gerekir...”

Ö17-E: “Okulda sıfırdan bir sosyal bilgiler laboratuvarı oluşturulacaksa, laboratuvarın geniş bir alanda düzenlenmesi gerek donanım yazılım gerekse kazanımlara uyumlu materyallerin alt yapısının oluşturulmasına dikkat ederdim. Laboratuvar içerisindeki materyallerin zarar görmemeleri için materyallerin muhafaza edilebileceği ve öğrencilerim materyalleri görebileceği dolap düzeni ayarlanmasına dikkat ederdim.”

Ö18-K: “...öğrencilerin güvenliği için tehlike oluşturabilecek materyallere uyarı işareti koyardım. Dolap gibi sabitlenmesi gereken materyalleri sabitlerdim, prizlerin korumalı kapaklarının olmasına dikkat ederdim...”

Ö8-E: “Laboratuvarın güneş gören bir cephede olmalı yönleri anlatırken güneşten faydalanılabilir. Aydınlatma sistemi ve perde sistemi görüntü izletmeye uygun olmalı. Fen laboratuvarlarında olduğu gibi içerisinde musluk bulunmalı. Kalabalık sınıflara uygun oturma düzenine göre ayarlanabilmeli...”

Ö29-E: “...laboratuvarın alt yapısının gelişen teknolojiye uygun şekilde kurulmasına dikkat ederdim. İnternet alt yapısının, kamera sisteminin, akıllı tahta ve üç boyutlu materyallerin olmasına özen gösterirdim...”

Materyal Açısından Görüşler:

Ö16-K: “...laboratuvar materyal yönünden eksik olmamalı içerisinde haritalar, afişler, modeller, küreler, akıllı tahta, tarihi şahsiyetlerin posterleri ve daha birçok yönden tam donanımlı olmalı...”

Ö11-E: “...öğretmen yeri geldiğinde elinin altında olan materyali konuyu en iyi yansıtacak şekilde öğrenciyi de işin içine katarak sunabilmesine imkan sağlayan bir yapıda olmasına özen gösterirdim...”

Ö6-K: “...öğrenciler laboratuvar ortamında materyalleri kullanarak dersi işlemesi laboratuvarın en önemli artılarındandır yoksa dolaplarda duran, öğrencilerin sadece gördüğü malzemelerin ders için bir katkısı olmaz...”

Ö2-E: “...laboratuvarda sosyal bilgiler dersini 5. sınıftan 7. sınıfa kadar farklı konu ve seviyede öğrenciler takip etmekte bu sebepten materyal çeşitliliğinin fazla olması ve seviyeye uygun olmasına özen gösterirdim.”

Ö13-K: “...öğrencileri motive eden onlarda merak uyandıran görsel işitsel materyaller kullanılmalıdır.”

Ders Açısından Görüşler:

Ö3-K: “...ders programının, dersin laboratuvara uygun bir şekilde işlenmesine ve düzensizliğe mahal vermeyecek biçimde oluşturulmasına dikkat edilmesi gerekir.”

Ö14-E: “...dersin ana amaçlarından biri olan iyi bir insan ve vatandaş olmaları için çocuklar yönlendirilerek beraberce kurallar konularak sınıf anayasası oluşturulmalı...”

Öğrenme Açısından Görüşler:

Ö23-K: “Öğrenciye bilgiyi sunarken, onların etkin olduğu bir yapıda konulara katılması, deneyimleyerek öğrenmesi, bilgiye ulaşırken anında dönüt düzeltme olması önemlidir.”

Ö5-K: “Laboratuvar oluşturulurken dikkat edilmesi gereken en önemli husus ders içeriğinde bulunan, öğrencilerin algılamada problem yaşadığı soyut kavramların materyal desteğiyle anlatılarak somuta dönüştürülmesi gerekmektedir.”

Ö30-E: “...öğrenci ne kadar çok derse dahil edilir, etkinliklere katılırsa öğrendiği konuları unutması daha zor olacaktır. Laboratuvar bu uygulama için en elverişli ortamdır...”

Ö15-K: “...ders dışı zamanlarda öğrencilerin kontrollü bir şekilde laboratuvarı kullanması sağlanarak bireysel olarak öğrenmelerine de fırsat verilmeli .”

Ö24-E: “...öğretmen öğrencinin bilgiyi keşfetmesine imkan sağlayarak onu işe koşarak öğrendiklerinin yaşamında da etkili olabileceğini laboratuvar ortamında daha etkin bir şekilde sunar.”

Öğrenci Açısından Görüşler:

Ö7-K: “...öğrencilerin dikkatlerini dağıtmayacak materyallerin ortamda bulundurulmamasına ancak kolay ulaşılabilir bir yerde saklanmasına ve gizil öğrenmeyi sağlayacak resim ve afişlerin duvarlarda yer almasına dikkat ederdim...”

Ö22-K: “...öğrencilerin laboratuvarında kullanılan araç gereçlerin ne işe yaradığının öğretmeni tarafından önceden anlatılması ve konuyu en uygun materyalin tercih edilmesi önem arz etmekte...”

Ö19-K: “...her öğrencinin öğrenme hızı, ilgi ve yetenekleri birbirinden farklılık göstermektedir. Sınıf ortamında olduğu gibi laboratuvarında işlenen derste bu durum göz ardı edilmemeli öğrencilerin kendilerini ifade etmelerine imkan verilmelidir.”

Bir laboratuvar oluşturulurken, laboratuvarın tasarım ve kullanışlı olması, malzeme açısından donanımlı ve düzeye uygun materyallerin tercih edilmesi, laboratuvar ortamının öğrencilerin dikkatini dağıtmayacak şekilde olması öğretmenlerin dikkat etmesi gereken hususlardandır.

5.5.Okulların Yapısının Sosyal Bilgiler Laboratuvarlarına Uygunluğuna Yönelik Bulgular

Araştırmanın beşinci alt problemi, “Sosyal bilgiler öğretmenlerinin okulların yapısının sosyal bilgiler laboratuvarlarına uygunluğuna ilişkin görüşleri nelerdir?” şeklinde olup öğretmenlerin vermiş oldukları yanıtlar doğrultusunda kategori ve kodlar oluşturularak kodlar frekans değerleriyle beraber tablo 5.5’te sunulmuştur.

Tablo 5.5. Okulların Yapısının Sosyal Bilgiler Laboratuvarına Uygunluğuna İlişkin Öğretmen Görüşleri

Tema	Kategori	Kodlar	F
Olumsuz Özellikler	Yetersizlik	Fiziki yetersizlik	14
		Derslik yetersizliği	6
		Öğrenci sayısının fazlalığı	5
		Materyal ve alt yapı eksikliği	2
		Maddi problemler	2
		Önceden planlama yapılmalı	2
Öneri	Tavsiye	Derse özgü laboratuvar oluşturulmalı	1
		Laboratuvarların yan yana olması	1
		sağlanmalı	1

*Bazı kodlara birden fazla öğretmen yanıt verdiğiinden toplam sonuç katılımcı sayısından fazla olabilir.

Tablo 5.5’ te öğretmenlerin okulların yapısının sosyal bilgiler laboratuvarı için uygun olup olmadığına yönelik görüşleri iki tema, iki kategori ve sekiz kod altında birleştirilmiş olup öğretmenlerin büyük çoğunluğunun yetersizlik kategorisi üzerine yoğunlaştıkları görülmekte ve belirli tavsiyeler dikkate alınmak sureti ile okullarda sosyal bilgiler laboratuvarlarının kurulabileceğine ilişkin fikir belirttikleri tablodan anlaşılmaktadır. Okulların “fiziki yetersizlik, derslik yetersizliği, maddi sıkıntılar, öğrenci sayısının fazlalığı, materyal ve alt yapı yetersizliği” sebeplerinden dolayı sosyal bilgiler laboratuvarları için uygun olmadığı, öğretmenlerin yoğunlaştığı görüşler arasındadır.

Öğretmenlerin konuya ilişkin belirtmiş oldukları görüşlerden bazıları şu şekildedir.

Yetersizlik Açısından Görüşler:

Ö17-E: “Maalesef okullarımızda derslik dışında kullanımı önem arz eden temizlik odası, idare odası, konferans salonu gibi alanların bile olmaması sosyal bilgiler laboratuvarı oluşturma fikrini de ilk etapta akla getirmemektedir...”

Ö16-K: “...öğrenci sayılarının fazlalığı nedeniyle derslik ihtiyacının yeteri kadar karşılanamadığı ortamlarda sosyal bilgiler laboratuvarına uygun alandan bahsetmek oldukça abes kaçmakta...”

Ö9-K: “...görev yaptığımız bölgenin genç nüfusunun fazla olması sebebiyle sınıf mevcutlarının da fazla olması ve boş alanların daha çok normal sınıf düzenine çevrilerek sınıf sayılarını azaltmaya yönelik bir uygulama olması sosyal bilgiler laboratuvarı kurulması için engel teşkil etmektedir.”

Ö28-E : “...yeni yapılan okullarda dahi planlama içerisinde fen laboratuvarları hariç diğer dersler için oluşturulabilecek bir ders laboratuvarı yapısı ve malzeme bulunmamakta...”

Ö13-K: “...okullarda uygun ortamlar bulunsa dahi o alanı laboratuvara dönüştürmek için maddi açıdan oluşacak ihtiyaçlara ilçe milli eğitimlerin sesiz kalması okulunda bir yere kadar imkanının olması laboratuvar oluşturma önündeki başka bir engeldir.”

Tavsiye Yönünde Görüşler:

Ö22-K: “Okulların yapısı ve fiziki ortamları yeni bir ortaokul açılırken yada mevcut okul eğitime devam ederken okul içinde sosyal bilgiler laboratuvarı için gerekli bölüm ayrılarak ona göre inşa edilmesinin yararlı olacağını düşünüyorum.”

Ö3-K: “ ...derslik sayısı fazla olan okullarda her sınıf düzeyinde altı ve daha fazla şubesi olan okullar her bir şubeyi derse özgü laboratuvar olarak düzenleyebilir.”

Ö1-E: “...oluşturulan laboratuvar sınıfları ayrı bir alanda ve yan yana olmalı böylece disiplinler arası kazanımlarında kazandırılmasına da daha elverişli yapıda olur.”

Öğretmenlerin belirtmiş oldukları görüşler ışığında özellikle okulların fiziki yapıları ve öğrenci sayıları derse özgü bir laboratuvar oluşturulmasını imkansız hale getirmekte, maliyet ve gerekli materyalin kısıtlı olması durumu daha zor hale sokmaktadır.

5.6.Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Laboratuvarlarının Önemine İlişkin Düşüncelerine Yönelik Bulgular

Araştırmanın altıncı alt problemi, “Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler laboratuvarlarının önemine ilişkin düşünceleri nelerdir?” şeklinde olup öğretmenlerin vermiş oldukları yanıtlar doğrultusunda kategori ve kodlar oluşturularak kodlar frekans değerleriyle beraber tablo 5.6’da sunulmuştur.

Tablo 5.6. Sosyal Bilgiler Laboratuvarlarının Önemine İlişkin Öğretmen Görüşleri

Tema	Kategori	Kodlar	F
Eğitim Öğretim Odaklı	Eğitim ve Öğretim Açısından	Öğrenme çıktıları kazandırması açısından önemli	30
		Öğrenci merkezli eğitim sağlaması açısından önemli	2
		Ekonomiklik sağlaması açısından	2
		Verimli eğlenceli ders ortamı oluşturması açısından önemli	1
		Farklı ortamlar sağlayarak öğretimi zenginleştirilmesi açısından önemli	1
Öğrenci Odaklı	Öğrenme Açısından	Tutum ve motivasyonu artırması açısından önemli	8
		Somutlaştırma yapılabilmesini sağlaması açısından önemli	7
		Yaparak yaşayarak öğrenmeyi sağlaması açısından önemli	7
		Kalıcı öğrenmeyi sağlaması açısından önemli	7
		Başarma duygusunu kazandırmaya yardımcı olması açısından önemli	3

*Bazı kodlara birden fazla öğretmen yanıt verdiğiinden toplam sonuç katılımcı sayısından fazla olabilir.

Tablo 5.6 incelendiğinde, öğretmenlerin sosyal bilgiler laboratuvarlarının önemine yönelik vermiş oldukları yanıtlar iki tema, iki kategori ve on kod altında birleştirilmiş olup, öğretmenlerin tamamının sosyal bilgiler laboratuvarlarını önemli buldukları görülmektedir. Öğretmenlerin tamamı sosyal bilgiler laboratuvarlarının eğitim ve öğretim boyutundaki işlevini dikkate alarak görüş belirtirken, çoğu öğretmen ise laboratuvarların öğrenme açısından işlevini ön planda tutarak görüş belirttikleri anlaşılmaktadır. Öğretmenlerin sosyal bilgiler laboratuvarlarının önemini eğitim ve öğretim kategorisi altında “öğrenme çıktıları kazandırması açısından, öğrenci merkezli eğitim sağlaması açısından, ekonomiklik sağlaması açısından, verimli ve eğlenceli ders

ortamı oluşturması açısından, farklı ortamlar sağlayarak ğretimi zenginleştirmesi açısından” kodları altında ifade ettiği, öğrenme açısından kategorisi altında ise “kalıcı öğrenmeyi sağlama, somutlaştırma yapabilme, yaparak yaşayarak öğrenmeyi sağlama, tutum ve motivasyonu artırma, başarma duygusunun kazanılmasına yardımcı olma” kodları altında, laboratuvarların önemini ğrenci odaklı düşünerek öğrenciler üzerindeki katkısına dikket çekerek ifade ettikleri görülmektedir. Öğretmenlerden bazılarının görüşleri şu şekildedir.

Eğitim ve ğretim Açısından Görüşler:

25-E: “ğrenmede kalıcılık ve derse ilginin artması bakımından önemli buluyorum. Dünyayı tanımayan, çevresini okuyamayan, insanı bilmeyen bir birey kendi varlığından da bihaber olacaktır. Sosyal bilgiler dünya ile evre ile insan ile ilişkili en temel en vicdani derstir. Bu anlamda sosyal hayatın içinde daha etkin şekilde var olmak bizle mümkün diye düşünüyorum.”

10-E: “...ğrenciyi derste daha etkin daha aktif hale getirmek için dersin kendisine ait bir laboratuvarının olması büyük fayda sağlayacaktır.”

5-K: “...ğrenmenin daha anlamlı olduğu laboratuvar ortamında birkaç defa anlatılarak ğretililecek bir durum materyal desteği ve ğrenci katılımının yoğun olması ile bir seferden ğretililebilir.”

8-E: “...ders sadece ders kitabında işlendiği zaman bir süre sonra sıkıcı olabiliyor fakat laboratuvar ortamında işlenecek bir ders öğrencilere farklı bir ortam havası yaşattığı için daha eğlenceli ve faydalı geçebilir.”

3-K: “...ğrencilerin hep aynı ortamda derse katılmaları monoton bir hal almakta ve ilgilerini çabuk kaybetmelerine neden olmakta, buna karşın laboratuvar ortamı içinde barındırdığı materyaller sayesinde öğrencilerin kolay kolay sıkıldıkları bir alan olmaktan kendini koruyabilmekte...”

ğrenme Açısından Görüşler:

23-E: “...hem ğretmen hem de ğrenci için derse yönelik farklı bir ortam sunması derse olan ilginin ve motivasyonun artmasına böylece doğru orantılı olarak ders başarısının da artmasına katkı sağlayacaktır.”

29-E: “...ğrenciler ders esnasında gördükleri soyut konuları tam kavrayamadıkları için laboratuvar ve içerisindeki materyaller yardımıyla konular somuta taşınmış olacak ve daha iyi anlamlandırılabilir.”

2-E: “...öğrendiklerini hayatında azda olsa uygulayabilen ğrenci, bu uyguladığı konular hakkında ömür boyu unutamayacağı bilgi ve tecrübeye sahip olur...”

11-E: “...her öğrencinin anlama şekli farklı bazı öğrenciler işterek, bazıları grerek, bazıları dokunarak, bazı öğrenciler okuyarak anlar böylece öğrendiklerini daha iyi pekiştirirler işte laboratuvar bunların hepsini sunduğu için gereklidir.”

Ö13-K: “...laboratuvarda öğrencilerin bir şeyler yapabilmesi onların özgüvenini arttırmakla beraber başarıma duygusunu da yaşatacaktır...”

Öğretmenlerin tamamı sosyal bilgiler laboratuvarlarını ders açısından önemli bulmakta. Laboratuvar sayesinde öğrencinin bir şeyler üretebilmesi ile kalıcı öğrenmelerin yolunun açılacağı ve derse karşı öğrencilerin ilgi ve motivasyonlarının artacağı görüşleri ön plana çıkmaktadır.

5.7.Sosyal Bilgiler Laboratuvarlarının Öğretmen Tutum ve Başarısına Etkisine Yönelik Bulgular

Araştırmanın yedinci alt problemi, “Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler laboratuvarlarının öğretmen tutum ve başarısına etkisine yönelik görüşleri nelerdir?” şeklinde olup öğretmenlerin vermiş oldukları yanıtlar doğrultusunda kategori ve kodlar oluşturularak kodlar frekans değerleriyle beraber tablo 5.7’de sunulmuştur.

Tablo 5.7. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Laboratuvarlarının Öğretmen Tutum ve Başarısına Yönelik Görüşleri

Tema	Kategori	Kodlar	F
Öğretmen ile İlgili	Öğretmen Gelişimi	Öğretmen başarısı artar	8
		Rahat ve olumlu ortam sağlar	7
		Mesleki gelişim ve doyum sağlar	4
		Tertip düzen getirir	2
		Ders hazırlığını kolaylaştırır	2
		Sınıf yönetim becerisi kazandırır	1
Öğretim ile İlgili	Öğrenci Gelişimi	Kalıcı ve anlamlı öğrenme sağlar	5
		Verimli ders ortamı sağlar	3
	Duyuşsal Özellik	Motivasyonu artırır	11
		Aidiyet duygusu kazandırır	7

*Bazı kodlara birden fazla öğretmen yanıt verdiğiinden toplam sonuç katılımcı sayısından fazla olabilir.

Tablo 5.7 incelendiğinde, sosyal bilgiler laboratuvarlarının öğretmen tutum ve başarısına etkisi hakkındaki öğretmenin görüşler iki tema, üç kategori ve on kod altında birleştirildiği görülmektedir. Tablada soruya cevap veren öğretmenlerin yarısından fazlasının duyuşsal özellik kategorisi üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Öğretmenlerin yarısına yakınının ise öğretmen gelişimi kategorisi üzerine yoğunlaştığı daha sonra ise bu kategorileri öğretmen gelişimi kategorisinin takip ettiği tablodan anlaşılmaktadır. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler laboratuvarlarının öğretmen gelişimi üzerinde “rahat ve olumlu ortam sağlaması, tertip düzen getirmesi, mesleki gelişim ve doyum sağlaması, ders hazırlığını kolaylaştırması” gibi sebeplere bağlayarak öğretmen tutum ve başarısına etki ettiğini düşündükleri, öğretim teması altında sağlıklı bir şekilde dersin işleyişini kolaylaştırdığı ve dolayısı ile de öğrenci gelişimine katkı sağladığı buradan hareketle dersin sağlıklı bir şekilde işlenmesinin

öğretmen başarısındaki etkisini ön plana alarak görüş bildirdikleri, duyuşsal anlamada da aidiyet duygusunun kazanılmasına, tutum ve motivasyonun gelişimine yardımcı olduğundan dolayı öğretmen tutum ve başarısını arttırdığı yönünde görüş belirttikleri anlaşılmaktadır.

Öğretmenlerin konuya ilişkin belirtmiş oldukları görüşlerden bazıları şu şekildedir.

Öğretmen Gelişimine Yönelik Görüşler:

Ö18-K: “...laboratuvarda öğretmen dersi ile ilgili materyallere sahip olması öğretmenin dersi daha verimli işlemesini sağlar, verimli geçen her ders öğretmenin başarısına olumlu anlamda katkıda bulunur.”

Ö9-K: “Öğretmenin kendine ait sınıfının olması hemen hemen bütün öğretmenlerin isteyeceği bir uygulamadır. Öğretmen bu ortamda kendisini daha rahat hissedebileceği gibi konuları da daha rahat ve etkili anlatabilecektir.”

Ö25-E: “...şahsen böyle bir sınıfta ders anlatmak, ibadet gibi bir şey olmalı. Dünyanın hareketlerini anlatırken bir elime tavandan sarkan dünyayı almak ve güneşi elimdeki kumanda ile yakarak hatta güneş patlamalarını bile göstererek bir dersi işlemek harika olurdu.”

Ö3-K: “...öğretmen laboratuvardaki malzemeleri kendi ihtiyaçlarına göre düzenleyerek yeri geldiğinde pratik şekilde kullanabilir...”

Ö2-E: “...öğrenciyi laboratuvar ortamında işin içine daha çok katma, yeni yöntem ve tekniklere hakim olma, materyali iyi tanıma ve kullanma gibi bütün bu durumlar öğretmenin derse hazırlıklı gelmesini mecburi kılar...”

Ö30-E: “...öğretmenin kendine ait bir ortamda sınıfın düzeni, yönetimi ve kontrolünü normal bir sınıfa göre daha rahat ve etkili şekilde sağlayabilir...”

Öğrenci Gelişimine Yönelik Görüşler:

Ö1-E: “...öğretmen kazanımları daha etkili şekilde aktarır. Somut şekilde konular öğrencilere sunulur. Öğrenci yeri geldiğinde uygulamalı olarak konuyu pekiştirir.”

Ö23-E: “...derse özgü materyallerle desteklenmiş bir ortam, öğretmenlere araç gereç zenginliği sunarak daha geniş bir hareket ortamı sağlar ve dersin kalitesi de yükselir...”

Duyuşsal Özellik Açısından Görüşler:

Ö6-K: “...öğrencilerin kazanımları kavramaları ve geri dönüt verebilmeleri, öğretmenin kendisini mutlu hissetmesine ve motivasyonunun üst seviyede olmasına pozitif etki eder.”

Ö15-K: “...kendi evim kendi odamış gibi hissetmem, yeri geldiğinde kendim de eksik bazı materyalleri laboratuvara alıp koymam, onları kontrol edip korumam en önemli görevlerden biri...”

Öğretmenler vermiş oldukları cevaplar ile sosyal bilgiler laboratuvarlarının öğretmen tutum ve başarısına pozitif yönde katkı sağladığına, öğretmenin kendine ait bir ortamının olması başarıyı da beraberinde getireceğine değinmişlerdir.

5.8.Sosyal Bilgiler Laboratuvarlarının Öğrenci Tutum ve Başarısına Etkisine Yönelik Bulgular

Araştırmanın sekizinci alt problemi, “Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler laboratuvarlarının öğrenci tutum ve başarısına etkisine yönelik görüşleri nelerdir?” şeklinde olup öğretmenlerin vermiş oldukları yanıtlar doğrultusunda kategori ve kodlar oluşturularak kodlar frekans değerleriyle beraber tablo 5.8’de sunulmuştur.

Tablo 5.8. Sosyal Bilgiler Laboratuvarlarının Öğrenci Tutum ve Başarısına Etkisi Hakkında Görüşler

Tema	Kategori	Kodlar	F
Öğrenci ile ilgili	Öğrenci Gelişimi	Akademik başarı artar	14
		Yaparak yaşayarak öğrenme sağlar	14
		Doğrudan gözlem sağlar	3
		Somutlaştırmayı sağlar	3
		Derse hazırlığı sağlar	2
		Aktif katılım artar	2
	Duyuşsal Özellik	Tutum, motivasyon ve ilgi artar	16
		Hayal dünyası gelişir	2

**Bazı kodlara birden fazla öğretmen yanıt verdiği için toplam sonuç katılımcı sayısından fazla olabilir.*

Tablo 5.8 incelendiğinde, sosyal bilgiler laboratuvarlarının öğrenci tutum ve başarısına etkisi hakkında görüşler bir tema, iki kategori ve sekiz kod altında birleştirilmiş olup, bazı kodlara birden fazla öğretmenin yanıt vermesinden dolayı öğretmenlerin “öğrenci gelişimi” kategorisi üzerinde yoğunlaştığı anlaşılmaktadır. Öğretmenlerin yarısından fazlasının duyuşsal özellik kategorisine yönelik görüş belirttikleri, öğrenciler üzerinde duyuşsal anlamda tutum, motivasyon ve ilginin artmasında sosyal bilgiler laboratuvarlarının önemine ilişkin fikirler üretildiği tablodan anlaşılmaktadır.

Öğretmenlerin konuya ilişkin belirtmiş oldukları görüşlerden bazıları şu şekildedir.

Öğrenciye Etkisine Yönelik görüşler:

Ö28-E: “...öğrencinin çevresi ders ile ilgili mesajların yoğun olduğu farklı bir ortam ile donatılmış olacağından ve birçok olay ve süreci kendi gözlemleri ile fark edecek olması, birçok modeli inceleme imkanı bulması başarısını da arttıracığı aşikardır.”

Ö16-K: “...öğrenci doğrudan gözlemle, modellerle, simülasyonlar ve arttırılmış gerçeklik uygulamalarıyla ya da konu ve kazanımlara uygun afiş ve haritaların kullanarak derse odaklanması öğrenmenin kalıcılığını arttıracaktır...”

Ö7-K: “...materyal çeşitliliğinin fazla olması ve kullanmaya uygun ortamının olması, öğretmenin konuyu anlatıp öğrencilere göstermesi ve onlardan da yapmalarını istemesi, onlara geri dönüt vermesi...”

Ö9-K: “Laboratuvar havasıyla öğrenciyi zaten etkisi altına alacaktır. Öğrenci bu ortamda dersi soyut olmaktan çok somut olarak yaşayabilecek, normal sınıf ortamında duyarak anlamaya çalıştığı birçok konuyu laboratuvar ortamında görerek ve uygulayarak öğrenecektir.”

Ö17-E: “Öğrenci dersini laboratuvar ortamında işleyeceğini bilmesiyle beraber daha istekli ve hevesli olmakta, derse daha hazır bir şekilde gelmektedir...”

Ö2-E: “Öğrenciler sadece sunuş yoluyla öğretimden kurtulup pasif durumdan çıkarak daha aktif derse katılan, sorular soran, merak eden hale gelecektir...”

Duyuşsal Özelliklere Etkisine Yönelik Görüşler:

Ö18-K: “Sosyal bilgiler dersinin sosyal bilgiler laboratuvarında işlenmesi öğrencinin ilgisini çeker ve bu durum öğrencinin dikkatini artırır, odaklanmasını sağlar: Büyük bir hevesle derse katılan öğrencinin motivasyonu yüksek düzeyde olur...”

Ö12-E: “...öğrencilerin bu ortamda başarı göstermemeleri neredeyse olanaksız çünkü laboratuvar ortamı öğrencilerin zihinlerinde canlandırdıkları o renkli sınıf ortamı kendilerine sunmakta...”

Öğretmenlerin büyük çoğunluğu laboratuvar da yapılacak derslerin öğrencilerin gelişimini etkileyeceği, tutum ve motivasyonlarını arttıracığı ve buna paralel başarılarının da artacağı görüşündedirler.

5.9.Sosyal Bilgiler Laboratuvarları İle İlgili Olarak Milli Eğitim Bakanlığı ve Okul İdaresinin Görevlerine İlişkin Bulgular

Araştırmanın dokuzuncu alt problemi, “Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler laboratuvarları ile ilgili olarak Milli Eğitim Bakanlığı ve okul idaresinin görevlerine ilişkin görüşleri nelerdir?” şeklinde olup öğretmenlerin vermiş oldukları yanıtlar doğrultusunda kategori ve kodlar oluşturularak kodlar frekans değerleriyle beraber tablo 5.9’da sunulmuştur.

Tablo 5.9. Sosyal Bilgiler Laboratuvarları İle İlgili Olarak Milli Eğitim Bakanlığı ve Okul İdaresinin Görevlerine Yönelik Öğretmen Görüşleri

Tema	Kategori	Kodlar	F
MEB	Ekonomik Etkenler	Fiziki alt yapı sağlamalı	14
		Materyal desteği sağlamalı	9
	Eğitimsel Etkenler	Planlama ve bütçe oluşturmali	6
		Hizmetiçi eğitim verilmeli	3

	Yasal Etkenler	Kanuni düzenleme yaparak laboratuvarları yaygınlaştırmalı	3
		Teşvik ederek ve girişimde bulunulmalı	18
Okul İdaresi	Fiziki ve Yasal Etkenler	Kaynak sağlamalı, planlama yapmalı	10
		Düzen, tertip, takip oluşturmali	5

*Bazı kodlara birden fazla öğretmen yanıt verdiğiinden toplam sonuç katılımcı sayısından fazla olabilir.

Tablo 5.9 incelendiğinde, sosyal bilgiler laboratuvarlarıyla ilgili Milli Eğitim Bakanlığı ve okul idarelerine düşen görevler iki tema, dört kategori ve sekiz kod altında birleştirilmiş olup, bazı kodlara birden fazla öğretmenin yanıt verdiği tablodan anlaşılmaktadır. Öğretmenlerin Milli Eğitim Bakanlığının görevlerini “ekonomik etkenler, eğitimsel etkenler ve yasal etkenler” kategorileri altında düşünerek ifade ettikleri görülmektedir. Fiziki alt yapının sağlanmasında, materyal desteği sağlanmasında, kanuni düzenlemeler ile laboratuvarların yaygınlaştırılmasının sağlanmasında, planlama ve bütçe oluşturmada Milli Eğitim Bakanlığının görev ve sorumluluklarını öğretmenler ifade etmişlerdir. Okul idaresinin sosyal bilgiler laboratuvarları ile ilgili görev ve sorumluluklarını ise fiziki ve yasal etkenler kategorisi bünyesinde “kaynak sağlama, planlama yapma, düzen, tertip, takip oluşturma, teşvik etme ve girişimde bulunma” faktörlerine bağlayarak ifade ettikleri anlaşılmaktadır.

Öğretmenlerin konuya ilişkin belirtmiş oldukları görüşlerden bazıları şu şekildedir.

Milli Eğitim Bakanlığına Yönelik Görüşler:

Ö6-K: “*Milli Eğitim Bakanlığı öncelikle okulların fiziki yapılarını laboratuvar oluşturmaya uygun hale getirmeli. Yeni yapılan veya yapılması planlanan okullarda laboratuvar olabilecek alanların önceden belirlenmesi ve alt yapılarının buna göre oluşturulması sağlanmalıdır...*”

Ö12-E: “*...her türlü araç gereç, materyal ve özellikle internet ve bilgisayar alt yapı desteğini sağlamalı, belirli dönemlerde eksilen ve yenilenen malzemeleri okullara göndermelidir...*”

Ö25-E: “*Ciddi bir planlamayla her okula standart bir laboratuvar kurulması gerektiğini düşünüyorum. Fırsat eşitliğini bu noktada önemsiyorum. İşin uzmanı olan kişiler ile çalışıp ehil kişilerin projeye hakim olmasının sağlanması gerektiğine inanıyorum. Tasarımı, materyali, duvarları, pencerelerine kadar düşünülen bir laboratuvar ortamının sağlanması için maddi boyutun da iyi planlanması gerektiğini düşünüyorum...*”

Ö3-K: “*...üniversitelerde örnek laboratuvar sınıflar oluşturularak öğretmen adayları bu laboratuvarlarda uygulamalı olarak ders anlatmasına fırsat verilmeli, görevdeki öğretmenlere ise hizmet içi seminerlerle derse özgü laboratuvarı en aktif şekilde nasıl kullanabileceği yönünde eğitimler verilmelidir.*”

Ö10-E: “Bakanlık işin üzerine ciddi şekilde yoğunlaşarak, laboratuvar açılması için önerilerde bulunmak yerine gerekli kanuni düzenlemeler yaparak laboratuvar oluşturulmasını zorunlu koşup gerekli destekleri sağlamalıdır...”

Okul İdarelerine Yönelik Görüşler:

Ö14-E: “...okul idareleri kendilerine bu fikirle gelen öğretmenleri desteklemeli, laboratuvara dönüştürülebilecek uygun alanları belirleyip oluşturmak için harekete geçmelidir.”

Ö29-E: “Okul idareleri laboratuvar oluşturulması konusunda istekli olan öğretmenleri desteklemeli, ilgili yazışmaları yaparak üst makamlara bildirmelidir.”

Ö6-K: “...okulda laboratuvar yoksa yerel imkanlarla okulun fiziki yapısına uygun olarak laboratuvar oluşturulmalı, eğer fiziki yapı uygun değilse okul bahçesinde uygun bir alana konteynurdan laboratuvar oluşturmalıdır.”

Ö15-K: “...okulda laboratuvar var ise malzeme ihtiyacı, temizlik ve düzeni sağlanmalı. Teneffüslerde sınıf değişiminde yaşanacak kargaşa ve gürültüye mahal vermemeli...”

Öğretmenler, laboratuvar oluşturulmasında Milli Eğitim Bakanlığına düşen görevler arasında; fiziki alt yapının oluşturulması ve malzeme desteğinin sağlanması yönünde ağırlıklı olarak görüş belirtirken, okul idarelerine düşen görevler arasında; planlamanın iyi yapılması ve gerekli girişimlerde bulunularak gönüllü öğretmenlerin teşvik edilmesi fikirleri ön plana çıkmıştır.

6. SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde; elde edilen bulguların sonuçlarına yer verilerek, alt problemler alan yazın ekseninde tartışılmış ve öneriler sunulmuştur.

6.1.Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmada yer alan alt problemlere yönelik öğretmenlerin verdikleri cevaplar incelendiğinde; sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersine ait laboratuvarların oluşturulması yönünde hem fikir oldukları, laboratuvarların oluşturulabilmesi için ne gibi çalışmalar yapılabileceği konusunda fikir belirttikleri görülmektedir.

6.1.1.Birinci Alt Probleme İlişkin Sonuç ve Tartışma

Araştırmanın birinci alt problemi, “Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler laboratuvarlarına ilişkin görüşleri nelerdir?” şeklindedir. Öğretmenlerin vermiş oldukları yanıtlar iki tema, yedi kategori ve yirmi kod altında toplanmıştır. Kodların frekans değerleri incelendiğinde, öğretmenlerin çoğunluğunun laboratuvarın gerekli olduğu görüşünde oldukları belirlenmiştir. Gerekli olduğunu ifade eden öğretmenler gerekliliğin nedenlerini ise laboratuvarın kalıcı ve anlamlı öğrenmeyi desteklediği, öğrenilen bilgilerin öğrenciler tarafından somutlaştırılmasını kolaylaştırmasına bağlamışlardır. Literatür incelendiğinde benzer şekilde İnel, Üztemur ve Gökalp (2018) çalışmalarında, dersliklerde yer alan materyal çeşitliliği sayesinde öğrencilerin aktif olarak derslere katıldıkları ve anlamlı öğrenmeleri bu derslikler sayesinde daha iyi gerçekleştirdikleri sonucuna ulaşmışlardır. Özyürek, Pınarkaya ve Taş (2016) branş derslik sisteminin dersle ilgili uygulama ve çalışmalarını gerçekleştirebilecekleri uygun ortamlar olduklarını ifade etmişlerdir. Bazı öğretmenler laboratuvar hakkında olumsuz görüş belirtmişlerdir. Olumsuz görüşlerinin nedenlerini ise laboratuvar ortamında çok sayıda materyalin olmasının dikkat dağınıklığı yaratacağı ve ders bitiminde sınıf değişiminden kaynaklanan kargaşaların olacağına bağlamışlardır. Akşit (2011) yaptığı çalışmada bu görüşü destekler nitelikte sonuçlara ulaşmıştır. Çalışmada bazı öğretmenlerin laboratuvar dersliği uygulamasını desteklerken, bazı öğretmenlerin desteklemediğini, bunun nedenini ise laboratuvar dersliklerinin disiplin vb. sorunlara neden olabileceği sebebi ile ifade ettikleri sonucuna ulaşmıştır.

Derse ait bir laboratuvar ortamının olması, dersin materyallerle desteklenerek öğrenciler için soyut kavramları somutlaştırması, yaparak yaşayarak öğrenci merkezli eğitime olanak sağlaması açısından oldukça önemli görülmektedir. Bu nedenle sosyal bilgiler öğretmenlerinin derslerini laboratuvar ortamında işleme imkanı bulabilmesi eğitim faaliyetlerinde istenilen verimin alınması için önem arz etmektedir.

6.1.2.İkinci Alt Probleme İlişkin Sonuç ve Tartışma

Araştırmanın ikinci alt problemi, “Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler laboratuvarlarının sahip olması gereken özelliklerine ilişkin görüşleri nelerdir?” şeklinde olup öğretmenlerin vermiş oldukları yanıtlar iki tema, dört kategori ve on üç kod altında birleştirilmiştir. Kodların frekans değerleri incelendiğinde öğretmenler ağırlıklı olarak laboratuvarın özellikleri arasında; oturma düzeni, teknolojiye uygunluk, tasarım ve konu kazanıma uygunluğu yönünde görüşler belirtmişlerdir. Öğretmenler derse ait oluşturulan laboratuvarın teknolojiye uygun olması, planlama yaparken oturma düzenine dikkat edilmesi, öğrenci seviyelerine göre çeşitli türden materyallerle donatılması gerekliliği üzerinde durmuşlardır. Literatür incelendiğinde çalışma sonuçlarını destekler şekilde İbret, Bayraktar ve Kocaman (2011) ideal eğitim ortamı olarak sosyal bilgiler branş dersliğinin; içerisinde vitrinli dolap, öğrenci dolabı, projeksiyon cihazı, akıllı tahta, kabartma haritalar, ürünlerin sergileneceği alan, geniş bir ortam ve internet altyapısının olmasının gerekliliği sonucuna ulaşmışlardır. Oluşturulacak sosyal bilgiler laboratuvarı; tasarımı, bulunduğu alan, teknolojik alt yapısı, içerisinde yer alacak araç gereç ve öğrencilerin birçok yönden kendilerini ifade edebilecekleri bir ortam olması açısından önem arz etmektedir. Bu nedenle sosyal bilgiler laboratuvarlarının ihtiyaçlara cevap verebilecek şekilde düzenlenmesi gerekmektedir.

6.1.3.Üçüncü Alt Probleme İlişkin Sonuç ve Tartışma

Araştırmanın üçüncü alt problemi, “Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre sosyal bilgiler laboratuvarlarının sınıf düzeninden ayrılan özelliklerine ilişkin görüşleri nelerdir?” şeklinde olup öğretmenlerin vermiş oldukları cevaplar iki tema, altı kategori ve yirmi koddan oluşmaktadır. Kodların frekans değerlerine bakıldığında öğretmenlerin; laboratuvar ortamında materyal çeşitliliğinin fazla ve materyallerin ulaşılabilir olmasının, laboratuvarında gerçekleşen öğrenmelerin yaparak yaşayarak öğrenmeye teşvik edici ve anlamlı olmasının, öğrencilerin normal sınıf düzenine göre laboratuvar ortamında ders işlemeye daha hevesli ve istekli olmasının sınıf düzeninden ayrılan özellikleri olarak ifade ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde Özyürek, Pınarkaya ve Taş (2016) yaptıkları çalışmada, derslik sisteminin şube sistemine göre öğrenci başarısında anlamlı bir artışın meydana geldiğini ifade etmişlerdir. Erdoğan (2009) çalışmasında branş derslik sisteminin kendine has donatılmış hali ile sunduğu imkanları sayesinde dersin normal sınıf düzenine göre daha verimli bir ortamda işlenmesine ortam sağladığı sonucuna ulaşmıştır. Sosyal bilgiler dersine ait bir laboratuvarının olması kullanışlı olacağı gibi materyal çeşitliliğinden kaynaklı dersin

kendine özgü havasın teneffüs edilmesine ve dolayısıyla da aidiyet duygusunun kazanılmasına imkan sağlayacaktır.

6.1.4.Dördüncü Alt Probleme İlişkin Sonuç ve Tartışma

Araştırmanın dördüncü alt problemi, “Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre sosyal bilgiler laboratuvarlarının oluşturulmasında dikkat edilmesi gereken hususlara ilişkin görüşleri nelerdir?” şeklinde olup öğretmen görüşleri iki tema, beş kategori ve yirmi kod altında toplanmıştır. Kodların frekans değerleri incelendiğinde öğretmenler yoğun olarak; laboratuvar oluşturulurken tasarımına, kullanışlı bir ortam olmasına, içerisinde tam donanımlı olmasına dikkat edilmesi gerektiği, bunların yanında dikkat dağınıklığına da sebep olmaması gerektiği yönünde görüş belirtmişlerdir. Benzer şekilde İbret, Bayraktar ve Kocaman (2011) yaptıkları çalışmada, oluşturulacak bir branş dersliği için öncelikli olarak iyi bir planlama yapılması, alt yapı sorunun çözülmesi, içerisinde öğrencilerin kullanabilecekleri ve eşyalarını koyabilecekleri dolaplarında bulunması gerektiği sonuçlarına ulaşmışlardır. Oluşturulacak sosyal bilgiler laboratuvarının dersin amacına tam anlamıyla hizmet etmesi, gerek fiziksel gerekse donanımsal açıdan yeterli düzeyde olması öğrenme ortamında verimliliği arttıracaktır.

6.1.5.Beşinci Alt Probleme İlişkin Sonuç ve Tartışma

Araştırmanın beşinci alt problemi, “Sosyal bilgiler öğretmenlerinin okulların yapısının sosyal bilgiler laboratuvarlarına uygunluğuna ilişkin görüşleri nelerdir?” şeklinde olup, öğretmen görüşleri iki tema, iki kategori ve sekiz kod altında toplanmıştır. Kodların frekans değerleri incelendiğinde öğretmenlerin mevcut okulların fiziki yapılarının laboratuvar oluşturmak için elverişli olmadığını ifade ettikleri belirlenmiştir. Bunun nedenini ise derslik sayılarındaki yetersizliğe ve öğrenci sayılarındaki fazlalığına bağladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Kıryak ve Altun (2019) çalışmalarında, okullarda branş dersliği oluşturulmak istenmesinin önündeki en büyük engelin, okulun fiziki yapısının uygun olmaması ve bu yapıya uygun bir dersliğin oluşturulması için gerekli maddi olanakların yetersiz olmasını ifade ederek çalışma ile benzer sonuçlara ulaşmışlardır. Eski okulların fiziki alt yapı, donanım ve derslik sayısının yetersizliği gibi sorunlarından kaynaklı sosyal bilgiler laboratuvarı kurmak için ayrı bir alanın olmaması makul karşılanabilecek bir durumken son yıllarda hizmete açılan birçok okulun, branş dersleri için laboratuvar oluşturulabilecek bir alt yapıda tasarlanmaması bu konuya gereken önemin verilmediğinin bir göstergesi olarak görülmektedir.

6.1.6.Altıncı Alt Probleme İlişkin Sonuç ve Tartışma

Araştırmanın altıncı alt problemi, “Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler laboratuvarlarının önemine ilişkin düşünceleri nelerdir?” şeklinde olup öğretmen görüşleri iki tema, iki kategori ve on kod altında birleştirilmiştir. Kodların frekans değerlerine bakıldığında, öğretmenlerin tamamının sosyal bilgiler laboratuvarını önemli buldukları görülmektedir. Erdoğan (2009) çalışmasında, sosyal bilgiler sınıfının, dersi daha ilgi çekici bir hale getirdiğini, sınıfta yer alan araç gereçlerin öğrenmeye elverişli bir ortam sunarak dersin daha nitelikli işlenmesini sağladığını ifade ederek çalışmayı destekler sonuçlara ulaşmıştır. Tarman (2011) çalışmasında branş dersliklerinin sadece fen bilimlerine özgü alanlar olarak düşünülmesinin yanlış olduğuna, branş derslik sisteminin diğer dersler içinde faydalı olacağı sonucuna ulaşmıştır. Derse ait laboratuvar; dersi verimli işleme, öğrenilen konunun kalıcı olması, öğrencilerin derse karşı ilgi ve isteğinin artmasını sağlama bakımından oldukça önemli bir faktördür. Bu nedenle sosyal bilgiler laboratuvarları öğrencilerin ilgi, istek ve ihtiyaçlarına cevap verebilecek şekilde düzenlenmelidir.

6.1.7.Yedinci Alt Probleme İlişkin Sonuç ve Tartışma

Araştırmanın yedinci alt problemi, “Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler laboratuvarlarının öğretmen tutum ve başarısına etkisine yönelik görüşleri nelerdir?” şeklinde olup, öğretmen görüşleri iki tema, üç kategori ve on kod altında toplanmıştır. Kodların frekans değerlerine bakıldığında öğretmenler, sosyal bilgiler laboratuvarlarını motivasyonlarını artırarak onlara rahat edebileceği bir ortam sunması, başarıyı olumlu yönde etkilemesi, mesleki gelişime katkı sağlaması, dersin daha verimli işlenmesi açısından önemli olarak değerlendirmişlerdir. Topçu (2013) çalışmasında, öğretmenlerin mesleki gelişimlerinde branş derslik sisteminin etkisinin önemli olduğu, derse ait materyallerin bir arada olduğu bu sınıfların başarıyı da beraberinde getireceği sonucuna ulaşmıştır. Ersöz (2012) çalışmasında branş derslik sisteminin, öğretmenlerin eskiye oranla daha fazla imkana sahip olmalarını sağlayarak derse ve sınıfa karşı aidiyet duygularını arttırdığını ifade ederek çalışma ile benzer sonuçlara ulaşmışlardır. Özyürek, Pınarkaya, Taş ve Apaydın (2017) çalışmalarında, öğretmenlerin %79,4’ünün branş derslik sisteminin derse karşı ilgiyi arttıracığı ve böylece öğretmenlerin derslerdeki araç gereç kullanımının artacağı sonuçlarına ulaşmışlardır. Benzer şekilde, Sayar (2016) çalışmasında, branş derslik sisteminin öğretmenlerin motivasyonunu arttırdığı ve mesleki gelişmelerini desteklediği, öğretmenlere esnek, düzenlenebilir ve benimseyebileceği bir ortam sunması bakımından faydalı olduğu sonucuna ulaşmıştır. Öğretmenlerin kendilerine ait laboratuvarının olması sorumluluk duygularını arttıracığı gibi öğretmenler laboratuvarında yer alan araç gereçleri düzenleme ve koruma içgüdüsüne

sahip olacak, derse özgü birçok materyalden yararlanarak derslerini daha verimli bir şekilde işleyebileceklerdir.

6.1.8.Sekizinci Alt Probleme İlişkin Sonuç ve Tartışma

Araştırmanın sekizinci alt problemi, “Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler laboratuvarlarının öğrenci tutum ve başarısına etkisine yönelik görüşleri nelerdir?” şeklinde olup, öğretmenlerin vermiş oldukları yanıtlar bir tema, iki kategori ve sekiz kod altında toplanmıştır. Kodların frekans değerleri incelendiğinde öğretmenler, sosyal bilgiler laboratuvarlarının öğrenci üzerindeki etkisi hakkında; öğrencilerin ilgi, istek ve motivasyonlarını arttırdığı, akademik başarılarını yükselttiği, onlara yaparak yaşayarak öğrenme fırsatı sunduğu yönünde görüş belirtmişlerdir. Literatür incelendiğinde Çelikkaya ve Kuş (2009) yaptıkları çalışmada, sosyal bilgiler dersine özgü bir ortamın, öğrencileri derse karşı daha istekli hale getirdiği, derslerin eğlenceli şekilde işlendiği ve buna paralel olarak öğrencilerin ders başarılarının da arttığı sonucuna ulaşarak çalışma ile benzer sonuçlar elde etmişlerdir. İbret, Bayraktar ve Kocaman (2011) çalışmalarında derslik sistemi sayesinde öğrencilerin materyallere ulaşımının kolay olması ve materyalleri kullanma fırsatı bulmaları neticesinde derslerin daha verimli geçtiği sonucuna ulaşmışlardır. İnel, Üztemur ve Gökalep (2018) çalışmalarında, sosyal bilgiler dersliklerinin öğrenciler için keyif aldıkları bir ortam olduğunu ve dolayısı ile de derse karşı ilgilerinin arttığı ve hazırbulunuşluklarını pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşmışlardır. Yapılan araştırma sonuçları gösteriyor ki derse özgü oluşturulabilecek laboratuvarların birçok yönden öğrenci, öğretmen ve okul iklimine olumlu yansımaları olacaktır.

6.1.9.Dokuzuncu Alt Probleme İlişkin Sonuç ve Tartışma

Araştırmanın dokuzuncu alt problemi, “Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler laboratuvarları ile ilgili olarak Milli Eğitim Bakanlığı ve okul idaresinin görevlerine ilişkin görüşleri nelerdir?” şeklinde olup, öğretmen görüşleri iki tema, dört kategori ve sekiz kod altında toplanmıştır. Kodların frekans değerleri incelendiğinde Milli Eğitim Bakanlığının sosyal bilgiler laboratuvarı oluşturma hususunda fiziki alt yapı desteğini sağlaması, bunun akabinde materyal desteği sağlaması ve iyi bir planlama yapması gerektiği öğretmenlerin yoğunlaştığı görüşler arasında iken, okul idarelerinin gerek planlama yapma ve kaynak sağlama gerekse girişimde bulunup istekli öğretmenleri teşvik etme konusu öğretmenlerin yoğunlaştığı görüşler arasındadır. Kıryak ve Altun (2019) yaptıkları çalışmada, okulda öğrencilerin potansiyellerini daha belirgin ortaya çıkaracağı ve derslerin daha verimli işlenerek ulaşılmak istenen hedeflere daha çabuk ulaşılabilceğini sağladığı için okul idaresinin öğretmenlerle bir

araya gelerek okulda oluşturulacak branş derslik sistemine destek vermesi gerektiği sonucuna ulaşmışlardır. Öğretmenlere göre fiziki alt yapının kurulması ve materyal desteğinin sağlanması kurulacak bir laboratuvarın olmazsa olmaz unsurları arasında görülmektedir.

6.2.Öneriler

Sosyal bilgiler öğretiminde sosyal bilgiler laboratuvarlarının kullanılmasının öğretmen görüşlerine göre değerlendirildiği bu çalışmanın sonucunda aşağıdaki öneriler dikkate alınabilir.

6.2.1.Araştırmaya Yönelik Genel Öneriler

- Ders laboratuvarları öğrencinin ilgisi çeken, öğrenmelerin kalıcılığını sağlayan ve çoğu öğretmen ve öğrencinin okulunda olmasını istemesine rağmen yaygın olmayan sınıflardır. Bu durumun sebeplerinin neler olabileceği üzerine çalışmalar yapılabilir.
- Normal sınıf ortamında işlenen dersler ile laboratuvar ortamında işlenen derslerin öğrenciler üzerine etkisinin ne derecede olduğu üzerine çalışmalar yapılabilir.
- Branş laboratuvarı uygulamasına geçen okullar ziyaret edilerek bu sınıfların artı ve eksi yönleri yerinde görülebilir.
- İşin mutfağında yer alan öğretmenlerin, kendilerine imkan sunulması halinde hayallerindeki sosyal bilgiler laboratuvarlarının nasıl olduğu, nasıl bir laboratuvar oluşturmak istedikleri üzerine çalışmalar yapılabilir.
- Okul alt yapılarının laboratuvar sınıflara dönüştürmeye fırsat verilmeyecek şekilde planlanmasının sebepleri üzerine araştırmalar yapılabilir.
- Milli Eğitim Bakanlığı laboratuvar oluşturulması konusunda daha fazla mali destek ayırabilir.
- Okul idareleri hayırseverlerden destek alarak laboratuvar oluşturma konusunda girişimlerde bulunabilir.

KAYNAKÇA

- Akbaba, B. (2021). Sosyal bilgiler öğretiminde görsel materyallerin kullanımı. Ed.: M. Safran. *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Pegem Akademi Yayınları, Ankara.
- Akdağ, H., & Kaymakçı, S. (2013). Sosyal bilgiler laboratuvarlarının (sınıflarının) sosyal bilgiler öğretiminde etkililiği üzerine bir çalışma, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(1), ss.164-177.
- Akhan, N. E., & Kaymak, B. (2019). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının fakültelerindeki öğrenme ortamlarına yönelik görüşleri, *Tarih Okulu Dergisi*, 12(43), ss.1503-1534.
- Akhan, N. E., & Kaymak, B. (2020). Ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler laboratuvarı olarak sosyal bilgiler öğrenme ortamlarına yönelik görüşleri, *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi (HAYEF)*, 17(1).
- Akşit, İ. (2011). *İlköğretimde görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler öğretiminde karşılaştıkları sorunlar*. (Yüksek Lisans Tezi), Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Akyüz, Y. (2020). *Türk eğitim tarihi* (M.Ö.1000-M.S.2020). Pegem Akademi Yayınları, Ankara.
- Arslan, M., & Ergin, A. (2010). Yabancılar Türkçe öğretiminde görsel ve işitsel araçların etkin kullanımı, *Dil Dergisi*, (147), ss.63-86
- Aslan, E. (2006). Neden tarih öğretiyoruz, *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20, ss.162-174.
- Aslan, E. (2016). Geçmişten günümüze sosyal bilgiler, Ed.: D. Dilek, *Sosyal Bilgiler Eğitimi*, Pegem Akademi Yayınları, Ankara.
- Atalay, İ. (2007). *Genel coğrafya*, META Basım Matbaacılık, İzmir.
- Aykaç, N., & Başar, E. (2005). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerine derslik sistemine dayalı eğitim ortamı düzenlemesi uygulamasının etkilerine yönelik görüşleri, XIV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Bildiri Kitabı.
- Baldwin, J. W. (1949). Teaching the social studies in units by the laboratory method. *The Social Studies*, 40(2), ss.58-63.
- Bekdaş, F. (2012). *İlköğretim 7. sınıf sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerlerin öğrenci boyutunda kazanım düzeylerinin değerlendirilmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.
- Bell, T. (1963). Why not a social studies laboratory? *The Social Studies*, 54(5), ss.181-183.
- Bilgili, A. S. (2021). Geçmişten günümüze sosyal bilimler ve sosyal bilgiler, Ed.: A. S. Bilgili, *Sosyal Bilgilerin Temelleri*, Pegem Yayınları, Ankara ss.4-25.
- Büyükkasap, E., Samancı, O., Dumludağ, C., Sağlam, H. İ., Türk, İ. C., & Hatunoğlu, Y. (2002). İlköğretim sosyal bilgiler dersini okutan öğretmenlerin teknolojik

- araç-gereçlerle ilgili görüşleri, *Gazi Üniversitesi Kastamonu Eğitim Dergisi*, 10(1), ss.125-132.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2020). *Bilimsel araştırma yöntemleri*, (28. Baskı), Ankara: Pegem Akademi.
- Creswell, J. W. (2013). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Çakmak, Ö. (2008). Eğitimin ekonomiye ve kalkınmaya etkisi, *Diyarbakır Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (11), ss.33-41.
- Çelikkaya, T. (2013). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğretim araç-gereç ve materyallerini kullanma düzeyleri, *On dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32(1), ss.73-105.
- Çelikkaya, T., & Kuş, Z. (2009). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kullandıkları yöntem ve teknikler, *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2), ss.741-758.
- Çelikkaya, T. (2021). Sosyal bilgiler öğretiminde araç-gereç ve materyal kullanımının önemi, Ed.: R. Sever ve E. Koçoğlu, *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Eğitim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı*, Pegem Akademi Yayınları, Ankara, ss.37-62.
- Çiçek, R. (2021). Sosyal bilgiler programlarında sosyal bilimlerin yeri, Ed.: A.S. Bilgili, *Sosyal Bilgilerin Temelleri*, Pegem Yayınları. Ankara.
- Demirci, A. (2008). Coğrafya öğretiminde laboratuvar çalışmaları, Ed.: A. Demirci ve R. Özey, *Coğrafya Öğretiminde Yöntem ve Yaklaşımlar*, Aktif Yayınevi. İstanbul, ss.57-76.
- Demirci, A., Taş, H., & Özel, A. (2007). Türkiye'de ortaöğretim coğrafya derslerinde teknoloji kullanımı, *Marmara Coğrafya Dergisi*, (15), ss.37-54.
- Demirel, Ö., & Kaya, Z. (2012). *Eğitim bilimine giriş*.(7.Baskı), Pegem Akademi, Ankara.
- Dinçer, M. (2003). Eğitimin toplumsal değişme sürecindeki gücü, *Ege Eğitim Dergisi*, 3 (1), ss.102-112.
- Doğanay, A. (2008). Çağdaş sosyal bilgiler anlayışı ışığında yeni sosyal bilgiler programının değerlendirilmesi, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17 (2), ss.77-96.
- Doğanay, A. (2005). Sosyal bilgiler öğretimi, Ed.: C. Öztürk, ve D. Dilek, *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Pegem Yayıncılık, Ankara.
- Dönmez, B. (2002). Bir okul geliştirme modeli olarak laboratuvar okulları uygulamasının değerlendirilmesi, *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 27(126), ss.70-83.
- Dündar, E. (2010). *Coğrafya öğretiminde laboratuvar çalışmalarının öğrenci başarısı üzerine etkisi*, (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Erdoğan, M. (2009). *Yapılandırmacı yaklaşıma göre tasarlanmış sosyal bilgiler sınıfına ilişkin öğrenci görüşlerinin incelenmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Erköse, E. (2007). *Yenilenen 6. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programının sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine göre değerlendirilmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Ersöz, Y. (2012). *İlköğretim ikinci kademedeki branş derslik sistemi uygulamasına ilişkin idareci, öğretmen ve öğrenci görüşleri (Malatya ve Elazığ Örneği)*, (Yüksek lisans Tezi), İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Evans, R. W. (2004). *The social studies wars- what should we teach the children*. New York and London: Teachers College Press.
- Fidan N.K. (2008). İlköğretimde araç gereç kullanımına ilişkin öğretmen görüşleri, *Kuramsal Eğitimbilim*, 1(1), ss.48-61.
- Gültekin, A. B., Aruntaş, H. Y., & Gün, B. (2014). 4306 Sayılı kanun kapsamında ilköğretim okul binalarının mekansal yeterliliklerinin incelenmesi (Ankara Örneği), *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34(1), ss.43-61.
- Gültekin, M. (2020). Değişen toplumda eğitim ve öğretmen nitelikleri, *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 10(1), ss.654-700.
- Gültekin, M., Bayır, Ö. G. & Göz, N. L. (2013). 2004 Sosyal bilgiler öğretim programında yeni anlayışlar: 1998 öğretim programından farklılıkları açısından bir inceleme, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12 (46), ss.24-49.
- Güzel, A., & Karadağ, Ö. (2013). Anlatma becerileri açısından Türkçe dersi öğretim programı (6, 7, 8. sınıflar)’na eleştirel bir bakış, *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 1(1), ss.45-52.
- İbret, Ü., Bayraktar, M., & Kocaman, H. (2011). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin branş dersliği uygulamasına ilişkin görüşleri, *Dünya’daki Eğitim ve Öğretim Çalışmaları Dergisi*, 1(1) , ss.124-132.
- İnan, S. (2014). Sosyal bilgiler eğitimi: nedir, ne zaman ve neden? Ed.: S. İnan, *Sosyal Bilgiler Eğitime Giriş*, Anı Yayıncılık, Ankara, ss.6-8.
- İnel, Y., Üztemur, S., & Gökalp, A. (2018). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersliği hakkındaki görüşleri, 3. Uluslararası Sosyal Bilimler Araştırmaları Kongresi (05-08 Eylül 2018) Üsküp.
- İşman, A. (2015). *Öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı*, Pegem Akademi Yayınları, Ankara.
- Kabapınar, Y. (2012). *Kuramdan uygulamaya hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. (Genişletilmiş 3.Baskı), Pegem Yayınları, Ankara.
- Kamber, T., Acun, G., & Akar, C. (2011). İlköğretim birinci kademe sosyal bilgiler öğretim programının uygulanabilirliği, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), ss.195-218.

- Kan, Ç. (2010). A.B.D ve Türkiye de sosyal bilgilerin tarihsel gelişimi, *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30 (2).
- Kaya, E. (2012). Sosyal bilgiler öğretiminde sosyal bilgiler dersliği kullanımına ilişkin öğretmen görüşleri, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(2), ss.999-1021.
- Kaymakcı, S. & Ata B. (2012). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgilerin doğasıyla ilgili görüşleri, *Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 3(1), ss.35-64.
- Keskin, S. C., & Keskin, Y. (2009). Cumhuriyet dönemi ilkokul (ilköğretim 1. kademe) sosyal bilgiler ve onun kapsamına giren ders programlarında bir değer olarak “barış”ın yeri, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(17), ss.69-92.
- Keskin, Y. (2002). *Türkiye’de II. meşrutiyetten günümüze kadar uygulanmış olan sosyal bilgiler öğretim programlarının analizi ve karşılaştırılması*, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kılıçoğlu, G. (2021). Sosyal bilgilerin tanımı, dünya’da ve ülkemizde gelişimi ve önemi, Ed.: M. Safran, *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Pegem Akademi Yayınları, Ankara.
- Kıryak, Z. & Altun, T. (2019). Branş derslik sisteminin okul gelişimi üzerine etkisine yönelik öğretmen görüşlerinin incelenmesi, *Fen Matematik Girişimcilik ve Teknoloji Eğitimi Dergisi*, 2(1), ss.25-35.
- Koçak, K. (1998). *Cumhuriyetten günümüze tarih anlayışı ve ortaöğretim kurumlarında tarih öğretimi*, (Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Koluman, S. (2011). *İlköğretim 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler programında yer alan küresel bağlantılar öğrenme alanına yönelik öğretmen görüşleri (Balıkesir ili örneği)*, (Yüksek Lisans Tezi), Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Köstüklü, N. (2014). *Sosyal bilimler ve tarih öğretimi*, Çizgi Kitapevi Yayınları. Konya.
- Kuloğlu, A. (2019). Öğretmen adaylarına göre öğretim teknolojileri ve materyal tasarım dersi, *Turkish Journal of Educational Studies*, 6(1), ss.33-44.
- Kurtkaya, S. (2010). *Ortaöğretim coğrafya eğitiminde materyal kullanımı ve coğrafya sınıflarının gerekliliği*, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kuzu, H. & Yeşilyurt, E. (2008). Öğretmenlerin öğretim araç-gereçlerini kullanım amaçları, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 18(2), ss.175-188.
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*, London: Sage Publications.
- Mauch, J., & Tarman, B. (2016). A historical approach to social studies laboratory method. *Research in Social Sciences and Technology*, 1(2).

- Mcclintic, J. O. (1934). Social studies libraries and laboratories and their use in the junior high schools of pasadena California. *The Social Studies*, 25(8), ss.421-424.
- MEB(Milli Eğitim Bakanlığı). (2005a). İlköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve kılavuzu (4-5. sınıflar). Ankara: MEB Yayınları.
- MEB(Milli Eğitim Bakanlığı). (2005b). İlköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve kılavuzu (6-7. sınıflar). Ankara: MEB Yayınları.
- MEB(Milli Eğitim Bakanlığı). (2015). Sosyal bilgiler 4, 5, 6 ve 7. sınıflar öğretim programı. Ankara: MEB Yayınları
- MEB(Milli Eğitim Bakanlığı). (2018). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar) MEB Yayınları, Ankara.
- MEB(Milli Eğitim Bakanlığı). (1948). İlkokul programı. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB(Milli Eğitim Bakanlığı). (1962). İlkokul programı. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB(Milli Eğitim Bakanlığı). (1968). İlkokul programı. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB(Milli Eğitim Bakanlığı). (1998). İlköğretim programı. Ankara: Milli Eğitim Yayınları.
- MEB(Milli Eğitim Bakanlığı). (2010). “18. Millî Eğitim Şurası Kararları”, https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29170222_18_sura.pdf. (11.11.2021).
- MEB(Millî Eğitim Bakanlığı), Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 15.02 2008 tarihli ve 001514 sayılı Öğretmen/Branş Dersliği Uygulaması Yazısı.
- MEB(Millî Eğitim Bakanlığı), Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 17.08.2006 tarihli ve 8738 sayılı Öğretmen/Branş Dersliği Uygulaması Yazısı.
- Meydan, A. (2001). *İlköğretim birinci kademe sosyal bilgiler öğretimi coğrafya ünitelerinin işlenişinde laboratuvar ve görsel işitsel materyal kullanımının öğrencilerin niceliksel gelişimine etkisinin değerlendirilmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Meydan, A., & Akdağ, H. (2015). Sosyal bilgiler dersinde öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı, Ed.: B. Tay ve A. Öcal, *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Pegem Akademi Yayınları, Ankara.
- Mucherah, W. M. (2003). The influence of technology on the classroom climate of social studies classrooms: A multidimensional approach. *Learning Environments Research*, 6(1), 37-57.
- Mutlu, Ş. (2019). Din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin branş dersliği uygulamasına ilişkin görüşleri, *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi, Felsefe ve Din Bilimleri Özel Sayısı*, 23(3), ss.1209-1234.

- Mutluer, C. (2013). Sosyal bilgiler programlarında yer alan beceriler hakkında sosyal bilgiler öğretmen görüşleri, İzmir Menemen örneği, *Electronic Turkish Studies*, 8(7), ss.355-362.
- Özdemir, S. M. (2021). Sosyal bilgiler öğretimi programı ve değerlendirilmesi, Ed.: M. Safran, *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Pegem Akademi Yayınları, Ankara.
- Özel, E. (2014). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğretim teknolojilerine yönelik tutum ve davranışları, *Doğu Coğrafya Dergisi* 19(31), ss.129-144.
- Öztürk, C. (2015). Sosyal bilgiler: toplumsal yaşama disiplinler arası bir yaklaşım, Ed.: C. Öztürk, *Sosyal Bilgiler Öğretimi Demokratik Vatandaşlık Eğitimi*, Pegem Akademi Yayınları, Ankara.
- Özür, N. K. (2011). Coğrafya Eğitiminde branş derslikleri, *Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Dergisi*, 1(1), ss.19-30.
- Özyürek, C., Pınarkaya, Y., Taş, E., & Apaydın, Z. (2017). Branş derslik sistemine ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşlerinin belirlenmesi, *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2017(9), ss.19-34.
- Özyürek, C., Pınarkaya, Y., & Taş, E. (2016). Işık ünitesinde öğrencilerin başarıları ve tutumları üzerinde branş derslik sisteminin etkisi, *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 6(3), ss.657-664.
- Palmer, J., Dyal, A., & Davis, J. C. (1996). Button up your social studies classroom. *The Social Studies*, 87(2), 52-55.
- Pirinçdane, M. (1997). *İlköğretim 1. kademe sosyal bilgiler ders programının değerlendirilmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Rice, M. L., & Wilson, E. K. (1999). How technology aids constructivism in the social studies classroom. *The Social Studies*, 90(1), 28-33.
- Ross, P. J. (1939). The social studies classroom as a research laboratory. *The Social Studies*, 30(4), 164-166.
- Safran, M. (2015). Sosyal bilgiler öğretimine bakış, Ed.: B. Tay ve A. Öcal, *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Pegem Akademi Yayınları, Ankara.
- Salma, C. (2020). *İngilizce dersi öğretim programının uygulandığı sınıf ortamlarının çoklu bakış açısıyla değerlendirilmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.
- Sayar, P. (2016). *Sosyal bilgiler dersinde branş derslik sistemi uygulamasının öğretmen, öğrenci ve idareci görüşlerine göre değerlendirilmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Bartın Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bartın.
- Sharma, T.C. (2007). *Modern methods of teaching social studies*. New Delhi: SarupandSons.

- Smith, G. (1932). Teaching history by the laboratory method, *Historical Outlook*, 23(1), 21-24.
- Sönmez, V. (2010). *Sosyal bilgiler öğretimi ve öğretmen kılavuzu*. (6.Baskı). Anı Yayıncılık, Ankara.
- Sözer, E. (1998). Sosyal bilimler kapsamında sosyal bilgilerin yeri ve önemi, Ed.: G. Can *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Şahin, T. E. (2006). *Sosyal bilimlere giriş*, Dikey Yayıncılık, Ankara.
- Şengün, M. T., & Turan, M. (2004). Coğrafya eğitiminde bilgisayar destekli ders sunumunun öğrenmedeki rolünün öğrenci görüşlerine göre değerlendirilmesi, *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 3(1).
- Tarman, B., & Baytak, A. (2011). Teknolojinin eğitimdeki yeni rolü: sosyal bilgiler öğretmen adaylarının bakış açıları, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 10(2), ss.891-908.
- Tarman, B. (2011). Sosyal bilgiler eğitiminde sosyal bilgiler laboratuvarlarının yeri ve önemi, Ed: R.Turan, A.M. Sünbül, H. Akdağ, *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar II*. Pegem Yayınları, Ankara.
- Terzioğlu, E. (2005). *İlköğretim okulu binalarının fiziksel özellikler bakımından değerlendirilmesi*, (Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Topçu, E. (2013). Sosyal bilgiler dersinde coğrafya kazanımlarının gerçekleştirilmesinde öğretmenlerin tercih ettiği yöntemler, *Marmara Coğrafya Dergisi*, 28, ss.331-369.
- Turan, R., & Yıldırım, T. (2018). *Sosyal bilgilerin temelleri*, Anı Yayıncılık, Ankara.
- TDK(Türk Dil Kurumu). (2005). *Türkçe sözlük*. TDK. Ankara.
- Türk, E. (2004). *Ortaöğretim kurumlarındaki derslik donanımları ile ilgili bir araştırma*, (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Türnüklü, A. (2000). Eğitim bilim araştırmalarında etkin olarak kullanılabilecek nitel bir araştırma tekniği: görüşme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 24(24), 543-559
- Uzungöz, A., Aktepe, V., & Gündüz, M. (2017). Öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı dersinin, mesleki açıdan kazandırdıklarına ilişkin öğretmen adaylarının görüşleri: nitel bir çalışma, *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 5(3), ss.317-339.
- Varış, F. (1996). *Eğitimde program geliştirme*, Alkım Kitapçılık, Ankara.
- Yalın, H. I. (2020). *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme*, Nobel Akademi Yayıncılık, İstanbul.

- Yaşar, Ş., & Gültekin, M. (2015). Sosyal bilgiler öğretiminde araç gereç kullanımı, Ed.: C. Öztürk, *Sosyal Bilgiler Öğretimi Demokratik Vatandaşlık Eğitimi*, Pegem Akademi Yayınları, Ankara.
- Yazar T., & Yanpar Yelken T. (2013). İlköğretim sosyal bilgiler programında değerler eğitiminin mevcut durumunun öğretmen görüşlerine göre belirlenmesi, *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(10), ss.44-58.
- Yazıcı, H., & Koca, M. K. (2015). Sosyal bilgiler öğretimi programı, Ed.: B. Tay ve A. Öcal, *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Pegem Akademi Yayınları, Ankara.
- Yazıcı, K. (2006). Sosyal bilgilerde kullanılan görsel araçlar: haritalar-küreler, resimler, tablolar ve grafikler, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (15), ss.651-662.
- Yeşiltaş, E. (2021). Sosyal bilgiler öğretiminde öğretim materyalleri ve teknolojileri, Ed.: M. Safran, *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Pegem Akademi Yayınları, Ankara.
- Yıldırım, A. (1999). Nitel araştırma yöntemlerinin temel özellikleri ve eğitim araştırmalarındaki yeri ve önemi. *Eğitim ve Bilim*, 23(112), 7- 17
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*.(11. Baskı) Seçkin Yayınevi, Ankara.
- Yılmaz, A., & Morgil, F.İ. (1999). Kimya öğretmenliği öğrencilerinin laboratuvar uygulamalarında kullandıkları laboratuvarın şimdiki durumu ve güvenli çalışmaya ilişkin öğrenci görüşleri, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15, ss.104-109.
- Yılmaz, K. & Tepebaş, F. (2011). İlköğretim düzeyinde sosyal bilgiler eğitiminde karşılaşılan sorunlar: mesleğine yeni başlayan sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri, *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(1), ss.157-177.
- YÖK(Yüksek Öğretim Kurumu). (2018). Öğretmen yetiştirme lisans programları (Basın Bülteni). Ankara: Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı.

EKLER

Ek-1: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Sosyal Bilgiler Öğretiminde Sosyal Bilgiler Laboratuvarlarının Kullanılmasının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi

Değerli meslektaşım;

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans eğitimi almaktayım. Gerçekleştireceğim çalışmada “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Sosyal Bilgiler Laboratuvarlarının Kullanılmasının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi” amaçlanmaktadır. Bu araştırmada kullanacağım görüşme soruları için fikirlerinize ihtiyaç duyulmaktadır. Görüşme sorularına yönelik vereceğiniz cevaplar sadece bilimsel amaçlı kullanılacaktır. Katılım ve katkılarınızdan dolayı teşekkür ederim.

Ali KUŞ

KSÜ Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal
Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı

GÖRÜŞME AŞAMASI

Merhaba, sizi “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Sosyal Bilgiler Laboratuvarlarının Kullanılmasının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi” başlıklı araştırmaya davet ediyorum. Araştırmada, siz değerli öğretmenlerimizin görüşleri doğrultusunda sosyal bilgiler öğretiminde sosyal bilgiler laboratuvarlarının kullanılmasının değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Görüşmemizi başlatmadan önce, bu çalışmaya katılmak gönüllülük esasına dayanmaktadır. Çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmadan çıkma hakkına sahipsiniz. Görüşme sorularına yönelik verdiğiniz cevaplar ve bilgileriniz sadece bu araştırma için kullanılacak olup başka herhangi bir yerde kesinlikle kullanılmayacaktır. Görüşmemiz sırasında sorulara samimi cevaplar vermenizin araştırma sonuçlarının güvenilirliği açısından önemli olduğunu tekrar hatırlatmak isterim. Sizin içinde bir sakıncası yoksa görüşmemizi kayıt altına alarak devam etmek istiyorum. Hazırsanız başlamak isterim.

Kişisel Bilgiler: Bu bölümde kişisel özelliklerinize ilişkin bilgiler sorulmaktadır. Size yöneltilen sorular için, durumunuzu yansıtan seçeneğe (X) işareti koyunuz.

Cinsiyetiniz: Kadın () Erkek ()

Çalıştığınız Yer: Köy () İlçe Merkezi () İl ()

Mesleki Kıdem Yılınız: 1-5 yıl () 6-10 yıl () 11-15 yıl () 16-20 yıl () 20 ve üstü ()

GÖRÜŞME SORULARI

- 1- Sosyal Bilgiler Laboratuvarları Hakkında Düşünceleriniz Nelerdir?
- 2- Sosyal Bilgiler Laboratuvarları Ne Gibi Özelliklere Sahip Olmalıdır?
- 3- Sosyal Bilgiler Laboratuvarlarını Normal Sınıf Düzeninden Ayıran Özelliklerin Neler Olduğunu Düşünüyorsunuz?
- 4- Sosyal Bilgiler Laboratuvarlarının Oluşturulmasında Dikkat Edilmesi Gereken Hususların Neler Olduğunu Düşünüyorsunuz?
- 5- Genel Olarak Okulların Yapısı ve Fiziki Ortamlarının Sosyal Bilgiler Laboratuvarına Uygunluğu Hususunda Düşünceleriniz Nelerdir?
- 6- Sosyal Bilgiler Laboratuvarlarını Sosyal Bilgiler Dersi İçin Önemli Buluyor Musunuz? Neden?
- 7- Sosyal Bilgiler Laboratuvarlarının Öğretmen Tutum ve Başarısına Etkisi Hakkında Görüşleriniz Nelerdir?
- 8- Sosyal Bilgiler Laboratuvarlarının Öğrenci Tutum ve Başarısına Etkisi Hakkında Görüşleriniz Nelerdir?
- 9- Sosyal Bilgiler Laboratuvarları İle İlgili Olarak
 - Milli Eğitim Bakanlığına Düşen Görevlerin Neler Olduğunu Düşünüyorsunuz?
 - Okul İdarelerine Düşen Görevlerin Neler Olduğunu Düşünüyorsunuz?

Ek-2:

Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Öğretmen/Branş Dersliği Uygulaması
17.08.2006 Tarihli Resmi Yazısı

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı

SAYI : B.08.0.TTK.0.01.01.01

17.08.2006/8738

KONU : Öğretmen/Branş Dersliği Uygulaması

.....**VALİLİĞİN**
E (Milli Eğitim Müdürlüğü)

Bilindiği gibi, eğitim sistemimizin çağın değişen koşullarına uyarlanması, eğitim bilimlerinde son zamanlarda meydana gelen gelişmelerin öğretim programlarına, eğitim uygulamalarına, öğretmen eğitimine, ölçme-değerlendirme sistemine ve diğer uygulamalara yansıtılması ile ilgili çalışmalar titizlikle yürütülmektedir.

Bu konuda Bakanlığımızın öncelik verdiği konulardan biri de öğretim ortamlarını (Okulun bahçesi, derslikleri, koridorları, duvarları, tuvalet ve lavaboları, laboratuvarları ve diğer bölümleri) eğitsel amaçlara, sosyalleşmeye, öğrenci merkezliliğe hizmet edecek bir şekilde tasarlamak, bununla ilgili olarak ülkemizin gerçekliğine uygun, uygulanabilir çeşitli modeller geliştirmek; buna bağlı olarak okul kültürünü insan-insan, insan-mekan ilişkisi bağlamında daha yaşanılabilir hale getirmektir.

Zira yeni uygulamaya konan öğretim programlarından beklenen aktif, kalıcı ve katılımcı öğrenme hedefi de böyle bir düzenlemeyi gerekli kılmaktadır. Öğrenci merkezli ve etkinlik tabanlı bir yaklaşımla geliştirilen öğretim programlarının yaygın ve etkin bir şekilde uygulanabilmesi için, söz konusu programların yapısına ve özelliğine uygun öğretim ortamlarının oluşturulması önem arz etmektedir. Bu nedenle ilköğretim okullarının 6- 8. sınıfları ile ortaöğretim 9-12. sınıflarında sabit derslik uygulaması yerine, şartları uygun olan okullarda her bir ders için düzenlenmiş Öğretmen/Branş Dersliği uygulamasına geçilmesinin ders araç ve gereçleri ile eğitim teknolojilerinin yaygın ve etkili kullanımını mümkün kılacağı, bu durumun öğrencinin motivasyonunu ve buna paralel olarak başarıyı arttıracakı düşünülmektedir.

Bu amaca dönük olmak üzere;

1- Okul öncesi eğitim kurumları ile birleştirilmiş sınıflı öğretim yapan ilköğretim okulları hariç olmak üzere örgün eğitim yapan bütün okullarda fiziki kapasite ve öğretmen imkanları dahilinde Öğretmen/ Branş Dersliği (matematik, fizik, kimya, biyoloji, felsefe, fen ve teknoloji, edebiyat, yabancı dil, sosyal bilgiler, coğrafya, tarih dersliği vb.) uygulamasına geçilmesi,

2- Öğretmen/ Branş Dersliği uygulamasına ilk defa geçecek okullarda uygulamanın bir veya iki ders ile sınırlı tutulması, ulaşılan sonuçların başarılı bulunması halinde uygulamanın yaygınlaştırılması,

3- Geçmişte bu uygulamayı başlatmış olup başarılı sonuç alan okulların bu Genelgede belirtilen sınırlılıklara bağlı kalmaksızın mevcut uygulamalarını devam ettirmesi,

4-Uygulamaya hangi ders/dersler ile başlanacağını okulun fiziki kapasitesi ve öğretmen imkanlarının dikkate alınarak, ilgili branş öğretmenlerinin görüşleri de alınmak suretiyle okul yönetimlerince belirlenmesi,

5- Oluşturulacak Öğretmen/ Branş Dersliğinin ilgili dersin müfredatında öngörülen amaçları gerçekleştirecek şekilde düzenlenmesi, dersin gerektirdiği öğretim materyalleri ile eğitim teknolojilerinin düzenlenen derslikte kullanıma hazır bir şekilde bulundurulması,

6-Dersliğin kapısına veya kapı girişinin uygun bir yerine sınıfta öğretim yapacak öğretmenin/ öğretmenlerin isim ve branşlarının yazılması,

7-Gerekli görülmesi/ihtiyaç duyulması halinde bir dersliğin birbirine yakın derslerin ortak dersliği olarak hazırlanması (tarih, coğrafya; matematik/geometri; fizik/kimya/biyoloji dersliği vb.),

8-Fiziki imkanı yetersiz olup bu hususta kapasite artırma imkanı bulunmayan okullarda Öğretmen/Branş Dersliği uygulamasına geçişin daha geniş bir periyotta gerçekleştirilmesi hususunda;

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Doç. Dr. İrfan ERDOĞAN
Bakan a.
Talim ve Terbiye Kurulu Başkanı

Ek-3:

**Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Öğretmen/Branş Dersliği
Uygulaması 15.02.2008 Tarihli Resmi Yazısı**

T.C.

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI

Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı

SAYI : B.08.TTK.0.01.01.01

15.02.2008*001514

KONU : Öğretmen/Branş Dersliği Uygulaması

DOSYA

İlgi: 17.08.2006 tarih ve 8738 sayılı yazı.

Son yıllarda eğitimde yapılan iyileştirme ve geliştirme çalışmaları eğitimin niteliğini artırmaya yönelik çabalardır. Bakanlığımızca geliştirilen öğretim programları ve öğrenci merkezli eğitim uygulama modeli ile eğitim sürecine yeni mekânlar ve zamanlar da girmiştir. Öğrenci merkezli yeni eğitim modeli; **öğretmen/branş dersliği** gibi okul içi, **müze/tabiât ve kültür varlıkları ve öğretim süreçlerinde gazete kupürlerinden yararlanılması** gibi okul dışı yeni eğitim ortamları ve uygulamalarından yararlanılmasını gündeme getirmiştir.

İlk ve orta öğretim kurumlarımızda günümüzde geçerli olan ortam düzenlemesinde, öğrenciler sınıf ve şubelere ayrılmakta ve her dersin öğretmeni bu sınıf ve şubelerde ders dağıtım çizelgesine uygun olarak eğitim ve öğretimi sürdürmektedir. Yani her dersin öğretmeni ders sırası kendine geldiğinde sınıfta yerini almaktadır. Bu durumda sınıflarda (yönetmeliklere göre) masa, sıra, dolap, askı, harita, tahta vb. araç gereç standart olarak bulunmakta bunların dışında derslerin işlenişinde kullanılacak ders araç gereçleri, donatım malzemeleri sınıflarımızda yer almamaktadır.

Talim ve Terbiye Kurulunun ilgi yazısı ile okul öncesi eğitim kurumları ile birleştirilmiş sınıflı ilköğretim okulları hariç olmak üzere örgün eğitim yapan okullarda fizikî kapasite ve öğretmen imkânları dâhilinde Öğretmen/Branş Dersliği (matematik, fizik, kimya, biyoloji, fen ve teknoloji, edebiyat, yabancı dil, sosyal bilgiler, coğrafya, tarih dersliği vb.) uygulamasına geçilmesi istenmişti. Aynı yazıda öğretmen/branş dersliği uygulamasına ilk defa geçecek okullarda uygulamanın bir iki ders ile sınırlı tutulması ve uygulamanın başarılı bulunması hâlinde ise yaygınlaştırılması belirtilmişti.

İlgi yazının okul müdürlüklerine gönderilmesini müteakip sözü edilen şartları taşıyan okullar uygulamaya başlamış ve sonuçlarından Başkanlığımızı bilgilendirmişlerdir. Yapılan bilgilendirmelerin incelenmesinde aşağıdaki sonuçların alındığı görülmüştür:

1. Branş dersliklerinde öğrencilerin araç ve gereç kullanma yoluyla sistemli düşünmesi, çalışma alışkanlığının kazandırılması, hayal ve yaratıcılık gücünün artırılması sağlanmıştır. Dersliklerde o branşa ait kitap, doküman, araç gereç, televizyon ve VCD bulunduğu için öğrencilerin el becerileri ile hayal güçleri birleştirilerek çok yönlü gelişme elde edilmiştir.
2. Uygulama sayesinde öğrenci bilgiyi bekleyen değil talep eden konuma geçmiştir. Öğrenciler bu amaçla düzenlenen dersliklerde geçici bir süre bulundukları için şiddeti tetikleyecek ortam bu sayede kaybolmuştur.
3. Her sınıfa ait etkinliklerin aynı ortamda bulunması öğrencilerin yaratıcılık ve rekabet duygularını geliştirmiştir. Öğrencilerin bütün çalışmaları derslikte durduğu için yan öğrenmeler meydana gelmiştir. Üst sınıflar alt sınıflara rehberlik etmeye başlamış, alt sınıfların başarısı da üst sınıfları harekete geçirmiştir.
4. İngilizce sınıfında kelimeler her zaman sınıf duvarlarında asılı olduğundan her ders aynı işlemi tekrarlamayarak zaman kazanmıştır.
5. Uygulamayla birlikte bir veya birden fazla derslik boşa çıktığı için sınıf mevcutları azalmış ve daha uygun sınıf ortamı sağlanmıştır.
6. Yapılan sınavlarda öğrencilerin başarılarının arttığı gözlenmiştir.
7. Öğretmenlerimiz daha huzurlu ve gürültüsüz bir ortamda ders işleme imkânı yakalamıştır.
8. Velilerden olumlu tepkiler alınmıştır.

Yukarıdaki sonuçlar ışığında elde edilen başarılı eğitim ortamının bütün okullarımızda elde edilmesi ve çıktılarından tüm öğrencilerimizin yararlanması, eğitimde arzu ettiğimiz düzeyin yakalanması açısından son derece önemlidir.

İlgi yazının gönderilmesinden bugüne değin öğretmen imkânından okulun fizikî donanımına kadar uygulamayı mümkün kılacak ve kolaylaştıracak değişkenlerde olumlu gelişmeler kaydetmiş okullarımızın da uygulamaya bir an önce geçmesi, eğitimde fırsat eşitliğinin teminine yönelik önemli bir mesafe olacaktır. Bu doğrultuda okul öncesi eğitim kurumları ile birleştirilmiş sınıflı ilköğretim okulları hariç olmak üzere örgün eğitim yapan okullarda fizikî kapasite ve öğretmen imkânları dâhilinde Öğretmen/Branş Dersliği uygulamasına geçmek amacıyla okulun öğretmen sayısı ile fiziki şartlarının yeniden gözden geçirilmesi; şartları olgunlaşan okulların önümüzdeki öğretim yılında uygulamaya başlamaları gerekmektedir.

Konunun iliniz dâhilindeki bütün okul müdürlüklerine duyurularak iş ve işleyişin takibi konusunda gerekli hassasiyetin gösterilmesini rica ederim.

Prof. Dr. İrfan ERDOĞAN
Talim ve Terbiye Kurulu Başkanı

Ek-4:

Ortaöğretim Genel Müdürlüğü Öğretmen/Branş Dersliği
Uygulaması 23.02.2015 Tarihli Resmi Yazısı

T.C.
MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI
Ortaöğretim Genel Müdürlüğü

Sayı : 37364034/605.01/2002717
Konu : Branş Dersliği Uygulaması

23/02/2015

.....VALİLİĞİNE
(İl Milli Eğitim Müdürlüğü)

İlgi: a) Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 17.08.2006 tarihli ve 8738 sayılı yazısı,
b) Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 15.02.2008 tarihli ve 1514 sayılı yazısı.

Talim ve Terbiye Kurulunun ilgi (a), (b) yazıları ile örgün eğitim yapan okullarda dersin öğretmenine; **kendi dersliğini düzenleme, sürekli kullanılacak araç-gereci bulundurma, daha fazla araç-gereç kullanma görev ve sorumluluğu verilerek sınıfların etkin kullanımına katkı sağlayan Öğretmen/Branş Dersliği** (matematik, yabancı dil, sosyal bilgiler, coğrafya, tarih dersliği vb.) uygulamasına imkan dahilinde geçilmesi istenmişti.

Söz konusu Branş Dersliği Uygulamasının ortaöğretim kurumlarında öğretim kalitesi ve öğrenci motivasyonuna etkisinin öğretmenler ve öğrenciler açısından inceleneceği **Milli Eğitim Uzmanlık Tezinde kullanılmak üzere**, ilinizde **Branş Dersliği Sistemi uygulanan** resmi ve özel genel ortaöğretim kurumlarının bilgilerine ihtiyaç duyulmaktadır. İlinizde halihazırda Branş Dersliği Sistemi uygulanan "resmi ve özel genel ortaöğretim kurumları'nın bilgilerinin ekte yer alan forma işlenerek 10.03.2015 tarihine kadar öncelikle snguzel@meb.gov.tr e-posta adresine, bilahare resmi yazı ile Genel Müdürlüğümüze gönderilmesi hususunda;

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

İsmail YILDIZ
Bakan a.
Daire Başkanı

